

**TÜRKİYE VE BALKAN ÜLKELERİNDE
HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVI**

Yüksek Lisans Tezi

Gamze ADİLLER

Eskişehir 2024

**TÜRKİYE VE BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ
SINAVI**

Gamze ADİLLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Ahmet KARAKOCALI

**Anadolu
Üniversitesi**

**Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü**

Eylül 2024

JÜRİ VE ENSTTÜ ONAYI

Gamze Adiller'in "Türkiye ve Balkan Ülkelerinde Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı" başlıklı tezi 30.09.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Özel Hukuk Anabilim dalında Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı) :		
Üye :		
Üye :		
Üye :		
Üye :		
		

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE VE BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVI

Gamze ADILLER

Özel Hukuk Anabilim
Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eylül 2024

Danışman: Doç. Dr. Ahmet KARAKOCALI

24 Ekim 2019’da Resmî Gazetede yayımlanan 7188 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı getirilmiştir. Söz konusu tarihten önce avukatlık mesleğini icra edebilmek için herhangi bir sınav şartı bulunmamaktaydı. Ancak, sadece hukuk fakültesi mezunu olmak hukuk mesleklerini icra edebilmek için yeterli gelmemeye başlamış, mesleğe girişte bir sınav ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Söz konusu sınav, çalışmamızda yer verdiğimiz Balkan ülkelerinde yıllardır uygulanmakta olan bir sınavdır. Çalışmamızda, Türk Hukuku açısından yeni bir düzenleme olan bu husus Balkan ülkelerindeki düzenlemelerle karşılaştırılacak, böylelikle söz konusu ülkelerin hukuk eğitimi ve hukuk mesleklerine giriş sınavını mukayese etme imkânı sunulacaktır. Çalışmanın amacı hukuk mesleklerine giriş sınavının yapılmakta olduğu Balkan ülkeleri ile Türkiye’deki sınavın benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak, sınavın hukuk öğrencileri ve mezunları açısından ortaya çıkardığı sonuçların mukayese edilmesi ve nihai olarak söz konusu sınavın hukuk sistemlerine yansımalarını göstermektir.

Anahtar Sözcükler: Hukuk Eğitimi, Hukuk Meslekleri, Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, Balkanlar, Türk Hukuk Sistemi

ABSTRACT

ENTRANCE EXAM FOR LAW PROFESSIONS IN TURKEY AND THE BALKAN COUNTRIES

Gamze ADILLER

Department of Private
Law

Graduate School of Anadolu University, September 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet KARAKOCALI

The Law No.7188 on Amendments to the Criminal Procedure Code and Some Other Laws was published in Official Gazette of Turkey on October 24, 2019. With this regulation, the entrance exam for legal professions was introduced. Entrance Exam for Legal Professions is expected to be implemented for the first time in Turkish Legal System in 2024.

This exam, which is new to Turkish Legal System, is an exam that has been implemented for many years in various Balkan Countries under similar names and formats. In our study, a comparasion has been made between the types of this exam in Turkey and Balkan countries. The comparasion has not been limited solely to the exam. Our research includes a comparison of legal education and legal professions in the two regions alongside the comparasion of the entrance exam for legal professions. In our study, differences and similarites in legal education in both regions have been presented. Two regions influenced by Roman Law and Ottoman Law throughout history, encompass both differences and similarities in contemporary legal systems. This Study aims to elucidate the disparities between the legal education and the legal systems of the two regions which are interlinked by their historical and cultural ties.

Keywords: Legal Education, Legal Professions, Entrance Exam for Legal Professions, Balkans, Turkish Legal System

TEŞEKKÜR

Türkiye ve Balkan Ülkelerinde Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavını inceleyen bu tez çalışmasının hazırlanma sürecinde bilgilerini ve zamanını benden esirgemeyerek her fırsatta çalışmamla yakından ilgilenen danışmanım Doç. Dr. Ahmet KARAKOCALI'ya, katkılarından dolayı Doç. Dr. Nilüfer BORAN GÜNEYSU'ya ve Doç. Dr. Bahar ÖCAL APAYDIN'a teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

Gamze ADİLLER

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Gamze Adiller

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE VE BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVI.....	i
JÜRİ VE ENSTÜTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ	3
1. GENEL OLARAK HUKUK VE HUKUKÇU KAVRAMI.....	3
2. BALKANLAR TARİHİNE GENEL BAKIŞ.....	5
3. TÜRK MEVZUATINDA ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ.....	7
3.1. Avukat	7
3.2. Hâkim ve Savcı.....	12
3.3. Noter.....	16
3.4. Arabulucu	17
4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ	19
5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ	23
6. TÜRK MEVZUATINDA HUKUKÇULARIN ICRA EDEBİLECEĞİ DİĞER MESLEKLER	28
İKİNCİ BÖLÜM.....	32

TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ.....	32
1. OSMANLI DÖNEMİNDE BAZI HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ	32
2.OSMANLI DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE AVUKATLIĞA GİRİŞ.....	34
3. TÜRK HUKUKUNDA HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVININ GÜNCEL DURUMU	37
4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE AVUKATLIĞA GİRİŞ.....	38
5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE AVUKATLIĞA GİRİŞ.....	41
6. TÜRKİYE’DE HUKUK FAKÜLTESİ MEZUNLARININ GİREBİLECEĞİ ÇEŞİTLİ SINAVLAR.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ANA HATLARIYLA HUKUK EĞİTİMİ	48
1. GENEL OLARAK HUKUK EĞİTİMİ	48
2.TÜRKİYE’DE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ.....	50
3.TÜRKİYE’DE ANA HATLARIYLA HUKUK EĞİTİMİ	52
4.AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ	57
5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN GÜNCEL DURUMU	59
6. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ	61
7. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN GÜNCEL DURUMU	63
8. TÜRKİYE’DE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVINI ORTAYA ÇIKARAN SEBEPLER	64
9. TÜRKİYE’DE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME	68
SONUÇ	70
KAYNAKÇA	72

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo 3.1. Türlerine Göre Mevcut Üniversite Sayısı</u>	52
<u>Tablo 3.2. Türlerine Göre Akademik Birim Sayıları</u>	56
<u>Tablo 3.3. Öğrenim Düzeyine Göre Öğrenci Sayısı</u>	63
<u>Tablo 3.4. Öğretim Elemanları Sayıları Özet Tablosu</u>	64

KISALTMALAR DİZİNİ

AvK	: Avukatlık Kanunu
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kanunu
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
m.	: Madde
NK	: Noterlik Kanunu
s	: Sayfa
Sa	: Sayı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu

GİRİŞ

İnsanın neden ve ne zaman toplum içinde yaşamaya başladığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte insanlık tarihinin bir döneminde insanların toplu halde yaşamaya başladıklarını ve bireysel ya da sosyal çatışmalara rağmen bunu sürdürdüklerini söylemek mümkündür. Her toplumda sosyal düzeninin sürdürülebilmesi için birbiriyle yakın ilişki içinde olan çeşitli normlar oluşturulmuştur. Hukuk, din, ahlak, görgü, örf ve âdet kuralları gibi çeşitli şekillerde gruplandırılabilen sosyal yaşama kuralları, bazen iç içe geçmekte bazen birbirleriyle çatışmakta bazen de birbirlerinin yerini almaktadırlar.¹ Söz konusu sosyal yaşama kurallarından biri olan hukuk, genel olarak toplumda bireylerin davranışlarını düzenleyen ve uyulması devlet yaptırımına bağlanmış kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu tanımında yer alan ‘devlet yaptırımı’ ifadesi, hukuk kurallarını insan davranışını düzenleyen diğer kurallardan ayırmaktadır.

Yürürlükte olan hukuk kurallarının büyük bir bölümü çok uzun bir tarihi gelişimin ürünüdür ve bunların arak planında ekonomik, sosyolojik, siyasal nedenler vardır. Hukuk, onun meydana gelmesinde büyük rol oynayan arka planından bağımsız olarak ele alınamaz. Hukukçunun, yürürlükte olan hukuk kurallarının ortaya çıkaran nedenleri bilmesi ve tarihi bir bakış açısına sahip olması gerekir. Hukukçu, yürürlükteki hukuku ancak geçmişin hukukuyla anlayabilir ve geleceğin hukukunun inşasına katkıda bulunabilir.

Hukukun adalete ulaşma amacının gerçekleştirilmesinde hukuk mesleği mensupları önemli bir yere sahiptir. Hukuk mesleklerinin tanımı konusunda bir görüş birliği olmamakla birlikte klasik anlamda avukatlık, hakimlik ve savcılığın temel hukuk mesleklerinden olduğu kabul edilmektedir. Kapsamlı bir eğitimden geçen hukuk mesleği mensupları, o ülkede etkili bir hukuk sisteminin olmasına katkı sağlarlar. Zira devlet otoritesi tarafından tanınmış olan hakların pratikte de uygulanabilmesi için etkili bir hukuk sistemi gerekmektedir. Hukuk eğitimi eski

¹K. Gözler (2017). Hukuka Giriş. (14.Bası), Bursa: Ekin Yayınları, s.21. ; R. Aybay (2020). An Introduction to Law. (13.Bası), İstanbul: Derya Yayınevi, s.5.;K.Gözler (2016). İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları. (14. Bası). Bursa: Ekin Yayınları, s16.;A.Ş. Ballı (2004). Hukukun Bilimselliği Sorunu. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.12, Sa.1-2,,s.224.

çağlarda da önemsenmiştir. Roma Devletinde iyi bir hukukçu yetiştirmek iyi bir hukukçu olmak kadar önemliydi.²

Ülkemizde uzun yıllar boyunca avukatlık meleğinin icra edilebilmesi için herhangi bir sınav şartı aranmamaktaydı. Ancak zamanla sadece hukuk fakültesi mezunu olmak bu hukuk mesleğini icra edebilmek için yeterli görülmemeye başlanmış ve hukuk mesleklerine girişte bir sınav getirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın giderilmesi için 24 Ekim 2019'da Resmî Gazetede yayımlanan 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre: “İlgili kanunlarda belirtilen şartlara ilave olarak, hâkim adaylığı sınavına girmek ve avukatlık veya noterlik stajına başlamak için Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavında veya İdari Yargı Ön Sınavında başarılı olmak şarttır.” Söz konusu sınavın benzerleri farklı isimlerle de olsa Balkan ülkelerinde yıllardır uygulanmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde çeşitli hukuk meslekleri Türk hukukuna ve bazı Balkan ülkelerinin mevzuatına göre açıklanmıştır. Bölümün devamında hukukçuların icra edebileceği diğer mesleklere de yer verilmiştir. İkinci bölümde Osmanlı Dönemi'nde hukuk mesleklerine giriş anlatılmıştır. Bölümün devamında Türk hukukunda yeni bir düzenleme olan Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı'nın güncel yönetmeliğe göre açıklanmıştır. Bölümün devamında bu sınavın Avrupa Birliği Üyesi olan ve olmayan çeşitli Balkan ülkelerindeki durumu anlatılmıştır. Çalışmanın son bölümünde genel olarak hukuk eğitimi üzerinde durulmuştur. Çalışmada yer verilen ülkelerin hukuk eğitiminin kısa tarihine ve güncel durumu anlatılmıştır. Çalışmanın sonunda Türkiye'de bu sınavın ortaya çıkmasının sebepleri üzerinde durulmuş ve sınava ilişkin değerlendirmeye yer verilmiştir.

² A. Karakocalı (2015). Krallık Döneminden Iustinianus Dönemine Kadar Anahtarları ile Roma'da Hukuk Eğitimi. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, Sa.2, s.1.;Ayrıca bkz: A. Corbino ve Ö. Çelebican (1995). Roma'da Arkaik ve Cumhuriyet Dönemlerinde Anayasal- Politik Dengeler- Hukuksal Gelişim, Hukukçuların Hukuk Yaşamındaki Roller. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.44, Sa.1, s.61. vd.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ

1. GENEL OLARAK HUKUK VE HUKUKÇU KAVRAMI

İnsan, toplum içinde yaşar. Bu hem bir zorunluluk hem de insan doğasının bir parçasıdır.³ Tarih boyunca insanlar, toplumsal yaşamlarını sürdürebilmek için bir takım davranış kuralları belirlemek zorunda kalmıştır. Toplumsal yaşama kuralları toplumların gelişimi ile çeşitlilik kazanmış ve birbirlerinden ayrılabilir niteliklere ulaşmıştır. Hem geçmişte hem de günümüzde toplum içinde yaşayan insan, davranışlarında sınırsız bir özgürlüğe sahip değildir. Toplum içinde yaşayan insan, davranışlarını diğer insanları da göz önünde bulundurarak sınırlandırmak zorundadır. Toplum içinde düzenin ve güvenin sağlanabilmesi için kurallara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak zamanla bu kuralların sadece var olması değil söz konusu kuralların ihlal edilmesi halinde bu kurallara uyulmasını temin edecek bir güce ihtiyaç duyulmuştur. Hukuk kuralları bu yönüyle diğer kurallardan ayrılmaktadır. Hukuk kurallarına uyulmaması halinde devlet yaptırımını gündeme gelmektedir.

Hukuk kelimesinin anlamı kullanıldığı bağlama göre değişebilmektedir. Örneğin bazı durumlarda bağlayıcı kurallar sistemini ifade eden hukuk kelimesi, bazı durumlarda iki kişi arasındaki iyi dostluk ilişkilerini ifade etmek için kullanılmaktadır.⁴ Hukuk kelimesinin kökeni Arapça hak kelimesidir. Hak, kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleridir. İnsanlar, toplum içinde yaşamaya başlamadan önce sahip oldukları özgürlüklerin bir kısmından toplum kurulduktan sonra vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Ancak bazı özgürlüklerinin toplumsal hayatla

³M. Dural ve S. Sarı (2016). Türk Özel Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve Medeni Kanun'un Başlangıç Hükümleri. (11.Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi, s.1.;A. Çeçen (2020). İnsan Hakları. (5.Baskı). Ankara: Astana Yayınları,s.20. D. Cüceloğlu (2021). İnsan ve Davranışı. (41. Baskı), s.44. ;O. Senemoğlu (2016) Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı: Platon ve Aristoteles. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi,C.3, Sa.10, s.60.

⁴Gözler, 2017, **a.g.k.**, 57.; A. Karakocalı (2006). Roma Hukukunda İstihkak Davası. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü.s.3. ;M.E.Emini (2004). Hak Kavramı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sa.12. s.215.

birlikte devam ettirebilmek için hak kavramını geliştirmişlerdir. Söz konusu özgürlüğün sağlanması için kişilere hukuk tarafından verilen yetkilere hak denir. İnsanlık tarihi hak ve özgürlüklerin kazanılması mücadeleleriyle doludur. Vatandaşlar hak ve özgürlüklerini kullanarak yaşar, ancak söz konusu hak ve özgürlükler sınırsız değildir. Her insanın sahip olduğu hakların sınırı diğer insanların haklarının sınırında biter.⁵

Hukuk, onun meydana gelmesinde büyük rol oynayan arka planından bağımsız olarak ele alınamaz. Hukukçunun, yürürlükte olan hukuk kurallarının ortaya çıkaran nedenleri bilmesi ve tarihi bir bakış açısına sahip olması gerekir. Hukukçu, yürürlükteki hukuku ancak geçmişin hukukuyla anlayabilir ve geleceğin hukukunun inşasına katkıda bulunabilir. Hukukçu olmak sadece yürürlükte olan hukuku bilmekten daha fazlasıdır. Hukukçunun hukukun evrensel ilkelerini de bilmesi gerekmektedir. Hukukun evrensel ilkeleri ahde vefa, sözleşme özgürlüğü, akla uygunluk, kazanılmış haklara saygı ilkesi gibi bir zamana ya da bir yere sığmayan ilkelere sahiptir. Hukukçu, hukukun evrensel ilkelerini önüne çıkan hukuk boşluklarının doldurulmasında ve hukuk kurallarının yorumlanmasında kullanmalıdır. Hukukçu iyi dil bilen, hukuk diline egemen olan ve dilin inceliklerini kavrayabilen biri olmalıdır. Her hukukçu soyut hukuk kuralı ile önündeki somut olay arasındaki ilişkiyi kurabilmek için mantıklı düşünmek ve analiz yapmak zorundadır. Hukukçu, hukuk kurallarını doğru okuyup anlamlandırabilen, yerini ve işlevini bilen, karşılaştırmalı hukuk bakış açısına sahip olan kimsedir. Hukukçu, içinde yaşadığı toplumun sosyal psikolojisine vakıf olmalıdır ve hayatın her türlü görünümünü anlama merakına sahip olmalıdır.⁶

Roma Devleti'nin Klasik Dönem hukukçuları, hukukçunun işlevinin bir zanaatkar gibi hukuku sosyal koşullara uygun hale getirmek olduğunu savunmuşlardır.⁷ Klasik Dönem hukukçularına göre hukukun amacı adaleti sağlamaktır. Bu nedenle

⁵A.K. Çüçen (2003). İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi. C.2, Sa.2, s.29.; Z.Gören (2007). Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.6,Sa.12. s.45.

⁶Ö. Söğütü (2020). Roma'dan Günümüze Hukukçu Olmak Üzerine. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, Sa.1-3, s.22.; Ayrıca bkz: D.Dönmezler (1957). Hukuk ve Hayat. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.21, Sa.1-4, s.424.vd.

⁷Söğütü, 2020, a.g.k., 5.

o dönemin hukukçuları da kendilerini adalete adanmış bilgeler olarak nitelendirmektedirler.⁸

Etkili bir hukuk sistemi için hukuk mesleği mensuplarının kapsamlı bir eğitimden geçmiş olmaları gerekmektedir. İyi bir adaletin sağlanması, iyi yetiştirilmiş hukukçularla mümkündür. İyi yetişmiş hukukçuların bulunduğu bir ülkede, hukuk sistemi kusursuz olmasa da büyük sorunlar ve eksiklikler oluşmamaktadır. Hukuk eğitimi eski çağlarda da önemsenmiştir. Zira adaletin tesis edilmesi için iyi yetişmiş hukukçulara her zaman ihtiyaç duyulmuştur.

2. BALKANLAR TARİHİNE GENEL BAKIŞ

Balkan yarımadası, Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alır. Doğu Roma İmparatorluğu bu toprakları Romania ya da Romenie olarak adlandırmıştır.⁹ Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da Roma İmparatorluğu'ndan fethettiği bölgeler Rumeli olarak adlandırılmıştır.¹⁰ Türkiye Türkçesi literatüründe de bu bölge Balkanlar ya da Rumeli olarak adlandırılmaktadır. Rumeli, Roma ülkesi anlamına gelen bir isimlendirmedir.¹¹ Latinler, İliryalılar ve Yunanlılar, bu bölgeye 3.yüzyıldan sonra gelmeye başlayan kabilelerle karışmış, farklı etnik kökenlerden gelen bu topluluklar Bizans'a bağlı prenslikler olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu topluluklar 15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun çatısı altında toplanmıştır.¹² Balkanlardaki Osmanlı izleri, bölgenin Doğu Roma İmparatorluğu'ndan sonra tekrar bir imparatorluk olarak birleşmesini gösteren delillerdir.¹³

Osmanlı Balkanlar'da hakimiyet kurabilmek için iki yüzyıl boyunca başta Macar Krallığı ve Venedik olmak üzere bölgede üstünlük kurmak isteyen Balkan dışı güçlerle ile iki yüzyıl boyunca mücadele etmiştir. Son Sırp Direnmesi 1389 Kosova Savaşı ile

⁸Digesta 1.1.1.1.; Ayrıca bkz. A. Karakocalı (2016). Changes in Roman Legal Education. The Online Journal of New Horizons in Education. C.6, Sa.1, s.42. vd.

⁹E. Durmaz (2014). Tarihsel Süreç İçerisinde Coğrafî, Siyasi ve İdari Bir Terim Olarak “Rumeli” (12.- 19. Yüzyıllarda). Electronic Journal of Vocational Colleges. C.4, Sa.1, s.71.

¹⁰R. Özey (2024). Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası. (5. Bası), Ankara: Pegem Akademi, s.3.

¹¹I. Ortaylı (2020). Orta Asya'nın Bozkırlarından Avrupa'nın Kapılarına Türklerin Tarihi. (33. Bası), İstanbul: Mega Basım, s.20.

¹²E. Topçu (2009). Balkan Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci ve Yunanistan. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s4.

¹³Ortaylı, 2020, **a.g.k.**, 27.

sonlandırılmıştır.¹⁴ 1463 yılında Fatih Sultan Mehmed Bosna'yı fethetmiştir.¹⁵ Fatih Sultan Mehmed, Rumeli ve Anadolu'yu mutlak bir otorite altında birleştirmiş ve imparatorluğu örgütlemiştir.¹⁶

Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemi sıfırdan kurulmuş bir hukuk sistemi değildir. Osmanlı Devleti'nden önce kurulmuş olan Türk-İslam devletlerinden gelen hukuk sistemi ile büyük ölçüde benzerlik taşıyan bir hukuki yapı görmek mümkündür.¹⁷ Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemini tümüyle teokratik bir hukuk sistemi olarak görmek yanıltıcıdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri özel alanda İslam hukukunun uygulanması, kamusal yaşamın ise örfi hukuka bağlı olarak düzenlenmesidir. Osmanlı Devleti'nde farklı dinlere ait toplulukların kendi hukukları uygulanmıştır. ¹⁸ Fatih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman yeni fethedilen topraklarda şeriat hukukunun sınırlamalarını göz önünde tutarak seküler düzenlemeler de getirmiştir. Fethedilen topraklarda var olan bazı düzenlemeler ve yerel özellikler dikkate alınmıştır. Bu nedenle Osman İmparatorluğunda eyaletler arasında kanunlar arasında farklılık görülmektedir.¹⁹

20. Yüzyılda Sırbistan, Osmanlı hukuku etkisinden çıkmış ve kendi Avrupa köklerine ve hukuk geleneğine yönelmiştir. Sırbistan, Müslüman Türk otoritesinden sonra Hristiyan Batıya yönelmeye başlamıştır. Bu dönemde Anavatan Rusya'ya bağlılıklarını göstermek için Rus yasalarının alınması gerektiğini savunanlar olsa da Avusturya yasalarına başvurulmuştur ve bu yasalar tercüme edilmeye ve düzenlenmeye başlanmıştır.²⁰ Sırbistan, 1844 yılında Avusturya Hukukunu, Arnavutluk, Birinci Dünya Savaşından sonra Fransız ve İtalyan Hukukunu

¹⁴H. Inalcık (2012). Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerine Yeni Araştırmalar. Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi. C.1, Sa.1, s.7.

¹⁵S. Demir (2016). Osmanlı Sonrası Balkanlar'da Şeriye Mahkemeleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.19

¹⁶H. Inalcık (2016). Balkanlar'da Osmanlı Fetihlerinin Sosyal Koşulları. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi. C.1, Sa.1, s.8.

¹⁷N. Koyuncu ve Y. Yılmaz (2018) Osmanlı'nın Son Yüzyılında Hukuk Düşüncesinin Dönüşümü ve Dönemin Başlıca Tartışma Konuları. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.26, Sa.2, s.79.

¹⁸G. Akça ve H. Hülür (2006) Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-politik Dinamikleri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. C.19,s.298.

¹⁹E. Miljkovic (2014). Ottoman Heritage in the Balkans: The Ottoman Empire in Serbia, Serbia in the Ottoman Empire. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.2, s.130.

²⁰Z. Bujuklic (2013). Doctrinal Reception of European (Roman) Law Tradition In Post-Ottoman Serbia. Анали Правног факултета у Београду. C.61, Sa.3, s.101.

benimsemiştir. Bu örneklerde yabancı bir hukukun tümüyle benimsenmemiş olsa da toplama bir karakter taşıyan bu kanunlar söz konusu ülkelerin hukuk sistemlerini etkilemiştir.²¹

Çalışmanın devamında hukuk tarihinde Roma Hukuku ve Osmanlı Hukuku gibi ortak noktalar taşıyan Türkiye ve çeşitli Balkan ülkelerinin hukuk eğitimine ve hukuk mesleklerine değinildikten sonra hukuk mesleklerine giriş sınavı anlatılacaktır.

3. TÜRK MEVZUATINDA ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ

3.1. Avukat

Kişinin, kendisine karşı yapılan saldırıya karşı gelmesi ya da kendini koruması savunma hakkını oluşturur. Savunmanın hukuksal anlamı da aynı görünümde. Özel hukukta ve kamu hukukunda kişinin kendisine karşı ileri sürülenlere yasal yollardan karşı koyması savunma hakkı anlamına gelir.²² Savunma hakkı, temelini irade özgürlüğünün oluşturduğu bir temel haktır.²³ Yargı, savunma üzerine kurulur. Zira bir kişiye yapılan bir haksızlık tüm topluma yönelik bir tehdittir.²⁴ Savunma hakkı hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Türk Hukukunun iç hukukuna göre savunma hakkı anayasal bir haktır ve insanların sahip olduğu temel haklardan biridir.²⁵

Avukatlar, hukuki yardım talep eden kişilere sözlü ya da yazılı olarak yardımcı olurlar. Avukatlar, hukuki sorunlar karşısında görüş bildirir, kurum ve kuruluşlarda hukuki uyuşmazlıkları takip eder, gerçek ve tüzel kişilerin haklarını savunur. Avukatlar, temel hukuk ilkelerinin ve ülkedeki kanunların uygulanmasını

²¹I. Zajtay (2011). Yabancı Hukukun Tüm Olarak İktibası. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 37, Sa.1-4, s.323.

²²M. Koca (1998). Hazırlık Soruşturmasında Sanığın Savunma Hakkı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.46.

²³H. Zafer (2013). Savunma Hakkı ve Sınırları. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi. C.19, Sa.2, s. 508.

²⁴T. Evren (1988). Hak Arama Özgürlüğü ve Savunma. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. C.1, Sa.1, s.13.

²⁵A. Seçkin (2023). Osmanlı Devletinden Erken Cumhuriyet Dönemine Avukatlık Müessesesi ve Baro Teşkilatı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. s.29.

sağlamak amacıyla hareket eder.²⁶ Avukatlar görevlerini yerine getirirken, bir yandan bir kişiyi savunmakta, bir diğer yandan ise kamusal bir hizmet sunmaktadırlar.²⁷

Avukatlık mesleği çok uzun bir geçmişe sahip olduğu için bu meslek hakkında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlara avukatlık mesleğinin dört temel özelliğinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlar, avukatlık mesleğinin kamu hizmeti olması, serbest meslek olması, bağımsız olması ve yargının kurucu unsurlarından olmasıdır. Kamu hizmetinin tanımı konusunda bir görüş birliği olmamakla birlikte kamu hizmetinin iki önemli unsurunun olduğunu söylemek mümkündür. Bu hususların iki söz konusu hizmetin kamuya yönelik olması, diğeri de hizmetin kamu kuruluşlarının denetim ve gözetimi altında yapılmasıdır.²⁸ Avukatlığın tanımında belirtilen kamu hizmeti ifadesi, klasik olarak idare hukuku kuruluşlarınca yürütülen türden bir kamu hizmeti değildir. Avukatların üstlendikleri işleri bizzat yürütmeleri, bağımsız hareket etmeleri avukatlığın kamu hizmeti olmasıyla çelişmez.²⁹

Avukatlığın bağımsız olması bu mesleğin en önemli özelliğidir. Avukatların topluma, taraflara ve devlete karşı bağımsız olmaları hukuk devleti ve adaletin gerçekleşmesi bakımından çok önemlidir. Avukatın bağımsız olması mahkemede dilediğini söyleyebileceği ya da dilediğini yapabileceği anlamına gelmez. Aksi halde, avukatların disiplin sorumluluğu yoluna gidilebilir, genel hükümlere göre cezalandırılmaları istenebilir. Avukatların bağımsız olmadığı durumlarda savunma hakkından ve hak arama özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir. Avukatın devlete karşı bağımsız olması gerekmektedir. Avukatlarla ilgili soruşturma izninin Adalet Bakanlığı tarafından verilmesi avukatın yürütme karşısındaki bağımsızlığını göstermektedir. Söz konusu bağımsızlık avukatların mesleğe başlama anından itibaren var olmalıdır. Örneğin avukatlık mesleğine kabul şartlar önceden belirlenmeli ve bu şartları taşıyan kişiler avukatlık mesleğine kabul edilmelidir. Yürütmenin temsilcisi olan kolluk kuvvetlerinin karşısında avukatların korunması için AvK 58. maddesinde çeşitli önlemler alınmıştır. Avukat, müvekkilini temsil ettiği için kural olarak müvekkilinin talimatlarıyla bağlıdır ancak bu durum avukatın müvekkilinin her talimatıyla kayıtsız

²⁶Ö. İpçi (2021). Avukatlık Mesleğinde Yapay Zekâ Kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.33.

²⁷ S. Güner (2000). Avukatın Özen Yükümlülüğü. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. S.2. s.557.

²⁸C.S. Ertürk (2010). Türk Hukukunda Kamu Avukatlığı ve Bağlı Avukatlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.4.

²⁹H. Pekcanitez, O. Atalay ve M. Özkes (2020). Medeni Usul Hukuku. (13. Baskı), İstanbul: Onikilevha Yayınları, s.116.

şartsız bağlı olduğu anlamına gelmez. Avukat, bağımsızlığını zedeleyen işleri kabul etmekten kaçınmalıdır. Bir avukatın özen yükümlülüğünü geniş tutulmuştur. Avukatın özen borcunun belirlenmesinde, benzer bir işi üstlenmiş olan basiretli bir avukatın davranışı esas alınmalıdır.³⁰

Türk Hukukunda dava açmak ya da açılmış bir davayı takip etmek için kural olarak avukat tutma mecburiyeti yoktur. Avukatların görevi müvekkillerinin hak ve menfaatlerini korumak aynı zamanda yargının bir organı olarak hukukun uygulanmasını ve adaletin yerine getirilmesine katkıda bulunmaktır. Avukatların görevleri sırasında görevlerinden doğan bir suçtan dolayı dava açılabilmesi için Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Avukatlar mahkemelerin emrinde çalışmazlar, mahkemelerden talimat almazlar. Sadece baroya kayıtlı olanlar avukat olarak görev yapabilirler. Avukatlar üzerine aldıkları işleri özenle yerine getirmek, kendilerine duyulan güvene layık davranmak yükümlülüğü altındadır. Bu hususlar AvK 'da reklam yasağı, düşük ücret yasağı, birden fazla büroya sahip olma yasağı gibi somut yükümlülükler olarak düzenlenmiştir.

31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'de 174.533 avukat vardır. Türkiye Barolar Birliğinden alınan verilere göre belirlenen bu sayının yüzde 47'si kadındır. Bir diğer ifadeyle Türkiye'de her 100 avukattan 47'si kadındır. Türkiye'de çok sayıda kurulmuş olan hukuk fakültelerinden mezun olan öğrenci sayısına bakıldığında da avukat sayısının gün geçtikçe daha fazla aratacağını söylemek mümkündür. Türkiye Barolar Birliği verilerine göre Türkiye'de avukat sayısı son 5 yılda yüzde 64; son 10 yılda ise yüzde 123 artmıştır. Türkiye'de en fazla avukatın olduğu şehirler İstanbul, Ankara ve İzmir olduğu görülmektedir.³¹

Günümüzde avukatlığın çalışma biçimleri, serbest avukatlık, kamu avukatlığı, özel hukuk tüzel kişilerinde icra edilen avukatlık, kanundan kaynaklanan zorunlu anonim şirket avukatlığı, hukuk müşavirliği, avukatlık ortaklığında ortak olarak çalışan avukat olmak üzere sınıflandırılabilir.³²

³⁰S. Güner (2014). Avukatlık Sözleşmesi ve Ücreti. (5.Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.54.

³¹<https://tr.euronews.com/2023/11/07/avukat-sayisinda-rekor-artist-son-5-yilda-yuzde-64-10-yilda-yuzde-123-artist> (Erişim tarihi 03.02.2024)

³²N. Şahinkaya (2019). İşçi Avukatlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s.44.

Serbest avukatlar, serbest meslek icra etmektedirler. Serbest meslek faaliyetinin tanımı GVK'nun 65/2.maddesinde yapılmıştır. Doktrinde de serbest meslek tanımı söz konusu maddeye göre yapılmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 2. maddesine göre serbest meslek kazançları gelir vergisini oluşturan kazançlardandır. Dolayısıyla avukatlık ücreti de gelir vergisine tabidir. Serbest avukatın kendine ait bir bürosu vardır. Serbest avukat, müvekkili ile avukatlık sözleşmesi ya da vekalet sözleşmesi kurar ve onunla doğrudan ilişki içinde olur. Çalışma saatlerini kendisi belirleyen serbest avukat, bürosunda başka avukat, sekreter, takip elemanı çalıştırırsa işveren konumuna geçer. Avukatlık Kanunu'ndaki yasal düzenlemelere bakıldığında avukatlık mesleğinin serbest meslek olarak kurgulandığı görülmektedir. Ancak avukatlık mesleğinin kamu kurum ve kuruluşlarında da yapılması mümkündür. Avukatlık tanımındaki bir diğer ifade olan serbest meslek ifadesinden ne anlaşılması gerektiği 1961 tarihli 10700 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilmiştir. Avukatlık tanımında da belirtildiği gibi sermayeden çok kişisel emeğe bağlı bir meslektir.

Kamu avukatları, kamu İdarelerinin taraf olduğu hukuki uyumsuzluklarda onları temsil eden avukatlar kamu avukatlarıdır. Kamu avukatları, Devlet Memurları Kanunu'na ve Avukatlık Kanunu'na tabidir. Bu nedenle kamu avukatları hem çalıştıkları kurum ve kuruluşlar hem de barolar tarafından disiplin soruşturmasına tabi tutulabilirler.³³ Kamu avukatlığı, avukatlık stajı, mesleğe alınma, mesleki sorumluluk ve disiplin soruşturması bakımından serbest avukatlıktan farklı değildir. Ancak kamu avukatlarının devlet teşkilatı içinde yer almaları, çalıştıkları kurumun dışında iş alamamaları, baro levhasına kayıt zorunluluğunun bulunmaması gibi hususlarda serbest avukatlıktan ayrılırlar.³⁴ Kamu avukatlarının yaptığı iş Avukatlık Kanunu'nun birinci maddesinde düzenlendiği gibi bir serbest meslek faaliyeti değildir. Ancak bu durum kamu avukatlarının avukat olmadığı ve Avukatlık Kanunu'na tabi olmadıkları anlamına gelmez.

12056 sayılı ve 1965 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanan Devlet Memurları Kanunu'na göre avukatlık hizmetleri sınıfı tanımlanmıştır. Burada bahsedilen özel

³³E. Evrim Dalkılıç (2016). Kamu Avukatlarının Türk İdare Hukuku Açısından Dikkate Alınması Gereken Sorunları. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. C.29, Sa.124, s. 316.

³⁴C. Çaycı (2018). Devlet Avukatları, Namıdiğer Kamu Avukatları. Ankara Barosu Dergisi. C.76, Sa.4, s. 483.

kanun, 1136 sayılı AvK 'dur. Kamu avukatları, öncelikle özel kanunlara tabidir. Kamu avukatları devlet teşkilatı içerisinde yer alırlar ve hiyerarşik düzene tabidirler. Kamu avukatlarının içinde bulunduğu kamu kurumu dışında iş alamazlar baro levhasına kayıt zorunlulukları yoktur. Kamu avukatlığı bu yönleri ile serbest avukatlıktan ayrılmaktadır. Avukatların, kamu avukatı olmayı tercih etmelerinin sebepleri, müvekkil bekleme zorunda olmamaları, sabit bir gelirin olması, işyeri giderlerinin olmaması, resmî kurumlarla iletişim kolaylıklarının olması, bir sorun ortaya çıktığında bunu aynı teşkilat içindeki üst mercilere taşıyabilmeleri gibi sebeplerdir.³⁵

Özel ve tüzel kişilerin, serbest avukatın, avukat ortaklığının işveren olduğu, avukatların da söz konusu işverenlere bağlılık unsuru çerçevesinde hizmet ettiği ve bunun için ücret aldığı ilişkiye iş ilişkisi denir. Tarafların arasındaki sözleşmeye iş sözleşmesi adı verilir. Bu sözleşme ile çalışmakta olan avukata da işçi avukattır.³⁶ İşçi avukatlık, temelinde ekonomik etmenler yatan tarihsel bir sürecin ürünüdür. Eskiden avukatlığın özelliklerinden biri tek başına çalışma olsa da son 30 yıldır ücretli avukatlık kavramı ortaya çıkmış ve avukat-müvekkil ilişkisi daha karmaşık hale gelmiştir. Günümüzde avukatlık hizmeti, avukatların sözleşme ile çalışmakta olduğu bürolar tarafından verilmekte, böylece üçlü bir ilişki ortaya çıkmaktadır.³⁷ İşçi avukatlar, 5510 sayılı kanuna göre sigortalı sayılmaktadır. Günümüzde, işçi avukatların sigortasız olarak çalıştırıldığı ya da düşük ücretle sigortalı olarak gösterilerek çalıştırıldığı görülmektedir.³⁸

Zorunlu anonim şirket avukatlığı uygulamada şirket avukatlığı olarak adlandırılır. Türk Ticaret Kanunu'nun 272. maddesi kapsamına giren şirket ya da kooperatiflerin sözleşmeli avukat çalıştırma zorunlulukları vardır. Buna uyulmaması halinde yaptırım gündeme gelmektedir. Burada avukat, şirketle belli bir devamlılığı olacak şekilde çalışır.³⁹

Hukuk müşavirliği genellikle serbest avukatlar tarafından yapılır. Hukuk müşavirleri, bir özel ya da tüzel kişiye belirli ya da belirsiz bir süre içinde hukuki

³⁵E. Yılmaz (2008). Kamuda Çalışan Avukatlar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, Sa.3, s.740.

³⁶Şahinkaya, 2019, a.g.k., 61.

³⁷Şahinkaya, 2019, a.g.k., 63.

³⁸Şahinkaya, 2019, a.g.k., 127.

³⁹Şahinkaya, 2019, a.g.k. 56.

hizmet sunarlar. Hukuk müşavirliği bir hizmet birimidir. Bir şirketin hukuk hizmetleri o şirketin gayri maddi malvarlığı değerleri arasında yer alır. Hukuki müşavir, bir holdinge ve ona bağlı şirketlere, yöneticilere ve çalışanlara hukuki danışmanlık ve rehberlik sağlar.⁴⁰ Avukat, müşavirlik sözleşmesinde iş sahibine belirli bir zaman içinde hukuki yardımda bulunacağını kabul eder. Burada avukat, söz konusu şirkete hukuksal sorunlarda yol gösterir. Hukuk müşavirliği, avukatlıkla bağdaşan işlerdendir. Avk'nun 12. maddesinde hangi mesleklerin avukatlık mesleği ile birleşebileceği düzenlenmiştir. Hukuk müşavirliği bu maddede sayılan mesleklerdendir.

Avukat, müşavirlik sözleşmesi süresi boyunca serbest olarak çalışmalarını da sürdürebilir. Hukuk müşaviri olarak görev yapmayı kabul eden avukat, müşavirlik sözleşmesinde belirtilen bir konu hakkında yardım etmeyi kabul edebileceği gibi, belli bir süre içinde çıkabilecek her türlü uyuşmazlığa ilişkin hukuki yardım vereceğini de kabul edebilir. Günümüzde holding gibi büyük organizasyonlar içinde müşavir olarak çalışan avukatların müşavirlik içerisinde yukarı terfi etme imkanları sınırlıdır. Bu sebeple müşavir olarak çalışan avukatların bu meslek dışında bir kariyer planlamalarının olması gerekmektedir. Hukuk müşavirliği, işletmeler tarafından bir önleyici hukuk hizmeti olarak görülmektedir. İşletmelerin ticari faaliyetlerinin yürütülmesinde hukuk kurallarına uyulması her an gereklidir. Dolayısıyla bir uyuşmazlığın yargısal yollarla çözülmesinden önce o uyuşmazlığın en başından oluşmamasını sağlamak için işletmeler hukuki müşavirlere ihtiyaç duymaktadır. Önleyici hukuk hizmeti olarak görülen hukuk müşavirliği, telafi edici hukuk hizmetinden daha ucuzdur.⁴¹ Hukuk müşaviri, şirket avukatından farklı olarak sadece şirketin dış temsilinde değil iç hukuk işlerinde de sorumluluk alır.⁴²

3.2. Hâkim ve Savcı

Tarih boyunca insanlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümü ve hukuka uygunluğun denetimi için kişi, organ ya da makamlar görevli olmuştur. Romalılarda söz konusu denetimin yapılmasında ve uyuşmazlıkların çözümünde görevli olan kişiler

⁴⁰B. Kaya (2012). Günümüzün Büyük Kuruluşlarında Hukuk Müşavirliğinin Yapılanması ve İşlevi. Ankara Barosu Dergisi. Sa.2, s.234.

⁴¹Kaya, 2012, a.g.k., 221.

⁴²Şahinkaya, 2019, a.g.k. 55.

İudex olarak adlandırılmıştır.⁴³ Zamana ve topluma göre bu kişi, organ ve makamlar farklı isimler olsa da modern toplumlarda yargılama yapan kişiler “hâkim” olarak belirtilmektedir.⁴⁴ Türk Hukuk Lügati⁴⁵ hâkim kavramı bu şekilde tanımlanmıştır: "Niza ve İhtilafları hukuka göre kaza yolu ile hal etmek için Devlet tarafından nasıp ve tayin edilen kimse." Hakimler millet adına kullandıkları yargı yetkisi ile devleti temsil ederler.

Hukuk sistemi içinde bir denetim mekanizmasının bulunmaması halinde hukuk sisteminin sürdürülebilir olması mümkün değildir. Hukuk kurallarına aykırı davranışların denetlenmemesi halinde hukukun adilliği sorgulanır. Dolayısıyla kuralların yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi en eski toplumlarda da önemli mesleklerden biri olmuştur.⁴⁶

Türk hukukunda hakimlik mesleği ile ilgili temel düzenleme Hakimler ve Savcılar Kanunu’dur. Söz konusu kanunun 4.maddesindeki düzenlemeye göre hakimler görevlerini mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatına göre yaparlar. Hiçbir organ, makam, merci ya da kişiden emir ya da talimat veremezler, tavsiye ya da telkinde bulunamaz, genelge gönderemez. Hakimlik ve savcılık teminatı, söz konusu görevleri yerine getiren kişiye tanınan bir ayrıcalık değil, kamu yararının gerçekleştirilmesinin bir önkoşuludur.⁴⁷ Hakimler, önlerine gelen uyuşmazlıklar hakkında hukuk düzeni sınırları içinde kalarak karar vermelidir. Hâkim, söz konusu sınır içinde karar vermelerini etkileyecek herhangi bir müdahaleden korunmaları gerekmektedir. Yargı bağımsızlığı olarak bilinen bu ilke aynı zamanda hâkimin tarafsızlığı ilkesi ile doğrudan bağlantılıdır.⁴⁸ Zira bağımsız olmayan yargının tarafsız kalması mümkün değildir.⁴⁹ Türk hukuk sisteminde yargı bağımsızlığına ilişkin düzenlemelere örnek olarak hakimlerin atanmasına, yükseltilmesine, tayin edilmelerine ilişkin düzenlemeler gösterilebilir.

⁴³ A. Karakocalı (2016). Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığına İlişkin Düzenlemelerin Türk Hukuku ve Roma Özel Yargılama Sistemi Bakımından Değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.6, Sa.2, s.369.

⁴⁴ Karakocalı, 2015, **a.g.k.**, 2.

⁴⁵ Türk Hukuk Kurumu (1991). Türk Hukuk Lügati. (2.Baskı). Ankara, s.112.

⁴⁶ A. Karakocalı (2010). Roma Hukukunda Hâkim ve Sorumluluğu. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.1.

⁴⁷ F. Bakırcı (2022). Yargı Bağımsızlığının Sağlanmasında Hakimler ve Savcılar Kurulu ile Anayasa Mahkemesine Üye Seçimi Üzerine. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.19, Sa.1, s.57.

⁴⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, 2020, **a.g.k.**, 94.

⁴⁹ Karakocalı, 2016, **a.g.k.**, 371.

Türk hukukunda hakimlerin hukuki, disiplin ve cezai olmak üzere üç farklı sorumlulukları vardır. 17971 sayılı ve 1983 tarihli Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 62-81. maddeleri arasında hakimlerin disiplin sorumluluğu, 82-98 maddeleri arasında da cezai sorumlulukları düzenlenmiştir. Hakimler, yargılama faaliyetlerini yerine getirirken kusurlu hareket etmeleri halinde taraflardan birinin zarara uğraması mümkündür. Bu durumda hâkimin sorumluluğuna gidilmesi mümkündür. Zarar gören taraf tazminat davası açabilir.⁵⁰

Pek çok meslek kolunda olduğu gibi yargı alanında da bu meslek mensuplarının uymak zorunda oldukları mesleki davranış kuralları vardır. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 2006 tarihli ve 315 sayılı düzenlemesine göre Bangolar Yargı Etiği İlkeleri benimsenmiş, buna göre hakimlerde dürüstlük, bağımsızlık tarafsızlık gibi bulunması gereken değerler belirlenmiştir.⁵¹

Yargı organlarının farklı düzenlemelerle korunmasındaki amaç, yargıyı yürütme ve yasama erkinin etkisinde kalmasından korumaktır.⁵² Hakimlerin meslekleri ile ilgili özlük işlemlerinin bağımsız bir kuruluş tarafından yapılması 2. Dünya Savaşından sonra yaygın hale gelmiştir. Türkiye'de de hakimlerin meslekleri ile ilgili özlük işlerinin Adalet Bakanlığından alınarak Yüksek Hakimler Kurulu'na verilmesi, 1961 Anayasası ile Yüksek Hakimler Kurulunun kurulması ile olmuştur. Yüksek Savcılar Kurulu 1971 yılında kurulmuştur. 1982 tarihli Anayasa ile söz konusu kurumlar birleştirilmiş, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kurulmuştur.⁵³

Türk Dil Kurumu'na göre Savcı, kamu yararını gözetmek amacıyla devlet adına dava açmaya yetkili olan ve tespit ettiği suç delillerini mahkemede ortaya koyarak sanığı kovuşturan görevlidir. Savcı, soruşturma işlemlerini yapan ve yeterli suç şüphesi olduğu durumlarda dava açan ve sonrasında söz konusu davayı yürüten kişidir.⁵⁴ Cumhuriyet Savcısı, kamu görevlisidir ve iddia faaliyetini kamu adına

⁵⁰D. Karademir (2015). Son Kanun Değişiklikleri Işığında Hâkimin Hukuki Sorumluluğu. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. C.28, S.119, s.275.

⁵¹Ö.K. Kaya (2014). Hakimlik Mesleğinin Gerektirdiği Davranışlar ve Özellikler. Bursa Barosu Dergisi. C.38, Sa.94, s.7.

⁵²H. Keser, F. Niyazioğlu (2016). Türkiye'de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.2, Sa.2, s.122.

⁵³C.D. Uzun (2018). 6771 Sayılı Kanun'la Anayasada Yargıyla İlgili Yapılan Düzenlemeler. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi. C.6, Sa.11, s.417.

⁵⁴Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 08.01.2023).; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, 2020, **a.g.k.**, 112.

yürütmektedir.⁵⁵ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre savcılık, özel kanun hükümlerine tabidir.

Erkler ayrılığı bağlamında savcılarının konumu tartışmalıdır. Bir görüşe göre savcılık kurumu, yargı erkine dahildir. Bu görüşe göre savcılar, maddi gerçeğin ortaya çıkmasını ve kanunların uygulanmasını sağlarlar ve bunun da yargılama faaliyeti olarak değerlendirmesi gerekir.⁵⁶ Anayasa'da savcılık kurumu yargı bölümünde düzenlenmiştir.⁵⁷ 5237 sayılı ve 2004 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanan Türk Ceza Kanunu'nun 6/1-d maddesinde yargı görevi yapan deyiminden ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre savcı da yargı görevi yapan kişi olarak kabul edilmektedir. Bir diğer görüşe göre savcılık yürütmenin bir parçasıdır. Bu görüşe göre savcının görevlerinden olan soruşturmanın yürütülmesi, iddianame düzenlenmesi gibi görevlerin yargılama olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Savcı, sanık lehine görüş bildirebilse de bu durum savcılarının savunma yaptığı anlamına gelmez.⁵⁸

Savcılarının asıl görev alanı ceza ve ceza yargılamasıdır ancak kamu düzeni ile ilgili olan hallerde savcılara hukuk davası açma görevi de verilmiştir. 4721 sayılı ve 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun 294. maddesinde düzenlenen nesebin düzeltilmesine itiraz davası, aynı kanunun 146.maddesinde düzenlenen evlenmenin butlanı davası, 298.maddede düzenlenen tanınmanın iptali davası savcılarının açabileceği davalardandır. Savcılar, burada sayılan davaları açabilecekleri gibi açılmış olan davalara da taraf olarak katılabilirler. Savcının bu davalara taraf olarak katıldığı hallerde savcı taraflardan bağımsızdır.

Ceza alanında dava açan savcı iddia makamı konumundadır, ancak kanunda belirtilen hallerde hukuk davası açmış olan savcı burada iddia makamı olarak değil davacı olarak yer alır. Savcılar, yürütme içinde görev alırlar. Dolayısıyla savcılar hakimler gibi bağımsız değildir. Ancak bu durum savcıya dava açması için emir verilebileceği anlamına gelmez. Türk Hukuku'nda hakimlik ve savcılık ayrı olarak düşünülmemiş her ikisi için de ortak hükümler barındıran 2802 sayılı ve 1983 tarihli Hakimler ve Savcılar Kanunu oluşturulmuştur.

⁵⁵C. T. Çiftçioğlu (2011). 2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununa Göre Hâkim ve Savcılarının Disiplin Soruşturmaları. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.C.13, Sa.1, s.127.

⁵⁶T. K. Pekmez (2021). Ceza Muhakemesinde Objektif Bir Taraf Olarak Savcılık Makamı. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.7, Sa.2, s.3.

⁵⁷H. Şık (2019). Bazı Ülkelerde Savcılık Kurumu. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi. C.7, Sa.14, s. 405.

⁵⁸Pekmez, 2021, a.g.k., s.3.

Savcılar, Anayasa'ya göre kamu görevlileri statüsünde yer alır. Hakimler ve Savcılar memurlardan farklı, kendilerine özgü bir statüye tabi tutulmuş kamu görevlileridir. Hâkim ve savcılar kamu görevlisidir ancak memur değildir.⁵⁹

3.3. Noter

Noter kelimesi Latince “nota” kökünden gelen Notarius sıfatının isimleştirilmiş halinden gelmektedir ve anlamı ve yazılı kayıt, yazılı belge, İşaretlemektir.⁶⁰ İslam hukukunda kanunlarda noter terimi anlamında "katibiadil" kullanılmıştır.⁶¹

Türk Hukukunda noterlikle ilgili temel düzenleme 1972 tarihli Noterlik Kanunu'dur. Söz konusu kanunun birinci maddesinde noterlik mesleğinin tanımı verilmiştir. Bu düzenlemeye göre bir kamu hizmeti olan noterlik bir hukuk devletinde vazgeçilmez mesleklerinden biridir. Hukuki güvenliğin sağlanmasında ve anlaşmazlıkların önlenmesinde noterler önemli bir görev üstlenmektedirler.⁶² Noterlik kurumu toplum için son derecede önem taşıyan bir kurumdur. Noterlik, ticari iş ilişkilerinde dürüstlüğü sağlamak ve sahteciliği önleyerek kamu düzeninin kurulmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunan kurumlardan biridir.⁶³

Noterlik mesleği bir kamu hizmetidir ancak noterler serbest meslek çalışanı değildir. Zira noterler birçok hususta Adalet Bakanlığı'nın denetimine tabidir.⁶⁴ Dolayısıyla noterlerin bağımsızın olarak çalıştıklarını söylemek mümkün değildir. Ancak noterler maaşlarını devletten almadıkları için mali yönden bağımsız olduklarını söylemek mümkündür. Noterlik mesleğinin devlet memurluğuna benzeyen yönleri de vardır. Örneğin noterlerin çalışma saatleri devlet dairelerinin çalışma saatleriyle

⁵⁹İ. Ercan (2008). Hâkim ve Savcıların Disiplin Sorumluluğu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.s.3.

⁶⁰S. Pamuk (2014). Türkiye’de Noter Belgelerinin Form Özellikleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.10.

⁶¹A. Taşkın (2000). Noterlik İşlemlerinde Adli Yardım Hükümlerinin Uygulanması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.49, Sa.1, s.122.

⁶²A.S.Uluğ (2011).Noterin Noterlik Hizmetinden Doğan Hukuki Sorumluluğu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.1.

⁶³S. Tanrıver (2013). Bir Hukuki Güvenlik Kurumu Olarak Noterlik ve Noterlerin Denetimi Üzerine Bazı Düşünceler. Yaşar Üniversitesi Dergisi, C.8, Sa. Özel, s.1599.

⁶⁴Örneğin, NK’nun 27.maddesine göre noterler mesleğe Adalet Bakanı tarafından atanır, aynı kanunun 57. maddesine göre noterlerin yıllık izinleri Adalet Bakanlığı tarafından verilir.

aynıdır (NK. m. 51) ve noterlerin noterlikten başka bir iş yapmaları mümkün değildir (NK. m.50)

Noterlik mesleğinin ortaya çıkma sebebi yapılan işlemlerin belgelendirilmesi, saklanması ve söz konusu işlemlere resmiyet kazandırılması ihtiyacıdır. Noterlik faaliyetleri geçmişten günümüze kadar bireylerin ve toplumun hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Noterler kamusal güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunarak adaletin tesis edilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Noterler mahkemelerde karar verme sürecine doğrudan katılmıyor olsalar da bu süreçte gereken belgelerin hazırlanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar.

3.4. Arabulucu

Artan uyuşmazlık türleri ve sayıları ülkelerin yargı mercilerinin yavaş işlemesine, iş yükünün artmasına ve adaletin geç sağlanmasına sebep olmaktadır. Uyuşmazlıkların mahkeme dışındaki yollarla çözülmesi konusundaki yönelim artmaktadır. Söz konusu yollarından biri arabuluculuktur. Arabuluculuk gönüllülük esasına dayanır.⁶⁵ Arabuluculukta taraflar müzakerede bulunmak amacıyla bir araya gelmektedir. Burada uzmanlık eğitimi almış bağımsız ve tarafsız bir arabulucunun katılımıyla tarafların arasındaki ihtilafın çözülmesi amaçlanır.⁶⁶ Arabulucu, taraflar arasındaki uyuşmazlığı gidermek için anlaşma noktası bulmaya çalışarak tarafları uzlaştırmaya çalışan kişidir. Türkçe 'de arabulucu kelimesi uzlaştırma ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.⁶⁷ Özel hukuk alanında alternatif çözüm yollarının başında arabuluculuk gelmektedir. Genellikle aile ve iş alanındaki uyuşmazlıklar, kamusal uyuşmazlıklar, tüketici ve ticari uyuşmazlıklar arabuluculuk ile çözüme kavuşturulabilen uyuşmazlıklardır. Arabulucunun kullanım alanları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de her yerde aynı amacı taşıdığını söylemek mümkündür.⁶⁸ Arabuluculukta taraflar bir araya getirilerek anlaşma sağlanması hedeflenir ancak

⁶⁵H. Yıldırımoglu (2022). Avrupa Ülkelerinde Ticari Arabuluculuk Uygulamaları. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.21, Sa.44.s.946.

⁶⁶U. O. Erginer (2017). Arabuluculuk ve Gizlilik. Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, Sa.9, s.73.

⁶⁷O. Dür (2017). Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.8.

⁶⁸S. Duran (2022). Türk Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, s.3.

taraflar buna zorlanmazlar. Görüşmeler, arabulucu eşliğinde yapılır. Bu üçüncü kişi taraflara tavsiye ve öneriler vererek uzlaşmalarına yardımcı olur. Taraflar bir ya da birden çok kişiden oluşabilir. Arabuluculuk kural olarak ihtiyaridir, irade serbestisine dayanır.⁶⁹

Türkiye’de 2020 yılında hukuk mahkemelerine gelen dava sayısı 3,6 milyondur.⁷⁰ Zamandan ve maddiyattan tasarruf etme, mahkemelerin ağır iş yükünü azaltma amacıyla alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemler uyuşmazlıkların yargı önüne çıkmadan çözüme ulaştırılmasını amaçlamaktadır.⁷¹ Uygulamada arabulucular hem avukat hem de arabulucu olarak çalışmaktadırlar. Arabuluculuk faaliyetlerinin neredeyse tamamı avukatlar tarafından yapılmaktadır.⁷²

Cumhuriyet Dönemi hukuk tarihimizde arabuluculuk ilk defa 2007 yılında girmiştir. Bu tarihte hazırlanmış olan kanun tasarısı yoğun tartışmaların konusu olmuştur. Ulusal ve uluslararası müzakerelerin sonucunda 2012 yılında söz konusu tasarının son düzenlemesi yapılmış ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu adıyla yasallaşmıştır.⁷³ Böylece Türk Hukuku’na arabuluculuk kavramı 2012 tarihli ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ile girmiştir. Arabuluculuk faaliyetlerini, Adalet Bakanlığı tarafından tutulan sicilde arabulucu olarak kayıtlı olan kişiler gerçekleştirebilirler. HUAK madde 20’de söz konusu sicile kaydolabilmek için gereken şartlar düzenlenmiştir.

Günümüzde Türk Hukuku’nda arabuluculukla ilgili temel düzenleme 6325 sayılı ve 2012 tarihli Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’dur (HUAK). Bu kanun, arabuluculuk yoluyla çözüme ulaştırılması mümkün olan uyuşmazlıklarda uygulanacak usul ve esasları düzenler. Bu kanunda ayrıca kimlerin arabulucu olarak görev yapabileceği düzenlenmiştir. Arabulucu olarak görev yapabilmek için aranan ilk şart Arabuluculuk Daire Başkanlığı tarafından oluşturulan arabuluculuk siciline

⁶⁹A. Erkal (2022). Türk, Alman ve İsviçre İdare Hukukunda Arabuluculuk. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.12, Sa.1, s.44.

⁷⁰<https://www.verikaynagi.com/grafik/hukuk-mahkemelerine-gelen-dava-sayisi/> (Erişim Tarihi: 29.02.2024)

⁷¹M.S. Aşçı (2019). Zorunlu Arabuluculuk Uygulamasının Olumlu ve Olumsuz Yönleri. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi. C.1, Sa.2, s.80.

⁷²E. Akın (2016). Arabuluculuk Faaliyeti ve Vergilendirilmesi. Terazi Hukuk Dergisi. C.11, Sa.122, s.37.

⁷³S. Taş (2019). Hukuk ve Siyaset: Türkiye’de Arabuluculuk Tartışmaları ve Düzenlemeleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.s.84.

kaydolmaktır. Bu sicile kaydolmak için aranan şartlar söz konusu kanunun 20.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre arabulucu olabilmek için aranan şartlar: Türk vatandaşı olmak, Meslekte en az beş yıllık kıdeme sahip hukuk fakültesi mezunu olmak, tam ehliyetli olmak, arabuluculuk eğitimini tamamlamak, Adalet Bakanlığı tarafından yapılan yazılı sınavda başarılı olmak gerekmektedir. Bunların yanında 20. maddenin 4 bendinde sayılan suçlardan mahkûm olmamak gerekmektedir.

4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ

Hırvatistan hukukuna göre avukatlık özerk ve bağımsız bir meslektir, tüzel ve gerçek kişilere hukuki yardım sunar onların haklarının korunmasında ve uygulanması için hareket eder ve onların yasal menfaatlerini korur.⁷⁴ Hırvatistan’da kural olarak sadece baro tarafından bu konuda yetkilendirilmiş kişiler avukat olarak hukuki yardım sunabilir. Burada baroya kayıtlı bir avukat mesleki aktivitelerini yerine getirmek için farklı yollar seçebilir. Örneğin kendi ofisini kurabilir, kurulmuş olan bir ofise dahil olabilir ya da bir hukuk firmasında işe girebilir.⁷⁵

Hırvatistan’da Hukuk Meslekleri Kanunu 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun birinci maddesine göre kanunun amacı hukuk mesleklerinin örgütlenmesi ve faaliyetlerini düzenlenmesidir. Kanun’un 46.maddesine göre ülkede avukatlık yapma hakkının elde edilebilmesi için avukatlar listesine kaydolmak ve yemin etmek gerekmektedir. Söz konusu listeye kaydolabilmek için gerekenler aynı kanunun 48.maddesinde düzenlenmiştir. Burada aranan şartlar: Hırvatistan vatandaşı olmak, ticari ehliyet sahibi olmak, kişinin sağlık durumunda avukatlığa engel teşkil edecek bir durumun olmaması, Hırvatistan Cumhuriyeti’ndeki bir hukuk fakültesinden mezun olmak, mezuniyet sonrası en az üç yıl bir hukuk bürosunda staj yapmış olmak ya da yargı organındaki hukuki işlerde çalışmış olmak ya da beş yıl boyunca hukuki işlerde çalışmış olmak, Hırvat diline hakim olmak, Bar sınavında başarılı olmak, söz konusu kişi hakkında bir soruşturma ya da ceza işlemi yürütülmemiş olması, adayın bir yerde

⁷⁴Zakon o odvjetništvu (Advocacy Act), Croatian Official Gazette Narodne Novine No. 9/ 1994.

⁷⁵I.Vukorepa (2004). New Freedoms in Liberal Professions- Lawyers in Croatia From the Association Process to a Member State. Zbornik Pravnog Fakulteta Zagrebu. C.55, Sa.1, s.145.

istihdam edilmemiş olması, hukuk mesleğini yapabilecek durumda olması ve hukuk meslekleriyle bağdaşmayan bir iş yapmıyor olması gerekmektedir.⁷⁶

Yunanistan hukukuna göre avukatlar kamu görevlisidir ve herhangi bir alanda uzmanlaşma zorunlulukları yoktur. Avukatlar aynı zamanda hukuki danışman olarak da hizmet vermektedirler. Avukatların hizmet koşulları Yunanistan Adalet Bakanlığı tarafından belirlenir. Yunanistan’da 63 Baro Birliği bulunmaktadır. Tüm baro Birlikleri Yunanistan Adalet Bakanlığının denetimine tabidir.⁷⁷

Bulgaristan hukukuna göre avukat olabilmek için bir yıllık avukatlık stajının tamamlanması gerekmektedir. Söz konusu staj, mahkemede ya da on yıllık deneyimi olan bir avukatın yanında yapılmalıdır. Staj sonunda, baro yönetiminin oluşturduğu bir komisyon stajın başarıyla tamamlanıp tamamlanmadığına karar verir. Komisyon, stajın başarıyla tamamlandığına karar verirse staj tamamlanmış kabul edilir. Komisyon, stajın başarılı olmadığına karar verirse staj altı aya kadar uzatılır. Bu sürenin sonunda da stajın başarılı olmadığına karar verirse stajyer avukatın barodaki kaydı silinir. Stajın başarılı olması halinde aday, Adalet Bakanlığının oluşturduğu komisyon önünde yazılı ve sözlü sınava tabi tutulur. Sınavda başarılı olan stajyer avukata avukatlık ruhsatı verilir.⁷⁸

Yunanistan hukukunda tam yetkili bir avukat olmak için baroya kayıtlı olmak, Adalet bakanlığı tarafından düzenlenen sınavda başarılı olmak ve staj döneminin tamamlanması gerekmektedir. Burada 18 aylık zorunlu bir staj dönemi vardır. Stajların organize edilmesinde Adalet Bakanlığı ve Barolar Birliği sorumludur. Bu staj bir avukatın gözetimindeki hukuk firmasında olabilir. Bu staj ile adayların pratik deneyim elde etmesi amaçlanır. Tüm stajyer avukatlara özel olarak hazırlanmış bir müfredattan oluşan hukuk eğitimi verilir. Stajın baro birlikleri ya da Adalet Bakanlığı’nda yapılması mümkündür. Staj süresinin sonunda adaylar yazılı sınava girmek zorundadırlar. Önceden sınavda sözlü bölüm de bulunmaktaydı ancak yeni düzenleme ile sadece yazılı sınav mevcuttur.⁷⁹

⁷⁶https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation_Law-Legal-Profession.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

⁷⁷https://e-justice.europa.eu/29/EN/types_of_legal_professions?GREECE&member=1 (Erişim tarihi: 19.08.2024)

⁷⁸Ö.L. Peker (2007). Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Avukatlık Ortaklığı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.106.

⁷⁹https://e-justice.europa.eu/407/EN/lawyers_training_systems (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

Yunanistan’da Atina, Selanik ve Pire’de bulunan üç büyük baro staj kursları düzenlemektedir. Bu bölgelerin dışında staj yapanların eğitimi yanında staj yaptıkları avukatın sorumluluğundadır. Burada mesleğe başlamadan önce pratik eğitimlere de katılmak mümkündür. Bu eğitimler zorunlu değildir. Eğitimler hem hukuk profesörleri hem de avukatlar tarafından verilmektedir. Eğitimler temel hukuk dallarına ilişkindir.⁸⁰

Bulgaristan hukukuna baktığımızda burada savcıların Yüksek Yargı Konseyi tarafından atandığını söylemek mümkündür. Savcıların terfi edilmesi, rütbelerinin düşürülmesi, görev yerlerinin değiştirilmesi ya da görevden alınması gibi işlemler aynı konsey tarafından yapılır. Burada savcılar aynı zamanda milletvekili, bakan ya da belediye başkanı gibi meslekleri yapamazlar. Savcı avukatlık mesleğini yapamaz ve avukatlık faaliyetlerini gerçekleştiremez. Savcılar, girişimci olarak bir ticari faaliyette bulunamazlar. Savcılar, hukuki danışmanlık yapamazlar. Savcılar görevlerini yerine getirirken öğrendikleri vatandaşlara ya da tüzel kişilere ilişkin bilgileri saklamakla yükümlüdürler. Savcılar her yıl en geç 31 Mayıs’a kadar bir önceki yıla ilişkin mülkiyet ve gelirlerini beyan etmekle yükümlüdürler.⁸¹

Yunanistan Anayasası’na göre Savcı bir yargı görevlisidir ve Cumhurbaşkanı kararı ile atanır. Burada savcılar, hakimlerle eşit statüye, haklara ve ayrıcalıklara sahiptir. Savcı kanunlar gereği adaleti aramaya kendi adanmış olmalıdır. Savcıların özel yaşamlarında da belli bir davranış standardını sürdürmeleri beklenir aksi takdirde disiplin soruşturmasına tabi tutulmaları gündeme gelebilir. Savcılar, ülkenin hem kanunlarına hem de ülkenin tarih içinde birikmiş olan geleneğine de bağlı olmak zorundadır. Burada savcılar hakkında özel olarak yazılmış bir yargı etiği kuralları yoktur. Ancak savcıların örf ve adetlerle önceden belirlenmiş olan kurallara uygun davranmaları beklenir.⁸²

Bulgaristan hukukuna göre noterler, noterlik faaliyetlerinin yerine getirilmesi için devlet tarafından atanan kişidir. Noterin, noterler odasına kayıtlı olan bir kişi olmalıdır. Noterler Odasının merkezi Sofya’dadır ve bu oda tüzel kişiliğe haizdir. Noterler, noterlik işlemlerini ve kanun tarafından belirlenmiş diğer işlemleri yerine getirirler. Noterler, görevlerini yerine getirirken sadece kanun ile bağlıdır, bunun

⁸⁰https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

⁸¹<https://prb.bg/en/acts/prosecutors-statute-and-functions> (Erişim Tarihi: 23.03.2024)

⁸²<https://svjt.se/svjt/1994/936> (Erişim Tarihi: 23.03.2024)

dışında noterler bağımsız olarak hareket ederler. Noterler, tarafların görevlendirmesi halinde söz konusu işlemle ilgili taslak hazırlayabilir, deneteme yapabilir, sözlü ve yazılı danışmanlık verebilir.⁸³

Hırvatistan'da Noterlik Kanunu 1993 yılında kabul edilmiş, ilk noterler 1994 yılında atanmıştır. 1995 yılında Noterlik Kanunu'nda belirlenen görevleri üstlenerek faaliyetlerine başlamışlardır. Belge tasdikleme ve imzalama işleri devlet yönetim organlarından noterliğe devredilmiştir. Hırvatistan'da noterlik Latin tipi noterliğindeki temel örneğin yanında avukatlık ile de benzerlik taşır. Etik ilkeler, noterlik ve avukatlık odalarının organizasyonu ve tarifeler gibi pek çok konuda noterlik avukatlığa en yakın meslek grubudur.⁸⁴

Yunanistan'da noterlik ile ilgili temel düzenleme 2830 sayılı ve 2000 tarihli Noterlik Kanunu'dur. Yunanistan Anayasası'nın 92. maddesinin 4.fıkrasına göre noterler kamu görevlisidir. Devlet tarafından noterlere kamu yetkilerinin bir kısmı devredilmiştir.⁸⁵ Noterler kamu yetkisi ile yükümlü kamu görevlileridir. Noterler, Adalet Bakanlığı tarafından atanır, atanma kararı Resmî Gazete 'de yayınlanır. Noterler, noterlik hizmetini, talepte bulunan herkese eşit şekilde sunar ve tarafların menfaatlerini eşit şekilde korumakla yükümlüdür.⁸⁶ Yunanistan kanunlarına göre noterler kamu görevlisidir ancak memur değildir. Noterler hiyerarşik bir düzene tabi değildir, ancak birinci derece savcılık tarafından denetlenir. Yunanistan'da noter olabilmek için aranan şartlar Noterlik Kanunu'nun 21.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre adayın en az yirmi sekiz yaşında olması ve kırk iki yaşını geçmemiş olması gerekmektedir. Adayın Yunanistan vatandaşı olması, hukuk fakültesi mezunu olması gerekmektedir.⁸⁷

⁸³<https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/prgm/cph/experts/bulgaria/documents/LNNA.pdf>(Erişim tarihi:20.04.2024)

⁸⁴A. Stanic (2001). Relations of Prosecutors and Public Notaries in Croatia de Lege Lata and de Lege Feranda. Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Splitu. C.38, Sa.1,s.103.

⁸⁵1975 tarihli Yunanistan Anayasası

⁸⁶<https://parosnotary.com/greek-notary-public/> (Erişim tarihi:19.08.2024)

⁸⁷G.N. Diamantopoulos (2009). Notary Public as the Public Auction Clerk in Greek Law- Notary related Nullities in Public Auctions of Immovable Property. Правни факултет Универзитета у Београду. C.57, Sa.3, s.1.

5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİ

Kosova’da 2031 sayılı ve 2013 tarihli Resmî Gazete ‘de yayımlanan Avukatlık Kanunu’na göre avukatlık serbest ve bağımsız bir meslektir. Gerçek ve tüzel kişilerin hukuki düzen içinde haklarının korunması için hukuki yardım sağlar. Avukatlar faaliyetlerini kendi bireysel ofislerinde, ortak avukatlık ofislerinde gerçekleştirebilirler. Sadece avukat olarak kayıtlı olan kişilerin bir avukat olarak hukuki yardımda bulunmaları mümkündür.

Sırbistan’da 2011 sayılı ve 2012 tarihli Sırbistan’da Resmî Gazete ‘de yayımlanan AvK’nun 2. Maddesine göre avukatlık mesleği, gerçek ve tüzel kişilere hukuki yardım hizmeti sunan bağımsız bir servistir. Aynı kanunun üçüncü maddesinde hukuki yardımdan ne anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre hukuki yardım, sözlü ve yazılı hukuki görüş sunma, dilekçe, talep, vasiyet, uzlaşma gibi belgelerin düzenlenmesi, gerçek ve tüzel kişilerin temsil ve savunmalarının yapılması, anlaşmazlıkların çözümünde arabuluculuk yapılması gerçek ve tüzel kişilerin hak ve çıkarlarının korunması için gereken hukuki yardım işlemlerini içermektedir. Sırbistan’da avukatlık mesleği, faaliyetlerinin organizasyonel yapıların dışında ve bağımsız olarak yapılan klasik liberal mesleklerden biridir. Buradaki yazarlara göre Sırbistan’da hukuk mesleği kendi içinde iki gruba ayrılır. Bunlardan birincisi küresel hukuk firmalarında çalışan ve tüzel kişileri temsil eden kurum avukatlarıdır. Diğer grupta ise gerçek kişileri temsil eden ve bağımsız çalışan avukatlar vardır. İlk gruptaki avukatların diğeri gruptakilere kıyasla daha yüksek gelire ve prestije sahip olduklarını söylemek mümkündür.⁸⁸

Bosna Hersek Avukatlık Kanunu’nun 3. Maddesine göre avukatlık faaliyetleri şunlardır: Hukuki tavsiye verme, çeşitli hukuki belgelerin hazırlanması, müvekkilini temsil etme, gerçek ya da tüzel kişilerin hak ve menfaatlerinin korunmasında gereken hukuki yardımı sağlamak. Buradaki düzenlemelere göre avukat, avukatlık mesleğinin saygınlığı ve bağımsızlığı ile bağdaşmayan faaliyetlerde bulunmamalıdır. Kanunun 6.maddesine göre avukat, müvekkilinden aldığı ve kanunların çizdiği yetkiye göre

⁸⁸M. Đorđević. M. Vlajić. (2023). How Much for a Legal Intern? Internship at Law Offices in Serbia. Casopis Pravnog Fakulteta Univerziteta Union u Beogradu. C.14, Sa.1, s.130.

hareket eder, müvekkilinin menfaatleri için gereken tüm işlemleri yapma hak ve yükümlülüğüne sahiptir. Bosna Hersek 'te avukatlık yapabilmek için aranan şartlar Avukatlık Kanunu'nun 18.maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu şartlar: Bosna Hersek vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak, hukuk sınavında başarılı olmak, hukuk alanında en az dört yıllık iş deneyimine sahip olmak, kanunda sayılan uçlardan hüküm giymemiş olmak gerekmektedir.⁸⁹

Kosova'da 06/L-054 sayılı Kanun'a göre yargı yetkisi bu kanunla kurulan mahkemeler tarafından kullanılır. Kosova Cumhuriyeti'nde yargı yetkisi bağımsız ve tarafsızdır, mahkemelere eşit erişim sağlar ve apolitiktir. Burada görevlerini yerine getiren hakimler tarafsız, bağımsız ve hiçbir gerçek ya da tüzel kişinin etkisi altında olmamalıdır. Kosova Cumhuriyeti'nde yargı organının yapısı Kosova'nın etnik çeşitliliğini yansıtmalı, Anayasa ve uluslararası düzeyde kabul görmüş cinsiyet eşitliği prensipleri doğrultusunda olmalıdır. Hakimler görevlerini yerine getirirken kamuya açık olmayan bilgilerin gizliliğini korumalıdır. Medyada bir dava hakkında yorum yapmamalıdır. Bağımsızlık ve tarafsızlıklarına zarar verecek bir görevde ya da hizmette bulunmamalıdır. Hakimler bir siyasi kuruluşun üyesi olamazlar.⁹⁰

Arnavutluk Cumhuriyeti'nde Yargı Gücünün Örgütlenmesi Kanunu'nun 11.maddesinde hâkim olmak için aranan şartlar düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bir Arnavutluk vatandaşının hâkim olabilmesi için aranan şartlar: tam ehliyetli olmak, hukuk alanında yüksek öğrenim almış olmak, hakimlere verilen eğitimi tamamlamak, kesinleşmiş bir yargı kararı ile kanunda sayılan suçları işlemekten hüküm giymemiş olmak, Arnavutluk'ta birinci derece mahkemelerinin hakimleri ve temyiz mahkemelerinin hakimleri, Yüksek Adalet Konseyinin önerisi üzerine cumhurbaşkanı tarafından atanır. Yüksek Adalet Konseyi, onay verdikten sonra en az üç yılda bir hakimlerin mesleki yeteneklerini değerlendirir. Değerlendirme sonuçları şu şekilde olabilir: Çok iyi, iyi, kabul edilebilir, yetersiz. Yüksek Adalet Konseyi'nin yetersiz olarak değerlendirdiği hâkim görevden alınır. Arnavutluk'ta hakimlerin nakli, onların rızası olmadan yapılmaz ancak yargı sisteminin yeniden örgütlenmesinin gerektirmesi bunun istisnasını oluşturur. Hâkim şu durumlar dışında görevden alınamaz: İstifa

⁸⁹<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-advokaturi-federacije-bosne-i-hercegovine.html>(Erişim tarihi: 19.08.2024)

⁹⁰<https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/F6BADB4F-6CD7-42F2-9E54-9D01B98A778E.pdf> (Erişim tarihi: 20.03.2024)

etmesi, emeklilik yaşına ulaşması ve kanunda belirlenen suçlardan birini işlemekten kesinleşmiş bir yargı kararı olması.⁹¹

Yargı Konseyi ve Yargıçlar Kanunu'nun 2.maddesine göre hakimlik mesleği bağımsız olarak ve kimsenin etkisi altında kalmadan yürütülür. Hakimlerin, bağımsızlıkları, özerklikleri, hesap verilebilirlikleri ve profesyonellikleri Yargı Konseyi tarafından denetlenir.⁹² Burada hâkim olabilmek için bu kanunun 48.maddesinde düzenlenen yazılı sınavda başarılı olmak, avukatlık sınavının düzenlendiği kanuna uygun olarak yapılan sözlü mülakatta başarılı olmak gerekmektedir. Sınav, Yargı konseyinden iki hâkim ve bir avukattan oluşan komisyon tarafından yapılır. Sınavda ceza ve hukuk alanında karar taslağının hazırlanması gerekmektedir. Yazılı sınavda başarılı olan aday sözlü sınava girmeye hak kazanır. Burada adayın iletişim becerileri, çalışma motivasyonu ve sorun çözme yeteneği değerlendirilir.

Kosova'nın 2010 tarihli ve 83 sayılı Resmî Gazetesi'nde yayınlanan Cumhuriyet Savcısı Kanunu'na göre Cumhuriyet Savcılığı, kanunlarca tanımlanmış suçları işlediği iddia edilen kişilerin kovuşturulması için bağımsız, sorumlu ve yetkili olan bir kurumdur. Aynı kanuna göre savcı bağımsızdır ve görevlerini tarafsız bir şekilde yerine getirir. Kanunun devamında cumhuriyet savcısının kanunların belirlediği standartlara uygun bir şekilde her bireye karşı cinsiyet, ırk, ulusal ya da sosyal köken, siyasi bağlantı ya da dini inançlarına göre herhangi bir ayrımcılık yapmaksızın eşit şekilde muamele etmekle yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Savcının Kosova'daki etnik çeşitliliği, uluslararası insan haklarına ve cinsiyet eşitliği prensiplerini uygun olarak görevini yerine getirmelidir. Kanuna göre bir savcının hem mesleki hem kişisel yaşamında dürüst ve profesyonel davranışlarda bulunması beklenir.⁹³

Kosova'da noterlik, 208 tarihli Noterlik Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanuna göre noterlik hizmeti bir kamu hizmetidir. Noterlik, noterlik hizmetini sunarken bağımsız ve tarafsızdır. Noterler, noterlik hizmetini Kosova Cumhuriyeti mevzuatlarına göre yerine getirir. Noterler kendi yetki alanı içinde olan görevlerini

⁹¹2008 tarihli ve 9877 sayılı Arnavutluk Cumhuriyeti'nde Yargı Gücünün Örgütlenmesi Hakkında Kanun

⁹²2023 tarihli 1026 sayılı Yargı Konseyi ve Yargıçlar Kanunu

⁹³<https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/6F744E66-1B0E-43CE-AFBD-43725CD38818.pdf>
(Erişim tarihi:03.03.2024)

yerine getirirken Noterler Etik Kurallarına ve vermiş oldukları yemine bağlı olarak hareket ederler. Aynı kanunun 3.maddesinde noterlerin hangi işleri yapma yetkisine sahip olduğu düzenlenmiştir. Buna göre noterler belge hazırlar, düzenler ve onaylar. Noterler ödeme emirlerini ya da çek gibi kıymetli evrakları muhafaza etmek için kabul eder. Yargı alanı dışında olan miras hukukuna ilişkin işlemleri yapar. Özel kanunlarla noterlere verilmiş görevleri de noterler yerine getirmekle yetkilidir.⁹⁴

Sırbistan Noterlik Kanunu'na göre noterlik hizmeti, noterler yerine getirilen bir kamu hizmetidir. Noterlik hizmeti bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirilmelidir. Noterler, belgelerin düzenlenmesi onaylanması ve kanunun verdiği diğer görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Noterler, Noterlik Kanunu'nda düzenlenen reklam yasağına tabidir. Noterler, görevlerini ifa ederken öğrendikleri bilgileri taraflar ya da kanunlar aksini belirtmediği sürece saklama yükümlülüğü altındadır. Bu yükümlülük, noterlik görevinin sona ermesinden sonra da devam eder. Noterler aynı zamanda avukatlık yapamazlar ancak noterlik faaliyetiyle çelişmeyen ve bakanlık tarafından onaylanan bir faaliyette bulunabilirler.⁹⁵

Sırbistan'da noterlik faaliyetini yerine getirebilmek için Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenen noterlik sınavında başarılı olmak gerekmektedir. Noterlik sınavı yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamadan oluşur. Noterlik görevinin sona erme sebepleri ölüm, 65 yaşına girme, istifa, kurul kararıyla görevden alınma ve kanunun 20. Maddesinde sayılan suçlardan birinden kesinleşmiş bir mahkeme kararının bulunması, kişinin fiziksel ya da zihinsel olarak görevini yerine getiremeyecek hale gelmesi sayılabilir.⁹⁶

Karadağ hukukunda noterlik bir kamu hizmetidir. Noterlik Kanunu'na göre bu faaliyeti yürüten kişi toplumun güvenini kazanmış, dürüst ve yasal düzenlemelere uygun hareket eden kişi olmalıdır. Noterin yerine getirmesi gereken görevler Noterlik Kanunu'nun 4. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre noterlerin görevleri şunlardır: Noterlik belgelerini düzenlemek, kıymetli evrakları muhafaza etmek, kanunun ve mahkemenin verdiği görevleri yerine getirmek, Özel kanunlarla verilen görevleri yerine getirmek. Noterler Adalet Bakanlığı tarafından atanır. Noter olabilmek için

⁹⁴<https://cps.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Ligji-per-Noterine.pdf> (Erişim tarihi: 20.03.2024)

⁹⁵2004 tarihli 84 sayılı Sırbistan Resmi Gazete'de yayınlanan Noterlik Kanunu.

⁹⁶2004 tarihli 84 sayılı Sırbistan Resmi Gazete'de yayınlanan Noterlik Kanunu

adayın Karadağ vatandaşı olması, sağlıklı olması, hukuk fakültesi mezunu olması, adli sınavda ve noterlik sınavında başarılı olması, hukuk alanında beş yıllık iş deneyimine sahip olması, noterlik görevini yapmaya engel oluşturacak bir suçtan hüküm giymemiş olması gerekmektedir.⁹⁷

Sırbistan’da arabuluculuğa ilişkin temel düzenleme 2014 tarihli ve 55 sayılı Resmî Gazete ‘de yayınlanan Uyuşmazlık Çözümünde Arabuluculuk Kanun’udur. Bu kanunun 2.maddesine göre arabuluculuk tarafların aralarındaki uyuşmazlığı gönüllü olarak ve müzakere ederek çözmeye çalıştıkları bir süreçtir. Bu süreçte taraflara yardımcı olan kişi arabulucudur. Aynı kanunun 3.maddesinde hangi hususların çözüme kavuşturulmasında arabuluculuğa gidileceği düzenlenmiştir. Buna göre aile hukuku uyuşmazlıkları, tüketici uyuşmazlıkları, ticari uyuşmazlıklar gibi doğası gereği arabuluculuğa uygun olan tüm uyuşmazlıklar için arabuluculuğa gidilebilecektir. Kanunun 10.maddesine göre arabulucu taraflara eşit bir konum sağlamakla ve uyuşmazlığın tüm yönlerini dikkate almakla yükümlüdür. Bu kanunun 33. Maddesine göre Sırbistan’da arabulucu olarak görev yapabilmek için Sırbistan vatandaşı olmak, arabuluculuk eğitimini tamamlamış olmak, üniversite mezunu olmak, arabuluculuk lisansına sahip olmak, bu maddede sayılan suçlardan ceza almamış olması ve arabuluculuk siciline kayıtlı olması gerekmektedir.⁹⁸

Kuzey Makedonya’daki düzenlemelere bakıldığında buradaki hukuk sisteminde Avrupa ülkelerinin aksine arabuluculuğun uzun bir tarihinin olmadığı görülmektedir. Ülkede 2004 yılında arabuluculuk, Ekonomi Bakanlığının Politika Desteği Projesi’nde yerini aldı. Bu kanun tasarısının yapılmasında Bosna-Hersek, Slovenya, Hırvatistan, Arnavutluk ve Bulgaristan örnekleri dikkate alınmıştır. Zira bu ülkelerin hukuk sistemi Kuzey Makedonya’daki hukuk sistemi ile benzerlik taşımaktadır.⁹⁹

Arabuluculuk hakkında Kosova’daki temel düzenleme 2018 tarihli 14 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan Arabuluculuk Kanunu’nda Kosova’da arabulucu olarak

⁹⁷2005 tarihli ve 68 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Karadağ Noterlik Kanunu

⁹⁸https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_posredovanju_u_resavanju_sporova.html (Erişim tarihi: 29.02.2024)

⁹⁹M.Ignjatović, G. Naumovski, Lj. Stefanovski (2007). Principi Medijacije u Zakonu o Medijaciji Republike Makedonije (Osnovi Njene Funkcionalnosti i Efikasnosti). Law Theory and Practice. C.24, Sa.5-6, s.53.

görev yapan kişilerin hak, görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Arabuluculuk faaliyetinin işleyişi, prosedürü ve organizasyonu bu kanun ile yasal düzenleme altına alınmıştır. Kanunun amacı uyuşmazlıkların alternatif ve dostane yollarla çözülmesini teşvik etmektir. Tarafların, serbestçe iradelerini kullanabildikleri her uyuşmazlıkta arabuluculuğa başvurmaları mümkündür.¹⁰⁰

6. TÜRK MEVZUATINDA HUKUKÇULARIN ICRA EDEBİLECEĞİ DİĞER MESLEKLER

Akademisyen, yüksek öğrenim kurumlarında araştırma yapan, alanlarına katkıda bulunan ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştiren kişilere verilen mesleki unvandır.¹⁰¹ Akademisyen olmak için lisanstan sonra lisansüstü eğitime devam edilmelidir. Lisans üstü eğitim safhası, lisans tamamlamış olanlar, kendi alanlarında ya da bir engel bulunmaması halinde başka bir bilim dalında eğitimlerini sürdürdükleri safhadır. Lisansüstü eğitim başvurularında adayın ALES puanını, not ortalaması ve yabancı dil sınav puanını belli bir orana göre alınır ve adaylar buna göre belirlenir.¹⁰²

Lisanstan sonra gelen yüksek lisans seviyesi, 2016 tarihli Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 4. maddesindeki düzenlemeye göre iki şekilde yürütülebilir. Bunlar tezli ve tezsiz yüksek lisanstır. Bu eğitim safhasının en çok altı yarıyıldan tamamlanması gerekmektedir. Yüksek lisanstan sonraki safha olan doktora eğitimi ise akademik kariyere girmenin ön şartı olarak kabul edilmektedir.¹⁰³

Akademisyenliğin sadece bir meslek olarak değil bir yaşam biçimi olarak ele alınması gerekmektedir. Akademisyenliğin içinde birbirini besleyen birden çok eylem bulunmaktadır. Akademisyen bilginin keşfedilmesini, bütünleştirilmesini, uygulanmasını ve öğretilmesini gerçekleştirir. Akademisyenin kendi alanında

¹⁰⁰<https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=17769> (Erişim Tarihi:29.02.2024)

¹⁰¹M. Arı (2018). Akademisyen Olmak: Genç Akademisyenlere Öneriler. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi. C.2, Sa.2, s.450.

¹⁰²H. Arapgirlioğlu, O. Zahal, E. Gürpınar, U. Özhan (2014). Lisansüstü Programlara Başvuran Adayların ALES, Yabancı Dil ve Mezuniyet Not Ortalamaları Arasındaki İlişkiler. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi. C.1, Sa.1, s.30.

¹⁰³B. Seçer (2020). Akademisyen Olmayanlar Açısından Doktora Eğitimi. İzmir İktisat Dergisi. C.36, Sa.2, s.311.

derinleşmesi, kendi alanına yakın olan alanları izlemesi ve geniş bir bilgi dağarcığına sahip olması beklenir.¹⁰⁴

Hukukçuların icra edebileceği diğer mesleklerden biri de icra müdürlüğüdür. İcra daireleri, icra işlerinde birinci derecede görevli olan merciidir. Adalet Bakanlığı, her icra dairesine bir icra müdür atar. İcra müdürü, icra dairesinin sorumlu amiridir.¹⁰⁵ İcra müdürü olabilmek için hukuk fakültesi mezunu olma şartı öngörülmemiştir. Buna göre hukuk fakültesi mezunlarının yanında adalet meslek yüksekokulu mezunu olanların da diğer aranan şartları yerine getirmeleri halinde icra müdürü olmaları mümkündür. Bunun yanında öğrenimini yabancı ülkede yapmış ve sonrasında denklik belgesi almış olanların da diğer aranan şartları sağlamaları halinde icra müdürü olmaları mümkündür. İcra müdürü olmak için yukarıda sayılan öğrenimlerin birinden mezun olma şartı aranırken, icra kâtabi olmak için lise ya da dengi olarak kabul edilen okul mezunu olmak yeterlidir. Bu kişilerin daktilo ya da bilgisayar dersi alındığına dair belgeye ya da Millî Eğitim Bakanlığınca onaylı kurslar sonucunda alınan daktilo ya da bilgisayar sertifikasına sahip olmaları gerekmektedir.

Kaymakamlık, hukukçuların icra edebileceği diğer mesleklerdendir. Kaymakamlık mesleği bir mülki idare amirliğidir. Kaymakamlar ve valiler merkezin temsilcisi olarak adlandırılabilir mülki idare amirleridir. Kaymakamlar, ilçe genel idaresinin başı ve merciidir. Kaymakam, bir ilçede hükümet temsilcisi ve ilçenin genel idaresinin ve güvenliğinin sorumlusudur. Adli ve askeri teşkilatlar hariç olmak üzere bakanlıkların ilçede bulunması gereken teşkilatlarının amiri kaymakamlardır.¹⁰⁶ Kaymakamlar ve valiler arasında hiyerarşi ilişkisi bulunmaktadır. 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 274. maddesinin a bendinde kaymak olmak için aranan şartlar düzenlenmiştir. Bu şartlardan biri kaymakamlık mesleği için düzenlenen sınavda başarılı olma şartıdır.¹⁰⁷

Kaymakamın denetim ve gözetim yetkisinin olduğu alanlar İl İdaresi Kanunu'nun 31.maddesinde düzenlenmiştir. Kaymakam kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını, uygulanmasını sağlar ve bunların

¹⁰⁴T. Gürkan (2018). Akademisyen Olmak. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi. C.2, Sa.2, s.441.

¹⁰⁵N. Boran Güneysu (2012). İcra takip İşlemleri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. Sa.101, s.38.

¹⁰⁶S. Özkan (2019). Kaymakam Olma Sürecinde Kamu Yönetimi: 2014/6894 Karar Sayılı Yönetmeliğin Etkisi. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.7, Sa.2, s.84.

¹⁰⁷<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.1.pdf> (Erişim tarihi: 01.03.2024)

verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. 1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 2. maddesine göre kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle görevlidir. Kaymakamların görev ve yetkileri İl İdaresi Kanunu ile sınırlı değildir, kaymakam kendisine başka mevzuatlarla verilen görev ve yetkileri de yerine getirmekle yükümlüdür. Kaymakamlar, Cumhurbaşkanı onayıyla atanmaktadırlar. Görev süreleri valilerden farklı olarak cumhurbaşkanının görev süresinin bitmesiyle sona ermez.

Hukukçuların icra edebileceği diğer mesleklerden biri diplomattır. Diplomasi Türk Dil Kurumu Sözlüğü 'ne göre uluslararası ilişkileri düzenleme ve yabancı ülkelerde ülkesini temsili anlamına gelmektedir.¹⁰⁸ Diplomasi, uluslararası ilişkilerde en önemli rol sahibi olan devletlerin temsil edilmesi ve bunların ikili ya da çok taraflı ilişkilerde izlenen yöntemlerin tespit edilmesinde rol oynar. Diplomasi, pek çok çalışmada karşımıza devletlerin uluslararası kamuoyu önünde temsil edilmesi, anlaşmazlıkların çözülmesi gibi siyasi ve hukuki bir kavram olarak çıkmaktadır.¹⁰⁹

Diplomasi siyasal iletişimin en önemli araçlarından biridir. Roma Döneminde şehir devletlerinin birbirlerine gönderdikleri elçilerle başlayan diplomasi, Rönesans dönemi ve sonrasında önce Avrupa'ya sonra da tüm dünyaya yayılmıştır.¹¹⁰ Diplomasinin asıl amacı çatışmaların önlenmesi ve barışın korunmasıdır. Diplomasi ayrımcılık yapmadan etkin bir iletişim kurma ve çözüm oluşturma yöntemidir.¹¹¹

Diplomatlar, ülkelerini uluslararası düzeyde temsil etmekle görevlendirilmiş kişilerdir. Eski dönem diplomatlar aristokrat kökenli kişilerden oluşmaktadır ve bu kişilerin karar alma yetkisi yüksektir. Ancak zamanla dünya siyasetinin yapısının ve anlayışının değişmesi diplomaside de etkili olmuştur. İletişim olanaklarının artması ile diplomatların merkeze danışma olanağı artmış, bunun bir sonucu olarak diplomatlar karar alan değil alınan kararın uygulayıcısı konumuna gelmiştir.¹¹²

¹⁰⁸<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi:02.03.2024)

¹⁰⁹O. Çerez (2023). Geleneksel Diplomasiden Dijital Diplomasiye Dönüşüm: İsrail'in Kamu Diplomasisi Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.10.

¹¹⁰Çerez, 2023, a.g.k., 2.

¹¹¹E. Bağış ve E. Abdurahmanlı (2021). Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjoktürde Mevcut Olan Diplomasi Türleri. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi. C.3, Sa.1, s.141.

¹¹²E. Gürdal (2021). Dijital Diplomatlar: Dijital Diplomaside Yeni Nesil Diplomatlar. Akademik İzdüşüm Dergisi. C.6, Sa.1, s.117.

Türkiye’de diplomasi mesleğini icra eden Bakanlığın yönetici kadro memurları, meslek memurlarıdır. Dışişleri Bakanlığı meslek memurları yazılı ve sözlü aşamalardan oluşan bir yarışma sınavı ile seçilirler. Bu sınavda adayların yabancı dil ve okul bilgilerini kavrama ve ifade yetenekleri ölçülür.¹¹³

Sayıştay, yüksek denetim kurumu olarak kamu kaynaklarının ne ölçüde verimli ve tutumlu kullanıldığını ve bu kullanımının hukuka uygun olup olmadığını denetler. Sayıştay kamu sektöründe mali şeffaflığı ve hesap verilebilirliği sağlar.¹¹⁴ Sayıştay’ın görevleri görüş bildirme, rehberlik, raporlama, denetim ve yargılama olarak ifade edilebilir. Demokrasinin en temel kavramlarından biri bütçe hakkı olması sebebiyle Sayıştayların, demokrasilerde temel anayasal kurumlarından olduğunu söylemek mümkündür.¹¹⁵ Sayıştay’ın inceleme, raporlama ve denetleme görevleri Anayasa ve kanunlarla verilir. Söz konusu görevleri yerine getirmekle yükümlü olan kişi Sayıştay Denetçisidir. Sayıştay denetçileri, bu mesleğe bir sınavla alınırlar. Sayıştay denetçileri göreve öncelikle Sayıştay denetçi yardımcısı olarak başlarlar. Sayıştay denetçileri denetim ya da denetim destek grup başkanlıklarına bağlı olarak çalışırlar.

Temel amaç kamu kaynaklarının kullanımının denetimi olmakla birlikte farklı ülkelerde Sayıştaylar arasında farklılık bulunmaktadır. Sayıştayların temelde iki ana modele ayrıldığını söylemek mümkündür. Birinci model Olan Westminster modeli, Birleşik Krallık, Amerika, Kanada gibi ülkelerde görülen bir modeldir ve bu modelde sayısta kurulunun başında tek bir kişi vardır ve bu kişi parlamentonun memuru olarak görev yapar. Türkiye’nin de dahil olduğu diğer sayısta modeli olan Kurul modelinde ise Sayıştaylar yargı yetkisine sahiptir. Aynı modeli benimseyen ülkeler arasında Fransa ve Yunanistan bulunmaktadır. Bu modelde kuruldaki her birey güçlü bir durumdadır ve bu durum güçlü bir kontrol mekanizmasının var olmasını sağlar. Ancak karar verme sürecinin yavaş olabileceğinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Türk Sayıştay’ı Fransa modelinde esinlenilmiş ve yargı yetkisi ile donatılmıştır.¹¹⁶

¹¹³<https://www.mfa.gov.tr/meslek-memurlari.tr.mfa> (Erişim tarihi: 02.01.2024)

¹¹⁴D. Bayar (2005). Sayıştay’ın Anatomisi. Maliye Dergisi. Sa. 148, s.63.

¹¹⁵Bayar, 2005, **a.g.k.**, 63.

¹¹⁶Ö. Yücel (2018). Kamu Mali Yönetim Sisteminde Seçilmiş Ülke Sayıştayları ve Türk Sayıştayı Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.1.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ÇEŞİTLİ HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ

1. OSMANLI DÖNEMİNDE BAZI HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ

Kadılar, Osmanlı İmparatorluğunda hukuk sisteminin en önemli uygulayıcısı olarak kabul edilmiştir. Kadılar, din kurallarının eksiksiz uygulanması için birinci derecede sorumlu kişiler olarak görülmüştür. İmparatorluğun son dönemlerinde kendini daha çok hissettiren hiyerarşik bir düzenin de var olduğunu söylemek mümkündür. Padişahların en üst sırada yer aldığı bu hiyerarşide ikinci sırada Şeyhülislam üçüncü sırada Kazasker bulunmuştur. Kadılar ve yardımcılar bu kişilerden sonra gelmişlerdir. Hukukun bu uygulayıcıları yüzyılda artan Batılılaşma hareketleri ile önemlerini yitirmeye başlamışlardır. Tanzimat ilanı ile Batı hukuk sistemine ve uygulayıcılarının Osmanlı topraklarında çalışmalarına izin verilmiştir. İmparatorluğun son döneminde kurulan Cuma Divanı'nın öncesinde kadar Kadı'nın aldığı kararlar temyiz edilememiştir.¹¹⁷ Osmanlı döneminde Şeyhülislam, Kazasker ve Kadıların görevlerine atanmaları için Padişah'ın onayı gerekmiştir. Kadılar öncelikle küçük kazalara atanır daha sonra başarılarına göre daha büyük yerleşim merkezlerine atanmışlardır. Diğer hukukçuların göreve gelmesinde söz sahibi olan kişi Kazasker ve Osmanlı'da kadı atanmasında adayların aldığı eğitim oldukça önemli bir rol oynamıştır. Okulu yarım bırakan birinin kadı olamayacağına dair bir kural olmamasına rağmen uygulamada okulu yarım bırakmış biri hiçbir zaman kadı olarak atanmamıştır.

¹¹⁸

Osmanlı döneminde bir kişinin mahkemede tarafın menfaatini savunduğu bilinmektedir. Ancak bu kişiler bugünkü anlamda avukatlığın gerektirdiği özelliklere sahip olmadıkları görülmektedir. Bir uyuşmazlığın tarafı olarak mahkeme önüne çıkan kişi güvendiği birini kendine vekil tayin edebilmiştir.¹¹⁹ Osmanlı Dönemi'nde avukatlığa benzer bir işlevi yapan ilk kişilerin arzuhalciler olduğunu söylemek

¹¹⁷Z. Cırhinlioğlu (1997). Türkiye'de Hukuk Mesleği. (1.Bası), Ankara: Gündoğan Yayınları, s.32.

¹¹⁸E. Balcı (2019). Hukukun Öncü Kadınları: Türkiye'de Kadınların Hukuk Mesleğine Girişi Üzerine Bir İnceleme. Fe Dergi. C.11, Sa.1, s.38.

¹¹⁹N.Ü. Özkorkurt (2003). Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.52, Sa.4, s.148.

mümkündür. Bu dönemde okuma yazma oranının düşük olması ve halkın şikayetlerini yazılı olarak ifade etmek zorunda olmaları arzuhalcilere duyulan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. Bu dönemde arzuhalci olabilmek için ocaktan yetişmek ve çavuş başından ruhsatname almak gerekli kılınmıştır.¹²⁰ Osmanlı Dönemi'nde yargılamanın nasıl ve hangi koşullarda yapılacağını kadılar tarafından belirlenmesi mahkemelerde savunmanın gelişmesini engellemiştir. Tanzimat Dönemi'nde yaygınlık kazanan dava vekilliğinin avukatlığın ilk biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Avukat kelimesi ilk defa Rumeli Şarki vilayeti için çıkarılan kanunda kullanılmıştır.¹²¹ İlk baro ise, 1870 tarihinde kurulan "Societe du Barreau de Constantinople-İstanbul Baro Cemiyeti'dir.¹²²

Osmanlı döneminde avukatlık, kötü ve beğenilmeyen bir meslek olarak görülmüş dolayısıyla rağbet görmemiştir. Bunun bir sonucu olarak örgütlenmesi, Osmanlıdaki ecnebi baronun kurulmasından sekiz sene sonra gerçekleşmiştir. Bu baroda Osmanlı tabiiyetinden beş avukat bulunduğunu söylemek mümkündür.¹²³

Tarih boyunca insanlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümü ve hukuka uygunluğun denetimi için kişi, organ ya da makamlar görevli olmuştur. Romalılarda söz konusu denetimin yapılmasında ve uyuşmazlıkların çözümünde görevli olan kişiler İudex olarak adlandırılmıştır.¹²⁴ Savcılık kurumunun ilk örneklerinin Roma hukukunda olduğuna dair görüşler bulunmakla birlikte, bu kurumun 14. Yüzyılda Avrupa'da özellikle de Fransa'da oluşmaya başladığı kabul edilmektedir. Bu dönemde savcı, kral ve soyluların davalardaki menfaatini korumak için oluşturulmaya başlandığı kabul edilmektedir.¹²⁵ Türk hukukunda Tanzimat hareketiyle başlayan kanunlaştırma çalışmalarına kadar savcı olarak çalışan kurum ya da kişiler bulunmamaktadır. İslam hukukuna göre ceza hukukunda iki tür suç düzenlenmiştir. Bu suçlar hakk-ı ademi'ye ilişkin olanlar ve hakkı Allah'a ilişkin olanlardır. Birinci gruba giren suçlar ve özel hukuk alanına giren meselelerde şikayetçi ya da onun mirasçıları durumu kadıya bildirir. İkinci gruba giren durumlarda ise suçu duyan her

¹²⁰A.H. Özkent (2002). Avukatın Kitabı. (2. Bası), İstanbul: Arkadaş Basımevi, s.35.

¹²¹Özkent, 2002, a.g.k., 54.

¹²²Özkent, 2002, a.g.k., 62.

¹²³Balcı, 2019, a.g.k., 38.

¹²⁴Karakocalı, 2016, a.g.k., 369.

¹²⁵Ö. Türkyılmaz (2022). İslam Hukuku Açısından Savcılık Kurumu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.6.

Müslüman bunu bildirerek yargılamayı başlatabilirdi. Kamu adına dava açma görevi ayrı bir kuruma yer verilmemişti.¹²⁶ Bu dönemde ceza hukuku ve medeni hukuk arasında bir ayırım görülmemekteyse de pek çok kişi kamu adına çeşitli görevler üstlendiği ve savcılık kurumunun işlevlerinin yerine getirildiği görülmektedir. Bu nedenle, 1800’lü yılların ikinci yarısında kadar savcılık adında özel bir kuruma ihtiyaç duyulmamıştır.¹²⁷ Savcılık kurumu ilk defa 1876 Anayasası’nda düzenlenmiştir.¹²⁸

Hukuk mesleği, Osmanlı döneminde kadınlara yasaklanmıştır.¹²⁹ Osmanlı döneminde kadı olmaları mümkün olmayan kadınlara hukuk fakültesinin kapıları 1921’de açılmıştır. Hukuk mesleklerinin erkek egemen yapısı, kadınların bu mesleklerle girmelerinde ve bu mesleklerini icra etmelerinde büyük bir engel oluşturmuştur. 1921 yılında ve üç kadının hukuk fakültesine kayıt yaptırması, kadınların hukuk mesleklerine girişte atmış oldukları önemli bir adımdır.¹³⁰

2.OSMANLI DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE AVUKATLIĞA GİRİŞ

Osmanlı hukuk sisteminde savunucuya mesleki bir kimlik verilmediği için Tanzimat Dönemi’ne kadar vekillere dair bir düzenleme yapma gerekliliği hissedilmemiştir.¹³¹ 1874 yılında nizamiye mahkemelerinde dava vekilliği yapabilmek için bir sınav girilmesi ve başarılı olanlara ruhsatname verilmesi konusunda çalışmalara başlanmıştır. Bu dönemde oluşturulan bir komisyon tarafından vekil adaylarına sınav yapılacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre vekil adaylarının sınava girebilmeleri için bazı şartlar aranmıştır. Buna göre vekil adaylarının öldürme, kürek cezası, memurluktan çıkarılma, memur olamama, medeni haklardan çıkarılma, sürgün gibi ağır bir ceza almamış olması gerekmektedir. Adayın iflas etmiş biri olması halinde itibarının iade edilmiş olması aranmıştır Bunların yanında adayın sınava girebilmesi için 21 yaşından büyük olmama, resmî kurumlarda memurluk yapmama gibi şartlar da

¹²⁶C. Üçok (1947). Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.4, Sa.1, s.129.

¹²⁷Türkyılmaz, 2022, **a.g.k.**, 7.

¹²⁸Özkorkut, 2003, **a.g.k.**, 150.

¹²⁹Balcı, 2019, **a.g.k.**, 38.

¹³⁰Balcı, 2019, **a.g.k.**, 36.

¹³¹G. Çağ ve F. Öztürk (2021). Osmanlı Devleti’nde Adli Modernleşme: Tanzimat Döneminde Dava Vekilliği (Avukatlık) ve Baronun Ortaya Çıkışı. Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi. C.6, Sa.2, s.537-560.

aranmıştır.¹³² Bu sınavlar okuma ve yazma bilgisini de ölçecek şekilde hazırlanmıştır. Türkçe bilmeyen aday da başka bir lisana hâkim olması şartı ile sınava girmesine imkân tanınmıştır. Adayın Türkçe okuma-yazma bilmesi ya da en azından Türkçe okuma bilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Kararnamedeki düzenlemeye göre Türkçe okuma bilmeyenlerin sınava kabul edilmeleri mümkün görülmemiştir. Ancak adayların Türkçe okuyabildikleri sürece cevaplarını düzenlemede belirtilen dillerde yazmaları da uygun görülmüştür. Bu düzenlemeye göre mahkemelerde görev yapacak adayların hukuk okulundan mezun olmaları gerekmektedir. Hukuk mektebi ilk mezunlarını verene ortaya çıkan boşluğun doldurulması için de bu okullarda eğitim almamış fakat uygulamada çalışmakta olan kişilerin sınavlarda başarılı olanların vekillik yapmalarına izin verilmiştir.¹³³

1876 yılında bir düzenleme ile avukatlık mesleğine giriş düzenlenmiştir. Bu nizamname ile ilk kez meslek örgütünün kurulması da öngörülmüştür.¹³⁴ Yeni düzenleme ile vekillerin hukuk mektebine devam etmeleri gerekmekteydi. Bu düzenleme yürürlüğe girmeden önce dava vekilliği yapmakta olanların da sınava tabi tutulması ve sınavı geçene ruhsatname verilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁵ Dava Vekilleri Nizamnamesi, dava vekaletinin sadece Osmanlıların yapabileceği bir meslek olarak düzenlenmiştir. Bunun sebebi, o dönemde Osmanlı topraklarında kapitülasyonların etkisi ile Rus, Fransız, Yunanlı ve İtalyalı birçok avukatın avukatlık yapmakta olmalarıdır.¹³⁶

1874'te nizamiye mahkemelerinde dava vekilliği yapmak isteyen yabancılara ilişkin olarak bir kararname çıkarılmıştır. Bu düzenlemeye göre hukukdiploması olanlar, sınava tabi tutulmayacaklardı, yalnızca Türkçe okuyabilmeleri gerekmekte idi. Diğerleri ise Türkçe okuyup okuyamadıklarının tespiti açısından mahalli kanunlardan sınava girmeleri gerekli görülmüştür. Bu düzenleme ile Türkçe okuyamayanlara ruhsatname verilmeyeceği düzenlenmiştir.¹³⁷

¹³²G. Çağ., F. Öztürk, 2021, **a.g.k.**, 541.

¹³³G. Çağ., F. Öztürk, 2021, **a.g.k.**, 542.

¹³⁴R.Aritürk (2020). Barolar ve Türkiye Barolar Birliğinin Örgütlenme Modeli ve Yeniden Yapılanması. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.8, Sa. 16, s. 62.

¹³⁵S.Örsten Esirgen (2014). Tanzimat'tan Cumhuriyete Avukatlık. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.63, Sa.4, s. 737-778.

¹³⁶Özkent, 2002, **a.g.k.**, 51.

¹³⁷Özkent, 2002, **a.g.k.**,68.

Türkiye'nin cumhuriyet tarihinde avukatlığa giriş sınavı 1936 tarihinde 3499 Sayılı Kanun ile getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre avukat olabilmek gereken iki yıllık staj zorunluluğunun ardından sınav öngörülmüştür. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun ilk halinde mesleğe kabul şartları arasında avukatlık sınavını başarmış olmak şartı aranmış ancak bu sınav 1979 yılına kadar farklı sebeplerle uygulanmamıştır. 1979 yılında bu sınavı 2178 sayılı kanun ile kaldırılmıştır.¹³⁸

2001 yılında staj sonrasında mesleğe kabul edilmek için yeniden sınav şartı öngörülmüş ancak 2006 yılında sınava ilişkin hükümler Avukatlık Kanunu'ndan kaldırılmıştır.¹³⁹ Söz konusu sınavı düzenleyen 2001 tarihli ve 4667 sayılı kanunun genel gerekçesinde vakıf üniversitelerinin artması sonucunda mezunlar arasında eğitim açısından farklılıklar ortaya çıktığı vurgulanmış ve bu farklılıkların yargıya olumsuz etki edebileceği belirtilmiştir. Staja giriş için bir sınav getirildiği böylece belirli bir seviyede hukuk eğitimi ve nosyonu almış kişilerin bu mesleğe girebilmeleri amaçlandığı belirtilmiştir.¹⁴⁰ Bu sınavı kaldıran 2006 tarihli ve 5558 sayılı kanunun gerekçesine göre avukatlık, iyi eğitimi gerekli kılan bir uzmanlık alanıdır. Avukatlık, hukuki bilgiye, mesleki tecrübeye ve kişisel beceriye dayanmaktadır. Bu sınavın avukatlık mesleğini icra etmesi beklenen kişiler açısından fayda sağlamayacağı belirtilmiştir.¹⁴¹

5558 sayılı Kanun'un avukatlık sınavının kaldırılmasına ilişkin hükümlerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmış, Anayasa Mahkemesi, söz konusu sınavı kaldıran kanun hükmünün iptaline karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, iptal kararının gerekçesinde avukatlık sınavının Anayasanın 2. ve 36.maddesine aykırı olduğunu ve bu sebeple iptal edildiği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının gerekçesine göre bu sınavın amacı lisansta verilen eğitimin ölçülmesidir, sınavın bulunmaması adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmektedir.¹⁴² Anayasa

¹³⁸Y. Akman (2019). Türkiye'de Hukuk Mesleklerine Giriş Rejiminin Silahların Eşitliği İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.94.

¹³⁹Akman, 2019, **a.g.k.**, 94.

¹⁴⁰4667 Sayılı Kanun Genel Gerekçe, <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0317.pdf> (Erişim tarihi: 01.03.2024)

¹⁴¹5558 Sayılı Kanun Genel Gerekçe, <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0891.pdf> (Erişim tarihi: 01.03.2024)

¹⁴²Anayasa Mahkemesi'nin 2007/16 Esas, 2009/147 Karar sayılı 15/10/2009 Tarihli iptal kararı.

Mahkemesi'nin 2009 tarihli kararı ile sınavı kaldıran yasal düzenleme iptal edilmiştir. Ancak sonrasında avukatlık sınavı ile ilgili bir düzenleme de yapılmamıştır.

3. TÜRK HUKUKUNDA HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVININ GÜNCEL DURUMU

Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Staj Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğe göre 2019 tarihinden sonra hukuk fakültesine kayıt yaptıranların avukatlık stajına başlayabilmeleri için, Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı'ndan başarılı olduklarına dair belge sunmaları gerekmektedir. Bu sınavın ilk defa 2024 yılında uygulanması beklenmektedir.

8 Mayıs 2024 tarihli Resmî Gazete 'de 32540 sayılı Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı ve İdari Yargı Ön Sınav Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile söz konusu sınavın usul ve esaslarına ilişkin diğer hususlar düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 2. Maddesine göre bu yönetmelik, 24.10.2019 tarihinden önce yükseköğretim kurumlarına kaydolanlardan 31.03.2024 tarihinden sonra mezun olanları kapsamaktadır. Yönetmeliğin 5. maddesinde Hukuk Mesleklerine Giriş sınavına kimlerin gireceği düzenlenmiştir. Buna göre bu sınava hukuk fakültesi mezunu olanlar ve yabancı bir hukuk fakültesinden mezun olan ve denklik belgesini almış olanlar bu sınava girebilir. İdari Yargı Sınavına girmek için ise hukuk fakültesinden mezun olma şartı aranmamıştır. Bu sınava, programlarında hukuk bilgisine yeterince yer verilmiş olan alanlarda en az dört yıllık yükseköğretimini tamamlamış olanlar ve denklik belgesini almış yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar girebilmektedir. Söz konusu alanlar siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ve maliye olabilmektedir.¹⁴³

Yönetmeliğin 6. maddesine göre Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, Nisan ve Eylül olmak üzere yılda iki defa yapılacaktır. İdari Yargı Ön Sınavı ise sadece Eylül ayında yapılacaktır. Hukuk Mesleklerine Giriş sınavı, test şeklinde, çoktan seçmeli ve en az yüz sorudan oluşmaktadır. Yönetmeliğin dokuzuncu maddesinde sınavda hangi hukuk dallarından soru geleceği ve bunların kaç puan değerinde olduğu düzenlenmiştir.¹⁴⁴

¹⁴³<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240508-1.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2024)

¹⁴⁴(http-22)

Adaylar, lisans döneminde olduğu gibi sınavda da kamu hukuku ve özel hukuk alanlarından sorumlu tutulacaktır. Bu sınavda sorular şu hukuk dallarından oluşacaktır:¹⁴⁵

Anayasa Hukuku

Anayasa Yargısı

İdare Hukuku

İdari Yargılama Usulü

Medeni Hukuk

Borçlar Hukuku

Ticaret Hukuku

Hukuk Yargılama Usulü

İcra ve İflas Hukuku

Ceza Hukuku

Ceza Yargılama Usulü

İş Hukuku

Vergi Hukuku

Vergi Usul Hukuku

Avukatlık Hukuku

Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi

Türk Hukuk Tarihi

Sınavın çoktan seçmeli olarak yapılacaktır. Sınavdan başarılı olan adaylar için herhangi bir mülakat zorunluluğu bulunmamaktadır.¹⁴⁶

4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE AVUKATLIĞA GİRİŞ

Hırvatistan'da Hukuk Meslekleri Kanunu 9/94 sayılı ve 1994 tarihli Resmî Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun birinci maddesine göre kanunun amacı hukuk mesleklerinin örgütlenmesi ve faaliyetlerini düzenlenmesidir. Kanun'un 46.maddesine göre ülkede avukatlık yapma hakkının elde edilebilmesi için

¹⁴⁵<https://www.halildemir.av.tr/post/hukuk-mesleklerine-giris-sinavi> (Erişim Tarihi: 19.04.2024)

¹⁴⁶<https://kadin hukuk.com.tr/makale/hukuk-mesleklerine-giris-sinavi-avukatlik/> (Erişim tarihi: 19.04.2024)

avukatlar listesine kaydolmak ve yemin etmek gerekmektedir. Söz konusu listeye kaydolabilmek için gerekenler aynı kanunun 48.maddesinde düzenlenmiştir. Burada aranan şartlar: Hırvatistan vatandaşı olmak, ticari ehliyet sahibi olmak, kişinin sağlık durumunda avukatlığa engel teşkil edecek bir durumun olmaması, Hırvatistan Cumhuriyeti'ndeki bir hukuk fakültesinden mezun olmak, mezuniyet sonrası en az üç yıl bir hukuk bürosunda staj yapmış olmak ya da yargı organındaki hukuki işlerde çalışmış olmak ya da beş yıl boyunca hukuki işlerde çalışmış olmak, Hırvat diline hakim olmak, Bar sınavında başarılı olmak, söz konusu kişi hakkında bir soruşturma ya da ceza işlemi yürütülmemiş olması, adayın bir yerde istihdam edilmemiş olması, hukuk mesleğini yapabilecek durumda olması ve hukuk meslekleriyle bağdaşmayan bir iş yapmıyor olması gerekmektedir.¹⁴⁷

Söz konusu sınav yazılı ve sözlü bölüm olmak üzere üç bölümden oluşur. Yazılı sınav üç yazılı çalışmadan oluşur. İlk yazılı çalışmada özel hukuk ve ceza hukuk alanındaki dosyalar temel alınarak tamamlanmış kararlardan oluşur. Üçüncü yazılı çalışmada adayın kendi tercihinine göre iş hukuku, ticaret hukuku, idare hukuku alanında olabilir. Bu yazılı çalışmaların nasıl olması gerektiği Hırvatistan'da Hukuk Stajyerleri ve Baro Sınavı Kanunu'na göre hazırlanmış olan Adalet Sınavı Yönergesinde düzenlenmiştir.¹⁴⁸ Son yazılı çalışmanın tamamlanmasından sonra en geç 2 ay içinde aday sınavın sözlü bölümüne girmelidir. Sözlü sınav, Medeni Hukuk, Ticaret Hukuku, Aile Hukuku, Ceza Hukuku, Ceza Usul Hukuku, İş Hukuku, İdare Hukuku, Anayasal Düzen, Avrupa Birliği Sisteminin temelleri ve Yargının Organizasyonu hakkında sorulardan oluşmaktadır.¹⁴⁹

Yunanistan hukukunda tam yetkili bir avukat olmak için baroya kayıtlı olmak, Adalet bakanlığı tarafından düzenlenen sınavda başarılı olmak ve staj döneminin tamamlanması gerekmektedir. Burada 18 aylık zorunlu bir staj dönemi vardır. Stajların organize edilmesinde Adalet Bakanlığı ve Barolar Birliği sorumludur. Bu staj bir avukatın gözetimindeki hukuk firmasında olabilir. Bu staj ile adayların pratik deneyim elde etmesi amaçlanır. Tüm stajyer avukatlara özel olarak hazırlanmış bir müfredattan

¹⁴⁷https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Law-Legal-Profession.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

¹⁴⁸<https://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/Ordinance-on-the-Bar-Examination/EN.pdf> (Erişim tarihi: 29.03.2024)

¹⁴⁹<https://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/JudicialTraineesAndBarExaminationAct/EN.pdf> (Erişim tarihi: 29.03.2024)

oluşan hukuk eğitimi verilir. Stajın baro birlikleri ya da Adalet Bakanlığı'nda yapılması mümkündür. Staj süresinin sonunda adaylar yazılı sınava girmek zorundadırlar. Önceden sınavda sözlü bölüm de bulunmaktaydı ancak yeni düzenleme ile sadece yazılı sınav mevcuttur.¹⁵⁰

Yunanistan'da Atina, Selanik ve Pire'de bulunan üç büyük baro staj kursları düzenlemektedir. Bu bölgelerin dışında staj yapanların eğitimi yanında staj yaptıkları avukatın sorumluluğundadır. Burada mesleğe başlamadan önce pratik eğitimlere de katılmak mümkündür. Bu eğitimler zorunlu değildir. Eğitimler hem hukuk profesörleri hem de avukatlar tarafından verilmektedir. Eğitimler temel hukuk dallarına ilişkindir. Staj sonunda girilen sınav, Medeni Hukuk, Medeni Usul Hukuku, Ticaret Hukuku, Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesinden sorularından oluşmaktadır.¹⁵¹

Slovenya Hukuku'nda avukatları, hakimleri, savcılar ve noterleri kapsayan bir staj zorunluluğu bulunmaktadır. Burada staj süresi iki yıldır. Bu sürenin en az bir yılının mahkeme stajına ayrılması gerekmektedir. İki senelik stajın sonunda aday tüm hukuk meslek alanlarını kapsayan devlet sınavına girmek zorundadırlar.¹⁵² Söz konusu sınava katılabilmek için aranan şartlar: AB üyesi olan bir ülkenin vatandaşı olup Sloven dilini etkin bir şekilde kullanabiliyor olmak, uygun bir sağlık durumuna sahip olmak, Slovenya'da bir hukuk lisansı, hukuk yüksek lisansı tamamlamış olmak yurtdışından alınmış diplomaların da ülkede eşdeğer kabul edilmiş olmalıdır.¹⁵³

Bulgaristan Avukatlık Kanunu'na göre avukatlık mesleğinin icra edilebilmesi için aranan şartlar bu kanunun 4.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Bulgaristan vatandaşının avukat olması için aranan şartlar bu şekildedir: Hukuk alanında yükseköğretim diplomasına sahip olmak, en az iki yıl hukuk alanında çalışmış olmak, bu kanunda düzenlenen avukatlık sınavında başarılı olmak, avukatlık mesleğini icra etmek için gereken etik ve mesleki niteliklere sahip olmak. Sınav, yazılı ve sözlü bölümlerden oluşur ve sınavın sonucu geçti ya da kaldı olarak değerlendirilir. Sınavı

¹⁵⁰https://e-justice.europa.eu/407/EN/lawyers_training_systems (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

¹⁵¹https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

¹⁵²https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

¹⁵³<https://spot.gov.si/en/activities-and-professions/permits-and-declarations/entry-in-the-lawyers-register/#nationality-el2111> (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

başarıyla geçenler bu kanunun 9.maddesinde düzenlenen yemini ederler ve bu konuda bir beyanname imzalarlar. Yemin sonrası avukatlar, Avukatlar Sicili 'ne kaydedilir¹⁵⁴

5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE AVUKATLIĞA GİRİŞ

Kosova'da Hukuk Bilimi Sınavı 04-/L-141 sayılı ve 2013 tarihli Bar Sınavı Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu sınava girmenin şartları: Kosova Cumhuriyeti vatandaşı olmak, hukuk fakültesi mezunu olmak ve aşağıda belirtilen hukuki deneyimlerden birine sahip olmak: En az 1 yıl süre ile mahkeme, savcılık ya da avukatlık bürolarında çalışmış ya da staj yapmış olmak, 2 yıl boyunca noterde, kamu kurumlarında, ticaret şirketlerinde, adalet alanındaki sivil kuruluşlarda ya da uluslararası kuruluşların Kosova'daki ya da yurtdışındaki idari birimlerinde mesleki deneyime sahip olmak, yabancı ülkede hukuk fakültesi bitiren aday, Kosova Cumhuriyeti Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'ndan alınan denklik belgesine sahip olmalıdır. Kosova Cumhuriyeti Vatandaşı olmayan ve Kosova Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş bir yükseköğretim kurumunda hukuk eğitimini tamamlayan adaylar, Kosova Cumhuriyeti'nde ikamet izni ile avukatlık sınavına tabi tutulabilirler.¹⁵⁵

Sınav başvurusu Adalet Bakanlığı'na yapılır. Aday, hangi resmi dilde sınava girmek istediğini beyan etmelidir. Hukuk Bilimi Sınavı iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar yazılı ve sözlü bölümlerdir. Avukatlık Sınavında sorular, Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, Anayasa Hukuku, Ticaret Hukuku, Uluslararası hukuk (özel ve kamu) ve Avrupa Birliği Hukuku konularından oluşmaktadır. Yazılı sınavı geçemeyen aday sözlü sınava giremez. Yazılı sınavda biri Ceza Hukuku diğeri Medeni Hukuk olmak üzere iki hukuk alanından pratik çalışma vardır. Yazılı sınav tüm adaylar için aynı anda yapılır ve dört saate tamamlanır. Yazılı sınav sonuçları duyurularının ardından, yazılı sınav sonrasında aday sözlü sınava tabi tutulması gerekmektedir. Sözlü sınav komisyon önünde yapılır ve halka açıktır. Sözlü Sınavda aşağıdaki hukuk alanlarından

¹⁵⁴2004 tarihli ve 55 sayılı Bulgaristan Avukatlık Yasası

¹⁵⁵<https://cps.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Law-on-the-Bar-Examination.pdf> (Erişim tarihi: 29.03.2024)

sorular gelebilir: Medeni Hukuk, Ceza Hukuku, Anayasa Hukuku, Ticaret Hukuku, Uluslararası Hukuk (özel ve kamu) Avrupa Birliği Hukuku. Sınav sonucu geçer (başarılı) ya da geçmez (başarısız) olarak değerlendirilir.

Sınav komisyonu beş üyeden oluşur. Komisyon üyeleri çok kültürlülük ve cinsiyet eşitliği prensiplerini yansıtacak şekilde belirlenir. Komisyon, meclis tarafından 3 yıllık süre ile atanır ve komisyon üyeleri sadece bir defa atanabilir. Komisyon üyeleri hukuk mezunu, adalet sınavını başarıyla tamamlamış ve sekiz yıllık mesleki deneyime sahip olmaları gerekmektedir. Komisyon, adayın sınaya girmeye uygun olup olmadığına karar verir ve aday bu karara 8 gün içinde itiraz edebilir. Adalet Bakanlığı itiraz hakkında beş gün içinde karar verir. Bu karardan memnun olmayan aday mevcut yasalara göre idari mahkemeye başvurabilir.¹⁵⁶

Avukat adayı, Avukatlar Kayıt Defterine kaydolma başvurusunda bulunduğunda Etik Sınavı'na tabi tutulur. Etik sınavı komisyonu Avukatlar Odası Yönetim Kurulu tarafından atanır. Adayın etik sınavına girebilmesi için hukuk fakültesi mezunu olması ve adalet sınavını geçmiş olması gerekir. Etik sınavı 2013 yılından itibaren yapılmaktadır. Yıl içinde altı kez düzenlenir. Etik sınavını geçen adaylar Kosova Avukatlar Odası'nın özel kayıt defterlerinde sertifikalandırılırlar.

Kosova Cumhuriyeti Avukatlık Kanunu ve Kosova Avukatlar Odasının normatif düzenlemelerine göre, bir avukat, Kosova Avukatlar Odası Yönetim Kurulu'ndan hukukun belirli bir dalında uzmanlaşmasının kabul edilmesini ve kayıtlı avukatlar listesine eklenmesini talep edebilir ve avukatlık bürosunun adına ekletebilir. Uzmanlaşma 10 farklı hukuk dalında sunulmaktadır.

Avukatların uzman olmaları zorunlu değildir. Avukatlar, uzman olsun ya da olmasın yasalara göre belirli bir alanda hukuki yardım sunma hakkı sınırlanmamıştır. Kosova Avukatlar Odası, avukatların mesleki becerilerinin geliştirilmesi için avukatların uzmanlaşmasını teşvik etmektedir.

Arnavutluk'ta avukatlık mesleğine başlamak için gereken şartlar ülkenin 55 sayılı 2018 tarihli Avukatlık Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre aranan şartlar: Arnavutluk vatandaşı olmak, ülkedeki hukuk fakültelerinden mezun olmak ya da

¹⁵⁶<https://cps.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Law-on-the-Bar-Examination.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

yabancı bir ülkenin hukuk fakültesinden alınan diplomanın denkliğinin alınması, adayın yanında çalıştığı avukattan olumlu görüşünün alınması, dürüst bir ahlaka sahip olması, Avukatlık Etik Kanunu'nda belirtilen suçlardan hüküm giymemiş olmak, avukatlıkla bağdaşmayan iş ve ilişkilerde bulunmamak, avukatlık ruhsatı almak, avukatlık stajını tamamlamış olmak gerekmektedir. Arnavutluk'ta staj süresi bir yıldır ve bir avukatın yanında yapılmalıdır.¹⁵⁷ Mesleğe başlamak için aranan şartlardan biri de Avukatlık Yeterlilik Sınavı'ndan başarılı olmaktır.¹⁵⁸ Bu sınav Arnavutluk'taki Baro tarafından yılda iki defa düzenlenir. Aday bu sınava toplamda dört defa girebilir. Aday sınavda gereken asgari sınavı alamazsa 6 aylık staj dönemini tekrarlaması şartı ile tekrar bu sınava girebilir.

Sırbistan'da Bar Sınavı hakkında kanunun birinci maddesine göre bu sınav adayların mesleki yeteneklerini test etmeyi amaçlar. Kanunun 2.maddesi bu sınava kimlerin girebileceğini düzenlemiştir. Buna göre bu sınava girebilmek için aranan ilk şart hukuk fakültesinden mezun olmaktır. Bir diğer şart ise hukuk alanında deneyime sahip olmaktır. Aşağıdaki sürelerden birini tamamlamış olan hukuk fakültesi mezunu hukuk alanında iş deneyimine sahip olma koşulunu yerine getirmiş olarak kabul edilir:

Mahkemede, kamu savcılığında, kamu hukuk müdafi ve avukatlık alanlarında iki yıl, İdari para cezaları kurumunda, diğer devlet kurumlarında, özerklik organında ve yerel yönetimde üç yıl,

Şirkette veya diğer organizasyonlarda dört yıl.

Adalet Sınavı, yazılı ve sözlü olmak üzere iki ayrı bölümden oluşur ve bir oturumda tamamlanır. Aday hem yazılı hem sözlü bölümü aynı dönemde geçmekle yükümlüdür. Sınavın yazılı bölümünde, Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku alanından pratik çalışmalar çözülür.

Yazılı bölüm en fazla dört saatte tamamlanmalıdır. Yazılı bölümün sonuçları, sözlü sınav öncesinde adaylara bildirilir. Yazılı sınavı geçen adayların gireceği sözlü sınavın komitesinde kimlerin olacağı Adalet Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde ilan edilir. Sitede her hukuk alanı için ilgili alanda hoca, hâkim vb. kişilerden oluşan 21 kişilik bir liste yer almaktadır. Sözlü sınava önceden randevu alma şartı olmaksızın izleyici olarak katılmak mümkündür. Sözlü bölümde ise aday aşağıdaki konulardan

¹⁵⁷A.Qinami (2003).Türk Avukatlık Hukukunun Arnavutluk Avukatlık Hukuku ile Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.90.

¹⁵⁸<https://www.drejtësia.gov.al/wp-content/uploads/2019/02/LIGJ-nr.-55-2018-date-23.7.2018.pdf> (Erişim tarihi: 29.03.2024)

sorumludur: Anayasa Hukuku ve Yargı Örgütü Hukuku, Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, Ticaret Hukuku, Uluslararası Özel Hukuk, İdare Hukuku ve İş Hukuku. Burada sınav, Temmuz ve Ağustos hariç olmak üzere yıl boyunca yapılır.¹⁵⁹

6. TÜRKİYE’DE HUKUK FAKÜLTESİ MEZUNLARININ GİREBİLECEĞİ ÇEŞİTLİ SINAVLAR

Arabuluculuk Kanunu’nun 20.maddesinde görüldüğü üzere Türk Hukuku’nda arabuluculuk mesleğine girişte bir sınav öngörülmüştür. Söz konusu sınavda başarılı olmada arabuluculuk eğitimi önemli bir rol oynamaktadır. Bu eğitimde sadece hukuk bilgileri değil iletişim teknikleri, müzakere yöntemleri ve psikolojik bilgileri içermektedir. Arabuluculuk eğitiminde söz konusu uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için gereken sistematik tekniklerin uygulanması ve arabulucunun süreçte ihtiyaç duyacağı kazanımların elde edilmesi hedeflenir. Kanunun 26.maddesine göre arabuluculuk eğitimi en az altmış sekiz saatlik teori ve on altı saatlik pratik eğitimden oluşmalıdır. Söz konusu süreler arabuluculuk sınavına girebilmek için ön koşul niteliğindedir. Arabuluculuk Eğitimi alma şartı sadece mesleğe girişte değil arabulucu olduktan sonra da devam etmektedir. Kanunun 32.maddesine göre arabulucular üç yılda bir en az sekiz saatlik bir yenileme eğitimi almak zorundadırlar. Söz konusu yenileme eğitimi ile hem arabulucu olarak görev yapan kişinin gelişimi hem de arabuluculuk uygulamasının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.¹⁶⁰

Arabuluculuk eğitimi ancak yasada belirlenen kurumlarca yerine getirilmelidir. Söz konusu eğitim kuruluşlarına ilişkin düzenlemeler HUAK’ın altıncı bölümünde düzenlenmiştir. Bu eğitim hukuk fakülteleri ya da Türkiye Barolar Birliği veya Türkiye Adalet Akademisi tarafından verilebilmektedir.

30439 sayılı ve 2018 tarihli Resmî Gazete ’de yayımlan Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinin 44.maddesine göre bu sınav klasik veya test şeklinde yapılır. Adayın bu sınavda başarılı olabilmesi için yüz üzerinden yetmiş alması gerekmektedir.

¹⁵⁹RG, 16/97 The Official Gazette of the Republic of Serbia

¹⁶⁰F. Yıldırım (2016). Arabuluculuk Eğitimine İlişkin Türk ve Mukayeseli Hukuk Düzenlemeleri. Legal Hukuk Dergisi. C.14, Sa.162, s.3072.

Hakimlik mesleğine giriş Hakimler ve Savcılar Kanunu ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanunda 7-14 maddeleri arasında bu mesleklere girişte aranan koşullar belirtilmiştir. Savcılık mesleğine girişte aranan koşulları adli yargı hâkim adaylığında aranan koşullarla aynı niteliktedir. Hâkim ve savcılığa atanabilmek için hâkim ve savcılık yardımcılığı dönemini başarıyla tamamlamak gerekmektedir. Hâkim ve savcı yardımcısı olabilmek için aranan şartlar söz konusu konunun 8.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre gerekenler, Türk vatandaşı olmak, Giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayının birinci günü itibariyle otuz beş yaşını doldurmamış olmak, kamu haklarından yasaklı olmamak, Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavında başarılı olmak, bu mesleği yerine getirmeye engel oluşturacak bir akıl ya da vücut hastalığı ya da engelliliği bulunmamak, yazılı sınavda ve mülakatta başarılı olmak gerekmektedir.

Ülkemizde hakimlik, adli yargı hakimliği ve idari yargı hakimliği olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İdari yargı hâkim adaylığına kabul edilmek için hukuk fakültesi mezunu olma şartı aranmaz. Herhangi bir dört yıllık lisans mezunu olmak yeterlidir. Adli yargı koluna ve idari yargı koluna hâkim atanırken sınavlar ayrı ayrı yapılır ve birinden diğerine geçiş imkânı bulunmamaktadır.¹⁶¹

Hakimlik ve Savcılık mesleklerine girişte yapılan sınav Adalet Bakanlığınca imzalanacak protokole göre Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılır. Bu husus söz konusu kanunun 9.maddesinde düzenlenmiştir. Yazılı sınavda Türkçe, matematik, Türk Kültür ve medeniyetleri, Atatürk İlkeleri ve inkılâp Tarihi ve temel Yurttaşlık Bilgisi sorularından oluşan genel yetenek ve genel kültür konularından sorular sorulmaktadır. Yazılı sınavda tam yüz puandan en az yetmiş puan almak kaydıyla, en yüksek puandan başlanılarak sınav ilanındaki kadro sayısının iki katı fazlası mülakata çağrılır. Mülakatta adayın muhakeme gücü, ifade yeteneği, davranış ve tepkilerinin mesleğe uyumu değerlendirilir. Yazılı ve sözlü mülakatta başarılı olanlar hâkim adaylığına kabul edilirler. Adaylık dönemi sonunda mesleğe kabul Hakimler ve Savcılık Kurulu tarafından yapılır.¹⁶²

Sayıştay'ın görevleri görüş bildirme, rehberlik, raporlama, denetim ve yargılama olarak ifade edilebilir. Sayıştay'ın inceleme, raporlama ve denetleme görevleri Anayasa ve kanunlarla verilir. Söz konusu görevleri yerine getirmekle yükümlü olan

¹⁶¹Akman, 2019, **a.g.k.**, 67.

¹⁶²<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2802.pdf> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

kişi Sayıştay Denetçisidir. Sayıştay denetçileri, bu mesleğe bir sınavla alınırlar. Sayıştay denetçileri göreve öncelikle Sayıştay denetçi yardımcısı olarak başlarlar.¹⁶³ Sayıştay Denetçiliği Yardımcılığı sınavı üç aşamadan oluşur. Eleme aşamasından başarıyla geçen adaylar iki oturum halinde yapılan yazılı sınava girmeye hak kazanırlar. Burada başarılı olan adaylar mülakat sınavına girmeye hak kazanırlar. Mülakat aşaması sonrası tüm aşamaların aritmetik ortalaması tespit edilir ve en yüksek puanı alan adaydan başlamak üzere bir sıralama yapılır. Söz konusu liste Sayıştay'ın internet sitesinde yayınlanır.¹⁶⁴

Adaylık süresi en az bir yıl en çok da iki yıl olarak belirlenmiştir. Adaylık süreci sonunda olumlu sicil alan adaylar denetçi yardımcılığına atanırlar. Denetçi yardımcıları mesleki eğitim ve staj sürelerini en az iki en çok üç yılda tamamlarlar. Adaylar her bölümden ayrı ayrı sınava tabi tutulurlar, staj kapsamında öğretilen faaliyetlerden de uygulama sınavına tabi tutulurlar.¹⁶⁵

27986 sayılı ve 2011 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Kaymakam Adayları Yönetmeliğinin 5. maddesine göre kaymakam aday adaylarının yurt içindeki üniversitelerde ya da diploma denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanmış yabancı üniversitelerden en az dört yıllık lisans mezunu olmaları gerekmektedir. Lisans eğitimi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi, finans, sosyoloji, halkla ilişkiler ve tanıtım, psikoloji, iktisat, işletme, maliye bölümlerinden olmalıdır. Hukuk fakültesi mezunları da kaymakam aday adayları olabilmektedirler. Kaymakam aday adayları mühendislik fakülteleri, tarih, sosyal bilimler, bölümlerinde en az dört yıllık lisans eğitimi yapmış ve siyaset bilimi, iktisat, uluslararası ilişkiler, hukuk, kamu yönetimi, alanlarında lisansüstü eğitimlerini tamamlamış olmaları gerekmektedir.¹⁶⁶

Kaymakamlık mesleğini yapabilmek için girilmesi gereken sınav 1700 sayılı ve 1930 tarihli Kanun'da düzenlenmiştir. Buna göre kaymakam adaylığı yazılı sınavında başarılı olan adaylar mülakata çağırılırlar. Mülakatta adayın bir konuyu anlama, özetleme ve ifade yeteneği ölçülür. Adayın mülakattaki davranış ve temsil kabiliyeti, özgüveni, ikna kabiliyeti, çağdaş ve bilimsel gelişmelere açıklığı değerlendirilir.¹⁶⁷

¹⁶³https://www.sayistay.gov.tr/files/692_Sayistay_dene_Sinav_Giris.pdf (Erişim Tarihi: 28.03.2024)

¹⁶⁴<https://www.sayistay.gov.tr/pages/44-sayistay-denetciligi> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

¹⁶⁵<https://www.sayistay.gov.tr/pages/44-sayistay-denetciligi> (Erişim Tarihi: 28.03.2024)

¹⁶⁶<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15092&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

¹⁶⁷<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1700.pdf> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

Kaymakam adayları, kaymakam adaylığı stajına tabi tutulurlar. Bu stajların süreleri Kaymakam Adaylığı Yönetmeliğinin 7.maddesinde düzenlenmiştir. Kaymakam adayları, adaylık dönemleri içinde bir tez çalışması hazırlamakla yükümlüdürler. Bu husus yönetmeliğin 19.maddesinde düzenlenmiştir. Adayların tez konuları Bakanlıkça belirlenir. Adaylar, adaylığa başlama tarihlerinden itibaren tezlerini hazırlamaya başlarlar. Daha ilgili komisyon önünde sonra soru cevap şeklinde söz konusu tez sunulur ve bu tez başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilir.¹⁶⁸

¹⁶⁸<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15092&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE ANA HATLARIYLA HUKUK EĞİTİMİ

1. GENEL OLARAK HUKUK EĞİTİMİ

Hukuk eğitimi, hukuk uzmanlığına sahip olmak isteyen kişilere verilen bir eğitimidir Roma Devleti'nde iyi bir hukukçu yetiştirmek iyi bir hukukçu olmak kadar önemliydi.¹⁶⁹ İyi bir adaletin sağlanması, iyi yetiştirilmiş hukukçularla mümkündür. İyi yetişmiş hukukçuların bulunduğu bir ülkede, hukuk sistemi kusursuz olmasa da büyük sorunlar ve eksiklikler oluşmamaktadır.

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle dil ve hukuk sistemi yerel olmaktan çıkmıştır. Karşılaştırmalı hukukta bu düşüncenin uzun zaman önce kabul edildiğini sistemlerinde sürekli güncellemeler ve değişiklikler yapılır seçkin hukukçular yetiştirmeyi amaçladıkları görülmektedir¹⁷⁰Avrupa Birliği Ülkeleri ve Avrupa Birliğine girme yolunda olan ülkelerde en güncel konulardan biri hukuk eğitiminde yapılması gereken reformlardır. Avrupa Birliği ülkelerinin hukuklarını birbirine uyumlu hale getirmeleri amacıyla yapılan çalışmalar nedeniyle bu ülkelerdeki hukuk eğitiminde yapılması gereken reformlar konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Avrupa Birliği içerisindeki hukukun birleştirilmesi çeşitli uluslararası organizasyonlarla desteklenmektedir. Bu durumun hukuk eğitimine de yansıması kaçınılmazdır. Bunun bir sonucu olarak hukuk fakültelerinde Avrupa hukukuna ve yabancı hukuka daha çok yer verilmeye başlanmış, Avrupa ülkelerine öğrenci değişimi imkânı tanıyan programlar başlatılmıştır.¹⁷¹

Hukuk bilimine verdiği önem ile bilinen Almanya, dünyanın birçok ülkesi tarafından hem hukuk teorileri hem de içtihatları hususunda takip edilmektedir. Almanya'da hukuk eğitimi ezberden çok, öğrenciye hukuku anlama ve yorumlama

¹⁶⁹Karakocalı, 2015, **a.g.k.**, 1.

¹⁷⁰A. Uymaz (2015). Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk kliniği. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.64, Sa.2, s.495.

¹⁷¹A. Oğuz (2003). Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.52, Sa.4, s.1.

becerisi kazandırmayı hedefler.¹⁷² Almanya’da hukuk mesleklerine girişte tüm öğrencilere fakülte sonrasında devlet sınavı uygulanmaktadır.¹⁷³ Hukuk fakültelerine girebilmek için ise 13 yıllık eğitimin sonunda Abitur adı verilen sınavı kazanmaları gerekmektedir.¹⁷⁴ Fransa’da bu sınavın benzeri ‘Baccalaouelat’ sınavıdır ve bu sınavı geçenler Bir Fransız hukuk fakültesine kaydolabilir.¹⁷⁵ Almanya’da lise bitirme sınavına benzer olarak lisans bitirme sınavı da vardır. Bu sınav yedi yarıyıllık bir öğretim sonrasında devlet sınavına girerler ve başarılı olmaları halinde lisans seviyesi mezunu olurlar.¹⁷⁶ Bu sınav 1. Devlet Sınavı olarak adlandırılır ve ancak iki kez girilebilir. Bu sınavın amacı hukuk fakültesinden mezun olanların eğitimlerini tamamladıktan sonra yeterli olup olmadıklarını tespit etmektedir.¹⁷⁷

Batı Avrupa’da çağdaş anlamda üniversitelerin kuruluş amacının hukuk eğitimi olduğunu söylemek mümkündür. Hukuk eğitimi başladığı ilk zamanlardan beri çağlara ve ülkelerin siyasi, kültürel, ekonomik durumlarına göre değişikliklere uğramıştır. Belli bir toplumda ve belli bir dönemde geçerli olan hukuk düzenini içeren eğitim, toplumsal ve ekonomik gelişmelere kapalı olur. Ancak hukukçular, toplum içinde üstlendikleri görevler nedeniyle, toplumsal ve ekonomik değişimlerle en çok karşılaşan kişilerdir. Dolayısıyla hukukçuların bu değişimlerin gerektireceği yeni gereksinimleri karşılamak zorundadırlar. Bu durum, hukuk öğretiminin değişimlerin gerektirdiği gereksinimleri karşılayabilecek hukukçular yetiştirecek biçimde belirlenmesini gerektirmektedir. Bunun bir sonucu olarak ülkelerde uygulanmakta olan hukuk öğretiminin yeniden değerlendirilmesi ve gereken değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Hukukçuların yerine getirmesi gereken görevler ülkeden ülkeye farklılık göstermesi nedeni ile hukuk öğretiminde belirlenen amaçlar da farklılık göstermektedir. Ancak, günümüzde hukuk eğitiminin amacının esasları hususunda görüş birliğine varıldığını söylemek mümkündür.¹⁷⁸

¹⁷²Arıtürk, 2020, **a.g.k.**, 3.

¹⁷³R. Karasu (2016). Türkiye ve Almanya’da Hukuk Eğitimi- Diplomaların Denkliği. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.20, Sa.1, s.14.

¹⁷⁴M. Öztoprak Sağır (2010). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi. (2. Bası), Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, s.18

¹⁷⁵Oğuz, 2003, **a.g.k.**, 2.

¹⁷⁶Akman, 2009, **a.g.k.**, 76.

¹⁷⁷Ç. Sert Çelik (2004). Almanya’da Hukuk Eğitimi ve Stajyerlik. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. S. 54, s.341.

¹⁷⁸Ö.K. Çelebican (2014). Roma Hukuku. (17. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi, s.9.

Hukuk fakülteleri yabancı dil bilen ve uluslararası nitelikteki davalarda çalışabilecek nitelikte mezun vermemektedir. Hukuk fakülteleri küreselleşmenin gerektirdiği niteliklere sahip hukukçular mezun etmelidir. Küreselleşmenin gerektirdiği hukukçu tipi özünde yine bir hukukçudur dolayısıyla klasik anlamda bildiğimiz hukukçunun sahip olduğu özelliklere de sahip olmalıdır. Yeni hukukçu, eskinin gerektirdiği özelliklere sahip olmakla birlikte aynı zamanda yabancı hukuk sistemleri hakkında bilgi sahibi olan, İngilizce bilen ve kaynaklara kolayca ulaşabilen hukukçudur.¹⁷⁹

Hukukçunun teknik hukuk bilgisine, genel bir hukuk kültürüne ve diğer sosyal bilimlerle donatılmış olması gerekmektedir. Bu doğrultuda hukuk öğretiminin amacı sadece hukuk kurallarını öğretmek değil, söz konusu kuralların gelişimini ve bu kuralları oluşturan ekonomik ve toplumsal olayları göstermek ve mümkün olduğunca gelecekteki gelişmeleri belirlemektir. Son yıllarda pek çok ülkede hukuk eğitiminde yapılan reformların bu amaç doğrultusunda yapıldığını söylemek mümkündür. Ancak bazı ülkelerde hukukçunun çağın sorunlarına yönelme çabasının amacını aştığı görülmektedir. Anglo-Amerikan yükseköğretiminde hukukçunun sadece ülkesinde geçerli olan hukuk sistemi ile yetindiği görülmektedir. Bu sistemi benimseyen ülkelerde hukukçunun sadece pratik hayata hazırlama düşüncesi benimsenmiş dolayısıyla Hukuk Felsefesi, Roma Hukuku gibi hukukun uygulama alanı ile doğrudan bağlantılı olmayan dallar bütünüyle bir yana bırakılmıştır. Burada çağımızın gerektirdiği yeni hukuk dallarına yer açma çabasının önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Hukuk dallarının altyapısına ilişkin bilim dallarının hukuk eğitiminden çıkarılması sadece dogmatik hukukçuların yetişmesine sebep olmaktadır.¹⁸⁰

2.TÜRKİYE’DE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında hukuk eğitimi sadece İstanbul’da verilmekteydi. Darülfünun ’un 1920’li yıllardaki istatistikleri incelendiğinde tıp fakültesinden sonra

¹⁷⁹K. Gözler (2008). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi. Legal Hukuk Dergisi. C.6, Sa.69, s.4.

¹⁸⁰Çelebican, 2014, a.g.k., 10.

en çok mezun veren fakülte hukuk fakültesidir. Buradan yeni cumhuriyetin yeni hukukçu ve doktorlara olan ihtiyacının karşılanamsı için bu fakültele çok sayıda öğrenci alınmıştır. Bu dönemde hukuk fakültesinden mezun olan öğrencilerden 916'sı erkek 72'si kız öğrencidir.¹⁸¹ Hukuk fakültesi'nin müfredatı, cumhuriyetin ilk zamanlarında en az değişime uğrayan müfredattır. 1925 yılında buradaki hukuk fakültelerinin Avrupa'dakiler gibi üç sene sürmesine karar verilmiştir. Yine aynı dönemde yabancı dil zorunluluğu getirilmiş, lisans seviyesinde okutulmakta olan Avrupa Medeni Hukuku ve Medeni Hukuk Kanunlarının Karşılaştırılması dersleri doktora programında okutulan derslere dahil edilmiştir.¹⁸²

1925 yılında Ankara'da Hukuk Fakültesi kurulmuştur. Hukuk fakültesi kurulduğu yılda burada on bir akademisyen ve üç yüz öğrenci vardı. Bu fakülte Adalet Bakanlığı'na bağlıydı daha sonra 1946 yılında Ankara Üniversitesi bünyesine alınmıştır.¹⁸³ 1970 yılına kadar sadece İstanbul ve Ankara'da hukuk eğitimi almak mümkündü. Bu dönemde pozitif hukuk derslerinin yanında Roma Hukuku, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi gibi derslere de yer verilmiştir.¹⁸⁴

Ankara'da hukuk fakültesi kurmaya yönelik girişimlerin Millî Mücadele dönemine kadar uzandığını söylemek mümkündür. Ankara Hukuk Mektebi cumhuriyet döneminde açılan ilk yükseköğretim kurumudur.¹⁸⁵ Ankara Hukuk Mektebi'nin kuruluşunun ilk yıllarında uluslararası hukuk derslerine yer verilmiştir. Bu dersleri öğreten akademisyenler İstanbul'dan gelmişlerdir daha sonra üniversite bu alanda kendi kadrosuna sahip olmuştur.¹⁸⁶ İstanbul Üniversitesi'nde ve Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki akademisyenler bir taraftan akademik bir diğer taraftan siyasi/bürokratik görevlerde bulunmuşlardır. Cumhuriyetin ilk zamanlarında eğitimli nüfusun az olması sebebiyle bu kurumlarda yurtdışında eğitim almış, bir ya da yabancı dil bilen akademisyenler tercih edilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸¹S. Tansu Yavuz (2020). Uluslararası Hukuk Çalışmak ve Öğretmek: Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde Uluslararası Hukuk Eğitimi ve Literatürünün Analizi (1923-1945). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.34.

¹⁸²Tansu Yavuz, 2020, **a.g.k.**, 35.

¹⁸³Öztoprak, 2010, **a.g.k.**, 43.

¹⁸⁴R. Arıtürk (2020). Tarihte Hukuk Eğitimi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, Sa.8, s.75.

¹⁸⁵Tansu Yavuz, 2020, **a.g.k.**, 47.

¹⁸⁶Tansu Yavuz, 2020, **a.g.k.**, 47.

¹⁸⁷Tansu Yavuz, 2020, **a.g.k.**, 37.

Ülkemizde hukuk eğitimi, başlangıcından bu yana birçok kez gözden geçirilmiş ve değiştirilmiştir. Diğer ülkelerle paralel olarak hukukçuyu pratik hayata hazırlama amacını benimseyenler, hukuk öğretiminden başta Roma Hukuku olmak üzere pek çok bilim dalının hukuk eğitiminden kaldırılmasını ya da içeriklerinin daraltılması gerektiğini savunmaktadırlar. Roma Hukuku'nun, hukuk eğitimden kaldırılması düşüncesi uzun zamandır pek çok ülkede düşünülmekte ise de Avrupa kültürü olarak adlandırılan kültürün bir ögesi olan Roma Hukuku şimdiye kadar hiçbir ülkenin eğitiminden bütünüyle çıkarılmamıştır.¹⁸⁸ Ülkemizde hukuk eğitiminde hukuk tarihinin de olması gerektiğini savunanlar Roma Hukuku eğitiminin gerekliliğine şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre Türk hukukçusu sadece Türk topraklarında geçerli olmuş olan hukuku öğrenmelidir. Roma Hukuku ise Türk toplumunda doğrudan doğruya hiçbir zaman geçerli olmamıştır. Bu eleştirilere rağmen ülkemizde hukuk eğitiminde Roma Hukuku'nun yer alması 1871 yılına kadar gitmektedir.¹⁸⁹

3.TÜRKİYE'DE ANA HATLARIYLA HUKUK EĞİTİMİ

Hukuk fakülteleri, Türkiye'nin en gözde fakülteleri arasında yer alan, binlerce öğrenciye hitap eden ve adaleti gerçekleştirecek insanları yetiştiren önemli kurumlardır.¹⁹⁰

Ülkemizde hukuk eğitimi devlet ve vakıf üniversitelerinin hukuk fakültelerinde yapılmaktadır. ÖSYM tarafından yapılan genel bir sınavla öğrenciler hukuk fakültelerine yerleştirilmektedir. YÖK'ün <https://istatistik.yok.gov.tr> adresindeki verilere göre Türkiye'de 12.04.2024 tarihi itibarıyla 89 hukuk fakültesi bulunmaktadır. Bunların ellisi devlet üniversitelerinde 39'u vakıf üniversiteleri bünyesinde yer almaktadır.¹⁹¹

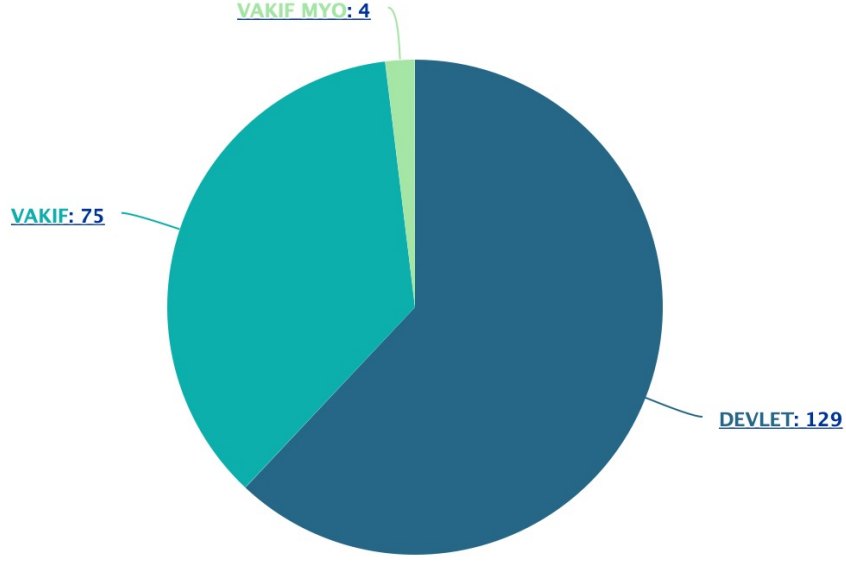
¹⁸⁸Çelebican, 2014, **a.g.k.**, 11.

¹⁸⁹Çelebican, 2014, **a.g.k.**, 11.

¹⁹⁰S. Akıncı (2001). Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.9, Sa.1-2, s.1.

¹⁹¹(<https://istatistik.yok.gov.tr> (Erişim Tarihi: 12.04.2024))

Türlerine Göre Mevcut Üniversite Sayısı

Tablo 3.1. Türlerine Göre Mevcut Üniversite Sayısı

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere ülkemizde mevcut üniversitelerin büyük bir kısmını Devlet Üniversiteleri oluşturmaktadır.¹⁹² Öğrenciler, dört yıl süren bir eğitimin sonunda Hukuk Lisans Diploması almaktadır. Hocalar, dersleri teorik olarak anlatmakta, daha sonra bu konularla ilgili pratik çalışmalar çözülmektedir. Türkiye’de hukuk fakültesi öğrencileri mezun olabilmek için staj yapmak ya da bitirme tezi yazmak zorunda değillerdir. Bu durumun istisnası Erciyes Üniversitesi’nde görülmektedir. Burada 2007-2008 yılında yürürlüğe giren düzenlemeye göre öğrenciler staj ve bitirme ödevlerini tamamlamaları gerekmektedir.¹⁹³ Bu istisna dışında Türkiye’de pek çok hukuk fakültesi öğrencisi duruşma salonu, tapu müdürlüğü ya da icra dairesi gibi kurumları görmeden mezun olmaktadır.

Ülkemizde 1926 tarihli Medeni Kanun ile Roma Hukuku’nun etki alanına giren bir hukuk sistemi gündeme gelmiştir. Yabancı bir hukuk sistemine ait kanun hükümlerinin anlaşılması için, söz konusu hukuk sisteminin geliştiği ortamın, siyasal ve ekonomik koşulların incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla medeni hukuk ve

¹⁹²(http-43)

¹⁹³A. Başözen (2010). Türk Hukuk Eğitiminde Klinik Eğitimin Bir Türü Olarak Yeni Bir Uygulama: "Lisans Aşamasında Öğrenci Stajı". Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.11, s.1485.

borçlar hukukunun gerektiği şekilde anlaşılması için Batı Avrupa'nın hukuk kültürünün temeli olan Roma Hukuku'nun bilinmesi gerekmektedir.¹⁹⁴

Son yüzyıllarda hukuk eğitiminde karşılaştırmalı hukuka yer vermenin önemi vurgulanmaktadır. Farklı hukuk sistemlerinin tanıtılmasının hukuki görüşü geliştirdiği düşünülmektedir. Sadece kendi ulusal hukukunu tanıyan hukukçu, başka ulusal hukuku bilmediğinden kendi hukuk sistemindeki kuralların kusursuz olduğuna inanma yanılığısına düşebilir. Karşılaştırmalı hukuk, hukukçunun kendi hukuk sisteminin geliştirmesinde ona ışık tutmaktadır.¹⁹⁵

Günümüzde uluslararası ilişkilerin artması nedeni ile hukukçular pek çok yabancı hukuk sistemi ile karşılaşmaktadırlar. Bu ülkelerin hukuk sistemini oluşturan Roma Hukuku'nun bilinmesi söz konusu ülkelerin hukuk sistemlerini anlamayı kolaylaştıracaktır.¹⁹⁶

Avrupa Birliği ülkelerinin, Amerika Birleşik Devletleri karşısında inovasyon konusunda geri kalarak rekabet edemeyişleri ve yükseköğretim görmek isteyen genç nüfustaki artış Avrupa ülkelerini yükseköğretimde kapsamlı reformlar yapmaya itmiştir. Söz konusu gençliklerin farklı ülkeleri görme ve bu ülkelerin kültürlerini öğrenme istekleri öğrenci hareketliliğinde artışa sebep olmuştur. Bu gibi nedenlerle içlerinde Bulgaristan, Yunanistan, Slovenya gibi Balkan ülkelerinin de bulunduğu 29 ülkenin yükseköğretimin sorumlu olan bakanları gönüllü olarak bir araya gelmiş ve yükseköğretime ilişkin sorunların çözülmesi için iş birliği yapmanın gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Söz konusu fikir birliği ile başlayan süreç Bologna Bildirisinin imzalanması ile sonuçlanmıştır.¹⁹⁷ Bologna Bildirisi 1999 tarihinde yayımlanmıştır.¹⁹⁸

Bologna Bildirisinin yayımlanmasından sonra 2001 yılında 32 ülkenin yükseköğretim sorumlu bakanları Prag'da bu bildiriye izlemek ve bu hususta öncelikler belirlemek üzere toplanmıştır. Söz konusu ülkelerin içinde buraya yeni katılan Türkiye

¹⁹⁴Çelebican, 2014, **a.g.k.**, 13.

¹⁹⁵Çelebican, 2014, **a.g.k.**, 15.

¹⁹⁶Çelebican, 2014, **a.g.k.**, 16.

¹⁹⁷S. Yalı (2017). Avrupa Birliği'nde Yükseköğretim Çalışmaları: Bologna Süreci ve Türkiye Üniversiteleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C.27, Sa.2, s.144.

¹⁹⁸E. Durdu (2011). Bologna Süreci ve Türk Yüksek Öğretiminin Bologna Sürecine Uyum. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.8.

ve Hırvatistan da bulunmaktadır.¹⁹⁹ Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan-Karadağ, Makedonya Bologna Sürecine 2003 yılında katılmıştır.²⁰⁰

Bilgi çağında yaşanan hızlı değişimleri karşılama yeteneğini sağlamak bunun eğitsel amacını oluştururken, siyasal amacının rekabet gücü yüksek ve sürdürülebilir bir ekonominin oluşturulmak suretiyle vatandaşlara kaliteli yaşam şartları sağlamak olduğunu söylemek mümkündür.²⁰¹

Türkiye’de Bologna Sürecine girilmesinden itibaren YÖK, Uluslar Ajans ve Bologna uzmanlarının desteğiyle AKTS uygulamaları ve öğrenme kazanımları konusunda bilgilendirmeler yapılmış ve sürecin benimsenmesi için çaba sarf edilmiştir. Üniversitelerin tanınmasıyla ilgili diploma eki ve ECTS etiketi başvurularında başarılı olunmuştur. Söz konusu çalışmaların sonucunda Bologna sürecinin öğrenciler ve öğretim elemanlarınca benimsenmiş olduğunu söylemek mümkündür.²⁰²

Bologna Sürecinde atılan önemli adımlardan biri yükseköğretimde üç aşamadan oluşan bir sisteme geçilmiş olmasıdır. Buna göre lisan dört yıl , yüksek lisans iki yıl, doktora dört yıl sürmektedir. Avrupa Kredi Transfer sistemine göre ilk iki seviye için gereken krediler belirlenmiştir.²⁰³

Ülkemizde hukuk fakültelerinde dersler uzun bir süre yıllık olarak okutulmuştur. Ancak bazı fakültelerde yarı yıl esasına geçilmiştir. Bu fakültelerde okutulan dersler birinci yarıyıl ve ikinci yarıyıl dersleri olarak ikiye ayrılmıştır. Ancak bu durumun hukuk fakültelerinin bünyesine ne derece uygun düştüğü tartışmalıdır. Örneğin Ticaret Hukuku dersi, şirketler hukuku, kıymetli evrak hukuku gibi bölümlere ayrılabilirken, borçlar hukuku genel hükümler dersinin hangi esaslara göre ikiye ayrılacağı belirsizdir. Yarıyıl sistemini benimseyen fakültelerde birinci dönemde anlatılan konulardan oluşan sınavı geçen öğrencilere ikinci dönem artık o konulardan

¹⁹⁹Yalı, 2017, **a.g.k.**, 145.

²⁰⁰Yalı, 2017, **a.g.k.**, 145.

²⁰¹M.M. Arslan, H. Bahadır (2007). Bologna Süreci ve Türkiye. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. C.2, Sa.2, s.224.

²⁰²M.Elmas (2012). Bologna Süreci: Uygulama veya Uygulayamama. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. Sa.3, s.139.

²⁰³https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/turkey_hed_strategy_2007.pdf (Erişim tarihi:23.03.2024)

soru sorulamayacaktır. Oysa bu konular bir bütündür, bir olay sorusu pek çok konuyu içerebilir dolayısıyla bunların birbirinden ayrılması mümkün değildir.²⁰⁴

Hukuk fakültesinde iyi bir hukuk eğitimi verilebilmesi için öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmış, kitap okumayı seven, karmaşık hayat olaylarını birbirinden ayırıp çözeabilen mantığa sahip olmaları gerekmektedir. Ancak liseden mezun olan hukuk fakültesini kazanan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun okuma alışkanlığının olmadığı gözlenmiştir.²⁰⁵

Öğrenci sayısının fazla olması ve öğretim üyesi sayısının yetersiz olmasının sebep olduğu sorunlar üniversiteler arasında iş birliği yapılarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bazı üniversiteler arasında ortak diplomalı lisans programları yapılmakta, enstitülerde de ortak lisansüstü programlar yapılmaktadır. Bu programlarda sanal sınıflar halinde ya da video konferans sistemleri gibi farklı araçlarla eğitim yapılabilmekte dolayısıyla geleneksel eğitimin dışına çıkılabilmektedir.²⁰⁶

²⁰⁴Akıncı 2001, **a.g.k.**, 25.

²⁰⁵Akıncı, 2001, **a.g.k.**, 11.

²⁰⁶Y. Kavak, S. S. Seferoğlu, K. Atalay Kabasakal, Z.Şen, G. Uludağ (2015). Eğitim Alanındaki Değişimler ve Hukuk Öğretimi: Bologna Süreci'ne Dayalı Örnek İnceleme. Yükseköğretim Bilim Dergisi, Sa.1, s.4.

TABLO 107. TÜRLERİNE GÖRE AKADEMİK BİRİM SAYILARI, 2022 - 2023
TABLE 107. NUMBER OF ACADEMIC UNITS BY TYPES, 2022 - 2023

	DEVLET ÜNİVERSİTELERİ STATE UNIVERSITIES		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ FOUNDATION UNIVERSITIES		VAKIF MESLEK YÜKSEK OKULU FOUNDATION VOCATIONAL TRAINING SCHOOLS		TOPLAM TOTAL	
	AKTİF	PASİF	AKTİF	PASİF	AKTİF	PASİF	AKTİF	PASİF
ÜNİVERSİTE UNIVERSITY	127	2	74	1	4		205	3
FAKÜLTE FACULTY	1502	18	488	7			1990	25
YÜKSEKOKUL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION	264	3	89	2			353	5
MESLEK YÜKSEK OKULU VOCATIONAL SCHOOL OF HIGHER EDUCATION	908	9	112		4		1024	9
ENSTİTÜ INSTITUTE	434	3	154				588	3
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ RESEARCH AND APPLICATION CENTER	3217		837		5		4059	
BÖLÜM DEPARTMENT	15708		3510		74		19292	
ANABİLİM DALI MAIN BRANCH	30262		3883				34145	
BİLİM DALI BRANCH	6849		616				7465	
ÖNLİSANS PROGRAMI VOCATIONAL TRAINING SCH PROGRAM	6162	2359	1489	218	94	16	7745	2593
LİSANS PROGRAMI UNDERGRADUATE PROGRAM	7048	115	1987	1			9035	116
YÜKSEKLİSANS PROGRAMI MASTER'S PROGRAM	12809	38	3256				16065	38
DOKTORA PROGRAMI PHD PROGRAM	10711	16	686	1			11397	17
SANATTA YETERLİLİK PROGRAMI MASTER OF FINE ARTS PROGRAM	131		16				147	

Resmî İstatistik Programı kapsamında yayımlanmaktadır.

28.04.2023

Tablo 3.2. Türlerine Göre Akademik Birim Sayıları

Yukarıdaki tabloda Yükseköğretim Kurumu verilerine göre ülkemizdeki akademik birimler ve sayıları gösterilmiştir.²⁰⁷

Türkiye’de hukuk fakültesi öğrencilerinin genel olarak yan dal programlarından faydalanma hakları vardır ancak öğrencilerin çoğu almak zorunda oldukları dersler ve öğrenim süresi sebebiyle çift anadal programlarından yararlanamamaktadırlar.²⁰⁸

4.AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ

²⁰⁷(http-43)

²⁰⁸https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/law.ieu.edu.tr/3350_1384354747.pdf (Erişim Tarihi: 17.04.2024)

Kuzey Makedonya'nın en eski üniversitesi olan Kiril ve Metodi Üniversitesi 1949 yılında başkent Üsküp'te kurulmuştur.²⁰⁹ Hukuk fakültesi 1951 yılında kurulmuş, 1956 yılında hukuk bilimleri alanında faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu üniversitenin hukuk fakültesi ülkenin hukuk, siyaset ve iletişim bilimleri alanındaki en eski yükseköğretim kurumudur. Fakültenin 50. Yılımı kutladığı 2001 yılında fakülteye Justinian Birinci Hukuk Fakültesi (Facultas Iuridica Iustinianus Primus) ünvanı verilmiştir. Kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede fakülteye 47,820 öğrenci kaydolmuştur. 2014 tarihli verilere göre bu üniversiteden 531 öğrenci yüksek lisans çalışmalarını tamamlamış, 252 öğrenci de doktora ünvanı almıştır.²¹⁰

Sırbistan'ın en eski üniversitesi olan Belgrad Üniversitesi'nin kökenleri 19. yüzyıla dayanır.²¹¹ Günümüzde Sırbistan'da modern hukuk eğitimi geleneğinin kökeni 1808 yılındaki birinci Sırp ayaklanması sırasında bölgede kurulan Yüksek Okul'a dayandırılabilir. Bu okuldaki müfredat, Devlet Hukuku, Uluslararası Hukuk, Ceza Hukuku ve Ceza Davalarının Yürütülme Biçimleri gibi hukuk dersleri içermektedir. Buradaki müfredat, akademik unvanlar ve öğretim şekli hususunda Habsburg İmparatorluğundaki Kraliyet Akademisi örnek alınmıştır. 1844 tarihli Kamu Eğitim Sistemi Kanunu ile Hukuk bölümünün üç yıl olmasına karar verildi. Yüksek Okul'da iki yıl felsefe eğitimi gören öğrenciler sonrasında üç yıl hukuk eğitimi görerek hukuk eğitimlerini tamamlamışlardır. Bu okuldaki çalışmaların üniversite eğitimi izleri taşıdığını söylemek mümkündür. Burada Doğal Hukuk, Justinianus'un Digest ya da Pandects'i gibi konular öğretilmekteydi. Balkan Savaşları sırasında fakülteedeki eğitim kesintiye uğramış, Birinci Dünya Savaşı sırasında Belgrad Üniversitesine bağlı bulunan tüm fakülteler kapatılmıştır. Yugoslavya Krallığının en önemli akademik kurumlarından biri olan Belgrad Üniversitesi'nde 2.Dünya Savaşı'nın eşiğindeyken bile dörtte biri kadın olmak üzere 4000'den fazla öğrenci eğitim görmekteydi. 1945 yılından günümüze kadar geçen sürede fakülteye kaydolun 142,342 öğrenciden 45,170 öğrenci hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Bu öğrencilerin 1278'i magistri iuris

²⁰⁹https://www.ukim.edu.mk/en_content.php?meni=10&glavno=10 (Erişim tarihi: 22.02.2024)

²¹⁰<https://pf.ukim.edu.mk/en/mission-and-history/> (Erişim tarihi:22.02.2024)

²¹¹<http://arhiva.rect.bg.ac.rs/en/university/history.php> (Erişim tarihi: 22.02.2024)

ünvanını kazanmıştır. 1949'dan günümüze kadar bu fakültede 924 doktora tezi savunulmuştur.²¹²

Kosova'nın en eski üniversitesi olan Priştine Üniversitesi, Kosova'nın bağımsız bir devlet olarak kurulmasından önce Sosyal Özerk Kosova Eyaleti tarafından 1969 yılında yasallaştırıldı ve bu kuruma yasal statü ve derece verme yetkisi sağlandı.²¹³ Bunun öncesinde 1961 yılında Kosova'da ilk hukuk fakültesi kurulmuş, ilk zamanlarda Hukuk-Ekonomi Fakültesi olarak adlandırılmıştır. Hukuk-Ekonomi Fakültesi 1971 yılında Priştine Üniversitesi'ne bağlı bir akademik birim haline geldi ve Hukuk fakültesi ile Ekonomi fakültesi olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu eğitim yılında fakültede 33'ü Arnavut dilinde 21'i Sırp-Hırvat dilinde ders vermek üzere toplamda 54 profesör ve asistan istihdam edildi. Hukuk fakültesi 1971 yılından günümüze kadar Priştine Üniversitesine bağlı bir akademik birim olarak faaliyet göstermektedir. Burada hukuk eğitimi süresi dört yıldır. Günümüze kadar geçen sürede bu fakültede toplamda 5873 öğrenci hukuk fakültesini Arnavut dilinde tamamlamıştır. 2001 yılında üniversite Bologna Bildirisine dayalı olarak lisans müfredatını kabul etmiştir.²¹⁴

5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLMAYAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN GÜNCEL DURUMU

Kuzey Makedonya'da öğrencilerin dört yıllık lise eğitimlerinin sonunda Matura Sınavı'na girmeleri gerekmektedir. Burada sınavda öğrencinin lisedeki eğitim gördüğü dilin yanında İngilizce dilinde de sınava tabi tutulurlar.²¹⁵ Bugün Makedonya'da toplamda 20 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Hukuk bölümü, öğrenciler tarafından en çok tercih edilen bölümdür. Bu bölümü tıp ve ekonomi bölümleri takip etmektedir. Son yıllarda fen bilimleri bölümlerinin daha yaygın hale getirilmesi için devlet tarafından yatırımlar yapılmışsa da burada sosyal bilim bölümleri diğer alanlara kıyasla daha fazla tercih edilmektedir. Bunun sebebinin sosyal bilimlerin ülkede daha fazla iş imkânı sunacağına düşünülmesidir. Zira devlet burada

²¹²<http://www1.ius.bg.ac.rs/history/> (Erişim tarihi: 22.02.2024)

²¹³<https://uni-pr.edu/page.aspx?id=2,2> (Erişim tarihi: 22.02.2024)

²¹⁴<https://fiek.uni-pr.edu/desk/inc/media/C5F19FED-C351-4473-8F40-C6E7865526C9.pdf> (Erişim tarihi: 22.02.2024)

²¹⁵Emin, 2018, **a.g.k.**, 17.

en büyük işveren konumundadır.²¹⁶ Kuzey Makedonya'daki Kiril ve Metodi Üniversitesinin hukuk fakültesi derslerine baktığımızda burada gördüğümüz farklı derslerin bazıları şunlardır: Hukuk ve Teknoloji, Yabancı Dil, Avrupa Birliği Hukukuna Giriş. Burada alınması gereken 26 zorunlu ders vardır.²¹⁷ Ülkede hukuk öğrencilerinin yoğunlukta olduğu bir diğer üniversite olan Güneydoğu Avrupa Üniversitesindeki bazı hukuk dersleri şunlardır: Dijital yeterlilik Dersi, Sözlü İletişim, Yazılı İletişim, Avrupa Birliği Hukuku, İngilizce Dili, Kriminoloji, Penoloji, Hukuk Pratiği.²¹⁸

Sırbistan'daki hukuk eğitime baktığımızda buradaki üniversiteler arasında küçük farklılıklar görülse de hepsinin Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen ortak bir eğitim düzeni altında çalıştığını söylemek mümkündür. Öğrencilerin burada hukuk fakültelerine kaydolabilmeleri için bir lise diplomasına sahip olmaları ve giriş sınavını geçmeleri gerekmektedir. Her yıl 2000 öğrenci kabul eden Belgrad Üniversitesi, ülkedeki en çok kayıt alan üniversitedir. Bu üniversitede sadece en iyi sıralamaya sahip öğrencilerin eğitim ücreti devlet tarafından finanse edilir. Bu sıralamanın dışında kalan öğrenciler, Avrupa'daki üniversitelerinin harç ücretine kıyasla çok daha düşük olan öğrenim ücretlerini kendileri karşılarlar. Öğrencilerin sadece küçük bir kısmı öğrenimlerini dört yılda tamamlarlar. Bunun ana sebebinin motivasyon düşüklüğü olduğu düşünülmektedir. Zira öğrenciler, eğitimlerini zamanında tamamlasalar bile iş bulmanın çok zor olacağını bilmektedirler. Buradaki hocaların öğretim yöntemlerinin tamamen eski moda olduğunu söylemek mümkündür. Hocalar, öğrenci sayısının oldukça fazla olduğu bir grup önünde derslerini sunar ve onlara ileride başvurabilmeleri için bir kaynak listesi verir. Hocalar, öğrencilerin soruları ve tartışmaları için nadiren onlara zaman tanır. Buradaki hocaların büyük bir çoğunluğu teorik konularda uzman olmalarına rağmen hukuk sahasında hiç çalışmadıkları için pratik bilgiden yoksundur. Öğrenciler sadece pratik dersler esnasında eğitim sürecine daha aktif bir şekilde katılma fırsatına sahiptir. Öğrenciler pratik eğitim için nadiren

²¹⁶S. Stojanovski, J. Denkova, D. Marolov (2018). Higher Education in Republic of Macedonia: Challenges and Perspectives. Balkan Social Science Review. Sa.11, s108.

²¹⁷<https://pf.ukim.edu.mk/> (Erişim tarihi: 19.04.2024)

²¹⁸<https://www.seeu.edu.mk/mk/faculties/Law/law-study-programmes?id=321> (Erişim Tarihi: 19.04.2024)

mahkemelere giderler, bu nedenle öğrenciler gelecekteki meslekleriyle doğrudan temasta olmaktan yoksundur.²¹⁹

Kosova’da lise seviyesinden mezun olmak için lise eğitiminden sonra yapılan Matura Sınavı’nda başarılı olmak gerekmektedir. Matura Sınavı aynı zamanda üniversite öğrenimine başlayabilmek için de bir gerekliliktir. 2016 tarihli 05/L-018 Sayılı Kanun’un 1.maddesinde Matura Sınavı’nın tanımı yapılmıştır. Matura Sınavı, öğrencilerin lise boyunca kazandıkları bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi ve üniversite seviyesinde eğitimlerine devam etmelerine izin verilmesi için girmeleri gereken bir sınavdır.²²⁰ Balkan Ülkelerinde üniversite sınavından önce liseden mezun olmaya hak kazanmak için Matura Sınavı’nda başarılı olmak gerekmektedir. Kelime anlamı “olgunluk sınavı” olan bu sınav farklı adlarla Avrupa Birliği üyesi olan ve olmayan Balkan ülkelerinde uygulanmaktadır.²²¹ Matura Sınavı Kosova’da ilk defa 2005-2006 yılında yapılmaya başlanmıştır.²²² . Matura Sınavı eğitim-öğretim yılının sonunda genellikle haziran ayında iki ayrı oturumda düzenlenmektedir. İlk oturumda öğrencinin ana dilinden ve matematikten oluşan 100 soru cevaplanır, ikinci oturumda da İngilizce ve öğrencinin okumak istediği branşa göre hazırlanmış sorular cevaplanır.²²³

6. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN KISA TARİHİ

Hırvatistan’da bulunan Zagreb Üniversitesi Hırvatistan’ın ve aynı zamanda Güneydoğu Avrupa’nın ilk üniversitesidir. Bu üniversite 1669 yılında İmparator ve Kral Leopold I Habsburg tarafından kurulmuştur.²²⁴ Bu üniversitenin en eski kurumlarından biri olan Hukuk fakültesi kuruluşundan beri kesintisiz olarak faaliyet göstermekte olan tek fakültedir. Fakültenin kurulduğu ilk zamanlarda bu fakülteye

²¹⁹E.S. Karajovic (2004). BA/CEELI's Clinical Legal Education Programme in Serbia. International Journal of Clinical Legal Education. C.4, s.82.

²²⁰<https://masht.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/05/lmash-gz-nr-2-08-janar-2016-actdocumentdetail.pdf> (Erişim tarihi: 02.03.2024)

²²¹K. Türkan (2019). Balkanlarda Lise Mezuniyet Ritüelleri: Makedonya Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. C.12, Sa.66, s.213.

²²²<https://repository.rit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10970&context=theses> (Erişim tarihi: 02.03.2024)

²²³E. Emin (2018). Balkanlarda Ortak Bir Geleceğin Mimarı Olarak Eğitim. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. Sa. 73, s.14.

²²⁴<https://www.unizg.hr/homepage/about-university/history/> (Erişim Tarihi: 21.02.2024)

sadece Felsefe Fakültesi mezunu olanlar kayıt yaptırabilirdi. İlk zamanlarda eğitim dili Latince olsa da Hırvat dili de kullanılabilirdi. Başlangıçta kullanılan Avusturya ve Almanya ders kitapları zamanla yerini fakülte'deki profesörlerin yazdığı Hırvatça kitaplara bırakmıştır. 1819 yılında medeni hukuk tarihi hakkında yazılmış olan ders kitabı Hırvatça yazılmış ilk ders kitabıdır. İlk kurulduğu zamanlarda önce iki yıllık sonra üç yıllık olan bu eğitimler 1868 yılında Viyana Üniversitesi'nin hukuk alanındaki modelinin benimsenmesi ile dört yıla çıkarılmıştır. Hukuk çalışmaları uzun bir süre dört yıllık program olarak sürdürülmüştür. 2005 yılında Bologna Reformu ile hukuk çalışmaları bütünleşmiş bir program olarak beş yıla çıkarılmıştır.²²⁵

Bulgaristan'ın ilk yükseköğretim kurumu St. Kliment Ohridski Üniversitesi'dir. ²²⁶Bu üniversitede hukuk fakültesi 1892 yılında kurulmuştur. Hukuk fakültesi, Filoloji ve Fizik-Matematik fakültesinden sonra bu üniversitede kurulan üçüncü fakülte'dir. Hukuk fakültesinin kurulduğu yılda bu yükseköğretim kurumu üniversite statüsünü kazanmıştır. Fakültenin kurulduğu ilk akademik yılda eğitim süresi 3 yıldır. Zamanla buradaki öğrenim süresi dört yıla çıkarıldı. İlk akademik yılda Medeni Hukuk, Roma ve Bizans Hukuku, Bulgar Hukuk Tarihi gibi hukuk derslerinin yanında Fransızca Latince ve Almanca dilleri iki sömestıra ayrılarak öğretilmiştir. ²²⁷

Slovenya'da 1810 yılında derece ve akademik unvan verme yetkisine sahip ilk üniversite kurulmuştur. Bu üniversitede hukuk, mimarlık, farmakoloji, tıp gibi dersler öğretilmiştir. 1849 yılında Ljubljana'da Sloven dilinde halka açık medeni hukuk ve ceza hukuku dersleri verilmeye başlanmıştır. 1919 yılında Ljubljana'da beş fakülte'den oluşan Sloven Üniversitesi kurulmuştur.²²⁸

²²⁵<https://www.pravo.unizg.hr/en/faculty-of-law-zagreb/tradition/> (Erişim tarihi: 21.02.2024)

²²⁶Bu hususta bkz: https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/history Erişim tarihi: (23.02.2024)

²²⁷Bu hususta bkz: https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_law/history (Erişim tarihi: 24.02.2024)

²²⁸<https://www.pf.uni-lj.si/en/faculty/basic-facts-about-the-faculty-of-law/history/> (Erişim tarihi: 01.09.2024)

7. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ OLAN BAZI BALKAN ÜLKELERİNDE HUKUK EĞİTİMİNİN GÜNCEL DURUMU

Hırvatistan’da hukuk eğitimi beş yıl sürmektedir. Hırvatistan’daki hukuk fakültelerinin müfredatındaki derslerden bazıları şunlardır: Bioetik ve İnsan Hakları Hukuku, Eleştirel Okuma Dersi, Avrupa Birliği’nin Ceza Hukuku, Siber Güvenlik ve Siber Suçlar, Avrupa Entegrasyon Gelişimi ve Enstitüleri, Medya Hukuku, Avukatlar için İngilizce, Avrupa Birliği İklim Değişikliği Hukuku, Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği Hukuku, Göç Hukuku, Avukatlar İçin Fransızca, Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Temel Hak ve Özgürlükler, Avukatlar İçin Almanca, Kültürel Miras Hukuku.²²⁹

Bulgaristan’da hukuk eğitimi üç gruba ayrılan yönetmeliklerle düzenlenmiştir. İlk grup yönetmelikler üniversitelerin kurulması ve bazı alanlarda eğitim veren fakültelerin kurulmasına ilişkin yönetmeliklerdir. Bu yönetmeliklerle fakültelerin işleyişi, karar alma süreçleri düzenlenir. İkinci grup yönetmeliklerle, hukuk eğitimi alma ve avukatlık mesleği için gereken yeterlilikleri elde etme konusundaki gereklilikler düzenlenmiştir. Örneğin, hukuk fakültelerindeki zorunlu ders sayısı, eğitim süresi, sınav şekilleri ve diplomaların verilmesi bu yönetmeliklerle düzenlenir. Bu yönetmeliklere göre hukuk fakültelerinde 19 zorunlu ders olmalıdır. Her hukuk fakültesi, eğitim programına hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, çevre hukuku gibi seçmeli dersleri dahil etme hakkına sahiptir. Üçüncü grup yönetmelikler, hukuk fakültesinde eğitimin tamamlanmasından sonra avukatlık mesleğinin gerekliliklerine ayrılmıştır. Günümüzde Bulgaristan’da dokuz hukuk fakültesi bulunmaktadır.²³⁰

Slovenya’da günümüzde hukuk eğitimi dört yıldır. Ljubljana Üniversitesi’nde bulunan hukuk fakültesi, Slovenya’nın en eski ve en büyük fakültesidir. Hukuk alanında lisans eğitimi Bologna kriterlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Lisans eğitimi 240 ECTS kredisi içermektedir. Lisans eğitimini sonrası adaylar, baro sınavı gerektirmeyen hukuki mesleklerde bağımsız olarak çalışabilmektedirler. Lisans eğitiminin yükümlülüklerini yerine getiren öğrenci “Diplomirani Pravnik” ünvanını

²²⁹https://www.pravo.unizg.hr/wp-content/uploads/2024/04/Course-Catalogue-2023_2024-Faculty-of-Law-10.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2024)

²³⁰G. Penchev (2012). Bulgarian Legal Education- History and Nowadays. Revista Juridica de Investigacion e Innovacion Educativa. Sa.6, s.53.

almaktadırlar.²³¹ Hukuk alanında yüksek lisans süresi bir yıldır ve bu program 60 ECTS krediden oluşmaktadır. Yüksek lisans eğitiminin gerekliliklerini yerine getirenler “Magister Prava” ünvanını almaya hak kazanırlar.²³² Burada öğrencilerin, uluslararası öğrenci yarışmalarına katılmaları desteklenmektedir. Hukuk öğrencileri çoğunlukla bu sınavlara katılmaktadırlar: Avrupa Hukuku Farazi Dava Yarışması, Orta ve Doğu Avrupa Farazi Dava Yarışması, Philip C. Jessup Uluslararası Hukuk Farazi Dava Yarışması, ICC Uluslararası Ticari Arabuluculuk Yarışması.²³³

8. TÜRKİYE’DE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVINI ORTAYA ÇIKARAN SEBEPLER

Ülkemizde hukuk eğitime olan talep günden güne artmaktadır. Türkiye’de 1940-1970 yılları arasında en yüksek puanlı öğrenciler mühendislik fakültelerine girmektedir. Zamanla bu durum değişmiş, asıl mesele üretimden çok üretilenlerin pazarlanması olmuştur. Dolayısıyla 1980’li yıllar işletmecilerin altın yılları olup, bu yıllarda işletme bölümleri tercih edilmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde üretim ve pazarlamada çok sayıda yetişmiş eleman çalışmaktaydı ancak piyasaya arz edilen ürünlerle ilgili şikayetler artınca tüketiciler haklarını yasal yollardan aramayı tercih etmişlerdir. Bilinçli vatandaşın yasal yollara başvurusunun artmasıyla birlikte hukuk fakültelerinin daha fazla tercih edilir olmuştur. Kısacası 2000’li yıllarda hukuk fakültelerini tercih edenlerde görülen artış bir tesadüf değil içinden geçilen ekonomik dönüşümün bir sonucudur.²³⁴

30 Nisan 2023 itibariyle Türkiye’de bulunan 208 yükseköğretim kurumunda 184.566 öğretim elemanı bulunmaktadır. Söz konusu yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı ise 6.950.142 olarak belirlenmiştir. 2022-2023 akademik yılında bu öğrencilerin 6.204.078’i devlet üniversitelerinde, 10.631’i vakıf meslek yüksekokullarında ve 735.433’ü vakıf üniversitelerinde öğrenim görmektedirler. 2022-2023 yılının mezun sayısı 903.673 kişidir.²³⁵

²³¹<https://www.pf.uni-lj.si/en/1st-cycle/> (Erişim Tarihi: 04.09.2024)

²³²<https://www.pf.uni-lj.si/en/2nd-cycle/> (Erişim Tarihi: 04.09.2024)

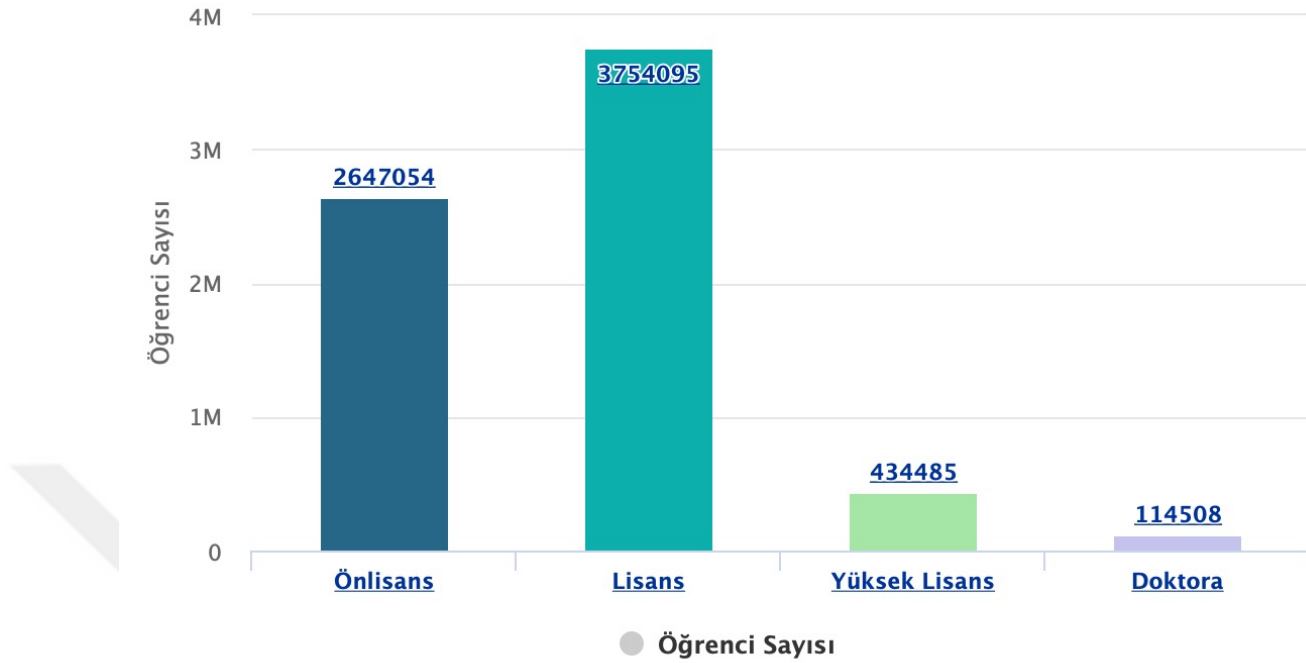
²³³https://www.pf.uni-lj.si/media/pf_brosuraeng_2018_low.pdf (Erişim Tarihi: 04.09.2024)

²³⁴K. Gözler (2008). Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep. Terazî Aylık Hukuk Dergisi. C.3, Sa.24, s.8.

²³⁵(http-27)

Öğrenim Düzeyine Göre Öğrenci Sayısı

2022-2023 Yükseköğretim İstatistikleri

Tablo 3.3. Öğrenim Düzeyine Göre Öğrenci Sayısı

Yukarıdaki tabloda verilen Yükseköğretim Kurumu'nun 2022-2023 istatistiklerine göre ülkemizde lisans seviyesi, diğer seviyelere kıyasla en yüksek sayıda öğrencinin bulunduğu eğitim düzeyidir.²³⁶

Hukuk fakültelerinin çoğunda öğretim elemanlarına kıyasla öğrenci sayısı fazladır ve bu sebeple gereken akademik becerilere yeterince kazandırılmamaktadır. Öğretim elemanları geleneksel eğitim metotlarını kullanmakta ve lisans derecesindeki müfredat yoğunluğu nedeni ile soru-cevap ya da düz anlatım tekniği kullanılmaktadır.²³⁷ Fiziki imkanlara bakıldığında ise üniversitelerdeki mekanların kısmen yeterli kısmen de yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Kütüphaneler güncel kaynaklar açısından sınırlı imkanlar sunsa da genel olarak yeterlidir. Küçük sınıflarda öğrenci sayısı az olduğu için öğrenci-hoca arasında etkileşim daha fazladır, hocalar öğrencilerin çalışmalarına daha fazla zaman ayırabilir ve öğrenciler hocalarına

²³⁶(http-43)

²³⁷K. Türkmen (2018). Hukuk Eğitiminde Yeni Bir Model Olan Klinik Hukuk Eğitimine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s.44.

daha fazla sorular sorabilir. ²³⁸ Ders süreleri ve seçmeli ders sayısı yeterli değildir. Lisans seviyesinde staj zorunluluğu bulunmamaktadır.²³⁹

TABLE 2. ÖĞRETİM ELEMANLARI SAYILARI ÖZET TABLOSU, 2022 - 2023

TABLE 2. SUMMARY TABLE OF THE NUMBER OF TEACHING STAFF, 2022 - 2023

	PROFESÖR PROF.			DOÇENT ASSOC. PROF.			DOKTOR ÖĞRETİM ÜYESİ ASST. PROF.			ÖĞRETİM GÖREVLİSİ INSTRUCTOR			ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ RESEARCH ASSISTANT			TOPLAM TOTAL		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
TOPLAM TOTAL	22664	11616	34280	13302	9160	22462	23591	20625	44216	17998	19041	37039	21791	24778	46569	99346	85220	184566
ÖNLÜSANS VOCATIONAL TRAINING SCHOOL PROGRAMS	483	194	677	643	395	1038	2859	2183	5042	9635	7534	17169	30	30	60	13650	10336	23986
LİSANS UNDERGRADUATE PROGRAMS	21246	10823	32069	11965	8288	20253	20372	18221	38593	8277	11385	19662	21194	24113	45307	83054	72830	155884
ENSTİTÜLER GRADUATE SCHOOLS & INSTITUTES	228	151	379	111	82	193	219	160	379	73	97	170	566	635	1201	1197	1125	2322
ARAŞTIRMA MERKEZLERİ CENTERS FOR APPLICATION & RESEARCH	707	448	1155	583	395	978	141	61	202	13	25	38	1		1	1445	929	2374
DEVLET ÜNİVERSİTELERİ STATE UNIVERSITIES	19192	9770	28962	12021	7943	19964	19118	15488	34606	15663	14401	30064	19830	21555	41385	85824	69157	154981
ÖNLÜSANS VOCATIONAL TRAINING SCHOOL PROGRAMS	286	143	429	566	347	913	2280	1650	3930	8446	5552	13998	30	29	59	11608	7721	19329
LİSANS UNDERGRADUATE PROGRAMS	17982	9033	27015	10764	7121	17885	16503	13627	30130	7134	8735	15869	19244	20907	40151	71627	59423	131050
ENSTİTÜLER GRADUATE SCHOOLS & INSTITUTES	217	146	363	108	80	188	194	152	346	73	96	169	555	619	1174	1147	1093	2240
ARAŞTIRMA MERKEZLERİ CENTERS FOR APPLICATION & RESEARCH	707	448	1155	583	395	978	141	59	200	10	18	28	1		1	1442	920	2362
VAKIF ÜNİVERSİTELERİ FOUNDATION UNIVERSITIES	3468	1846	5314	1281	1216	2497	4464	5111	9575	2270	4498	6768	1961	3223	5184	13444	15894	29338
ÖNLÜSANS VOCATIONAL TRAINING SCHOOL PROGRAMS	193	51	244	77	47	124	570	507	1077	1124	1840	2964		1	1	1964	2446	4410
LİSANS UNDERGRADUATE PROGRAMS	3264	1790	5054	1201	1167	2368	3869	4594	8463	1143	2650	3793	1950	3206	5156	11427	13407	24834
ENSTİTÜLER GRADUATE SCHOOLS & INSTITUTES	11	5	16	3	2	5	25	8	33		1	1	11	16	27	50	32	82
ARAŞTIRMA MERKEZLERİ CENTERS FOR APPLICATION & RESEARCH									2	2	3	7	10			3	9	12
VAKIF MESLEK YÜKSEK OKULLARI FOUNDATION VOCATIONAL TRAINING SCHOOL	4		4		1	1	9	26	35	65	142	207				78	169	247
ÖNLÜSANS VOCATIONAL TRAINING SCHOOL PROGRAMS	4		4		1	1	9	26	35	65	142	207				78	169	247

Resmî İstatistik Programı kapsamında yayınlanmaktadır.

E: ERKEK/MALE K: KADIN/FEMALE T: TOPLAM/TOTAL

28.04.2023

Tablo 3.4. Öğretim Elemanları Sayıları Özet Tablosu

Yukarıda Yükseköğretim Kurumu Verilerine göre hazırlanmış tabloda ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanlarının sayısı gösterilmiştir.²⁴⁰

Günümüzde yeni kurulmakta olan hukuk fakültelerinde öğretim üyesi temininde sıkıntılar yaşanmaktadır. 2022-2023 yılı verilerine göre yükseköğretim kurumlarında 184.566 öğretim elemanı çalışmaktadır. Bunların 154.981'i devlet üniversitelerinde, 29.338'i vakıf üniversitelerinde, 247'si vakıf meslek yüksekokullarındadır. Profesörlerin sayısı 34.280, doçent sayısı 22.462, araştırma görevlisi sayısı ise 6.569'dır²⁴¹ Balkan ülkelerindeki duruma baktığımızda ise, Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu verilerine göre 2023/2024 akademik yılında yükseköğretim

²³⁸İ. Kalender (2011). Contaminating Factors in University Students' Evaluation of Instructors. Eğitim ve Bilim. C.36, Sa.162, s.62.

²³⁹Türkmen, 2018, a.g.k., 45.

²⁴⁰(http-43)

²⁴¹<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yuksekogretimde-yeni-istatistikler.aspx#> (Erişim tarihi: 03.02.2024)

kurumlarındaki hoca sayısı 4.656'dır. Bu sayının 1392'sini asistanlar oluşturmaktadır.²⁴²

Ülkemizde artan hukuk fakültesi sayısı, öğrenci sayısının yükselmesi, fiziki imkansızlıkların yetersizliği gibi sebepler hukuk eğitime de yansımıştır. Hukuk eğitiminde karşılaşılan sorunlardan biri sınıfların kalabalık olması nedeni ile derse aktif katılımın sağlanamaması ve fiziki imkanların yetersizliğidir. Pek çok hukuk fakültesine her yıl yüzlerce öğrenci alınmaktadır. Ancak bu öğrencilerin en fazla yarısı derslere devamlı olarak katılmaktadır. Hukuk fakültesindeki derslere gelen öğrencilerin sadece bir kısmı derslere aktif olarak katılmaktadır. Öğrencilerin derse katılımı kontrol edilebilir bir sayıda değildir. Bir diğer sorun ise klasik anlatma metodundan kaynaklanmaktadır. Hukuk fakültelerinde hocalar genellikle tek yönlü bir anlatım yapmaktadırlar. Öğrencilere teorik bilgi verilmekte, uygulamada karşılaşılan durumlar aktarılmamaktadır. Hukuk fakültesini bitiren bir öğrenci dava dilekçesi yazamayacak kadar uygulamadan uzak bir şekilde mezun olmaktadır.²⁴³

Hukuk eğitimi süresinin sadece 4 yıl olması da eleştirilmektedir. Almanya'da bir öğrenci yaklaşık olarak 28 yaşında avukatlığa başlarken ülkemizde hem hukuk fakültelerine giriş hem de mesleğe başlama yaşı daha düşüktür.²⁴⁴

Pek çok fakültenin kendisine ait bir kütüphanesi bulunmamaktadır. Kütüphanelerde sınırlı basılı ve elektronik kaynaklar vardır. Özellikle sınav dönemlerinde kütüphanelerde yer bulabilmek düşük bir ihtimaldir. Öğrenciler yurt dışı ve yurt için öğrenci değişim programlarından yeterince yararlanamamaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak farklı düşünce yapıları ve uygulamaları ile tanışamamaktadırlar.

Yukarıda bahsedilen olumsuz koşullarda verilen hukuk eğitimi sonucunda ortaya çıkan tabloda mezun olanların gereken donanıma sahip olup olmadıklarının belirlenmesi için bu sınava ihtiyaç duyulmuştur. Hukuk fakültesi mezunların yapacakları meslekler ister avukatlık ister başka bir hukuk mesleği olsun, bu meslekler kamu düzeni ile ilgili olduğundan söz konusu donanımların olmaması halinde bu

²⁴²<https://timebalkan.com/yuksekogretim-kurumlarinda-4-bin-656-hoca-ve-asistan-gorev-yapiyor/> (Erişim tarihi: 19.04.2024)

²⁴³Akıncı, 2001, a.g.k., 21.

²⁴⁴Akıncı, 2001, a.g.k., 16.

durum kamu düzenini de doğrudan etkilediği için bir sınav ihtiyacının ortaya çıktığı düşünülebilir.

9. TÜRKİYE’DE HUKUK MESLEKLERİNE GİRİŞ SINAVI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavıyla ülkemizde hukuk fakültelerinden mezun olan öğrencilerin bilgi düzeyi ölçülecek ve belirli bir kalite sınırı oluşturulacaktır. Merkezi bir sınavın, fakülteler arasında bir rekabet ortamı oluşturacağını söylemek mümkündür. Merkezi bir sınavın olması sadece hukuk fakülteleri arasında değil, hukuk fakültesi mezunları arasında da rekabeti artıracak ve bu durum genel olarak hukukun işleyişini de olumlu yönde etkileyecektir. Zira rekabetin olmadığı bir ortamda mevcut olan durumun olumlu yönde ilerlemesi beklenemez.

Yargının iddia makamı ve karar makamını oluşturan kişiler mesleğe girişlerinde sınava ve mülakata tabi tutulmaktadır. Ancak savunma makamını oluşturanlar, hiçbir sınava ya da mülakata tabi tutulmadan bu mesleğe girmeleri hem söz konusu kişiler hem de genel olarak hukuk sistemi bakımından sakıncalı durumların oluşmasına sebep olabilmektedir.

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı’nın getirilmesiyle sınav, hukuk mesleklerine girişte bir eleme görevini de görecektir böylece her hukuk fakültesi mezununun avukat olmasının önüne geçilecektir. İçinde Balkan ülkelerinin de bulunduğu diğer ülkelere bakıldığında avukatlık mesleğine girişte bir sınavın olduğu görülmektedir. Bu sınavın yapılması hukuk sistemlerine ilişkin tüm sorunları ortadan kaldırmasa da eleyici bir mekanizma görevini gördüğünü söylemek mümkündür.

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı’nın tüm yönleriyle kusursuz olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin bu sınavın test usulünde yapılacak olması bu sorunlardan biridir. Ancak hakimlik- savcılık sınavına kıyasla çok daha fazla sayıda adayın katılacağı bu sınavın klasik usulde yapılması da mümkün görülmemektedir. Test usulünde yapılan sınavın adayların muhakeme gücünü ölçemeyecektir. Bunun yanında sınavın içeriği ile ilgili de üzerinde düşünülmesi gereken konular da vardır.

Örneğin bu sınavda hukuk felsefesi ve hukuk metodolojisi konularına maddi hukuk ve usul hukuk konularına olduğu kadar ağırlık verilmeyeceği görülmektedir.

Ülkemizde sayısı artan hukuk fakülteleri nedeniyle çok sayıda hukuk fakültesi mezunu vardır ve bu kişilerin söz konusu mesleğe ne derece yeterli oldukları sorgulanır hale gelmiştir. Bunun sebebi uzun bir süre boyunca bu mesleğe girişte bir sınırlama mekanizması öngörülmemiş olmasıdır. Ekonomik ilişkilerin ve buna bağlı olarak hukuki uyuşmazlıkların, hukuk fakültesi mezunlarıyla aynı oranda artmadığı düşünüldüğünde, avukatların refah düzeyinin negatif yönde etkilenmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Hukuk Mesleklerine Girişte bir sınavın getirilmesi elbette bu mesleğe ilişkin tüm sorunların çözülmesi anlamına gelmeyecektir. Sorunların kaynağına inilerek hukuk eğitiminde de gereken düzenlemelerin yapılması ve sorunların giderilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı, ile Türkiye’de avukatlık yapabilmek için sadece hukuk fakültesi mezunu olmak yeterli olmayacak, mesleğe girişte bu sınavdan başarılı olmak gerekecektir. Türk Hukuk tarihinde bu sınavın benzerlerine Osmanlı Dönemi’nde rastlanmaktadır. Tarih içinde bu sınav zaman zaman değiştirilmiş ya da tamamen kaldırılmıştır. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde bu sınavın yapılması gerektiğine ilişkin düşünceler ortaya atılmış, girişimlerde bulunulmuş ancak sınav uygulanmamıştır. Çalışmamızda Türk Hukuk Sistemi için yeni bir düzenleme olan ve ilk defa 2024 yılında uygulanması beklenen Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavının, çeşitli Balkan ülkelerinde uzun yıllardır uygulanmakta olan benzer sınavlarla karşılaştırılması yapılmıştır.

Roma Hukuku ve Osmanlı Hukuku olmak üzere iki önemli hukuk sisteminin etkisinde kalmış olan Türkiye ve Balkan ülkelerinin hukuk sistemlerinin kıyaslanmasında iki bölgenin hukuk tarihine yer verilmiştir. Çalışmada her iki bölgedeki hukuk eğitiminin geçmiş ve güncel durumu incelenmiş, hukuk eğitimindeki benzer ve farklı yönler belirtilmiştir. Hukuk eğitimi sonrası, hukuk mesleklerine girişte hangi şartların arandığına değinilmiştir.

Günümüzde pek çok alanda görülen gelişmeler, insan ve ülkeler arasındaki etkileşimi kolaylaştırmış, sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümler büyük bir hız kazanmıştır. Bu değişimden yükseköğretim kurumları da etkilenmiş, toplumun üniversitelerden beklentileri değişmiştir. Bilginin, öğretim elemanın öğrenciye aktarılması gerektiği düşüncesi yerini öğrencimin bilgiyi üretebilir ve kullanabilir duruma getirilmesine dayalı daha karmaşık ve üst düzey bir eğitim anlayışına bırakmıştır. Türkiye’de olduğu gibi Balkan ülkelerinde de hukuk bölümü binlerce öğrenci tarafından tercih edilmektedir. Bu durum olumlu ve olumsuz pek çok sonucu beraberinde getirmektedir. Kalabalık öğrenci sayısı rekabetin ve buna bağlı olarak kalitenin artmasını sağlamaktadır. Ancak, üniversitelerin fiziksel yetersizliği, hoca sayısının yetersizliği gibi eğitim kalitesini etkileyecek durumların her iki bölgede de görüldüğünü söylemek mümkündür.

Hukuk Meslekleri, her iki bölgede de saygı duyulan mesleklerdendir. Türk Hukuk Tarihine baktığımızda burada başta avukatlık olmak üzere pek çok hukuk mesleğinin daha eski tarihlere dayandığını dolayısıyla daha köklü bir geçmişe sahip olduğunu

söylemek mümkündür. Balkan ülkelerinde ise, hukuk mesleklerinin geçmişi, çeşitli sebeplerden ötürü daha yakın tarihlere dayanmaktadır. Ancak her iki bölgede de hukuk eğitimi ve hukuk mesleklerini geliştirme ve ileri taşıma yönünde çaba sarf edildiğini söylemek mümkündür. Her iki bölgedeki üniversitelerde Bologna kriterlerinin kabul edilmesi, hukuk mesleklerine girişte sınav getirilmesi buna örnek gösterilebilir.

Hukuk Mesleklerine Giriş sınavının, çalışmamızda yer verdiğimiz ülkelerde hukuk mesleklerine girişte bir eleme işlevini gördüğünü ve bir kalite sınır belirlemeyi amaçladığını söylemek mümkündür. Bu sınavın tüm yönleriyle kusursuz bir sınav olduğunu söylemek mümkün değildir. Sınav hem Balkan ülkelerinde hem Türkiye’de test usulünde olması, bazı derslere yeterince yer verilmemiş olması gibi hususlarda eleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akça, G. ve Hülür, H. (2006). Osmanlı hukukunun temelleri ve Tanzimat dönemindeki hukuksal yeniliklerin sosyo-politik dinamikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 295-321.
- Akman, Y. (2019). *Türkiye’de hukuk mesleklerine giriş rejiminin silahların eşitliği ilkesi açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akıncı, Ş. (2001). Hukuk eğitimi üzerine düşünceler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1-2), 9-48. 44(1), 61-78.
- Alesandro, C ve Çelebican, Ö. (1995). Roma’da arkaik ve cumhuriyet dönemlerinde anayasal-politik dengeler- hukuksal gelişim, hukukçuların hukuk yaşamındaki rolleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,
- Arapgirlioğlu, H. Zahal, O. Gürpınar, E. Özhan, U. (2014). Lisansüstü programlara başvuran adayların ales, yabancı dil ve mezuniyet not ortalamaları arasındaki ilişkiler (İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Örneği). *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 30-40.
- Arslan, M.M. ve Bahadır, H. (2007). Bologna süreci ve Türkiye. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 222-229.
- Arı, M. (2018). Akademisyen olmak: Genç akademisyenlere öneriler. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2 (2), 450-455.
- Arıtürk, R. (2020). Tarihte hukuk eğitimi. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (8), 43-78.
- Arıtürk,R. (2020). Barolar ve Türkiye barolar birliğinin örgütlenme modeli ve yeniden yapılanması. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,8 (16), 58-83.
- Aşçı, M.S. (2019). Zorunlu arabuluculuk uygulamasının olumlu ve olumsuz yönleri. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 80-91.
- Akın, E. (2016). Arabuluculuk faaliyeti ve vergilendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*. 11 (122), 36-41.
- Aybay, R. (2020). *An Introduction to Law*. (13. Baskı). İstanbul: Derya Yayınevi.
- Bağış, E. ve Abdurahmanlı, E. (2021). Diplomasi tanımı ve uluslararası konjoktörde mevcut olan diplomasi türleri. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 140-160.

- Balcı, E. (2019). Hukukun öncü kadınları: Türkiye’de kadınların hukuk mesleğine girişi üzerine bir inceleme. *Fe Dergisi*, 11(1), 34-47.
- Balı, A. Ş. (2004). Hukukun bilimselliği sorunu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 223-237.
- Başözen, A. (2010). Türk hukuk eğitiminde klinik eğitimin bir türü olarak yeni bir uygulama: lisans aşamasında öğrenci stajı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1481-1492.
- Bayar, D. (2005). Sayıştayın anatomisi. *Maliye Dergisi*, (148), 63-81.
- Boran Güneysu, N. (2012). İcra takip işlemleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 101, 31-46.
- Bakırcı, F. (2022). Yargı bağımsızlığının sağlanmasında hakimler ve savcılar kurulu ile anayasa mahkemesine üye seçimi üzerine. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 19 (1), 1-70.
- Bujuklic, Z. (2013). Doctrinal reception of European (Roman) tradition in Post-Ottoman Serbia. *Анали Правног факултета у Београду*. 16 (3), 101-118.
- Cüceloğlu, D. (2021). İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları (41. Baskı.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cirhinlioğlu, Z. (1997). *Türkiye’de Hukuk Mesleği*. (1. Baskı), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çağ, G. Öztürk, F. (2021). Osmanlı Devleti’nde adli modernleşme: Tanzimat döneminde dava vekilliği (avukatlık) ve baronun ortaya çıkışı. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 537-560.
- Çaycı, C. (2018). Devlet avukatları namıdeğer kamu avukatları. *Ankara Barosu Dergisi*, 76 (4), 483-496.
- Çeçen, A. (2020). *İnsan hakları*. (5. Baskı), Ankara: Astana Yayınları.
- Çelebican, Ö.K. (2014). *Roma hukuku*. (17.Bası), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Çerez, O. (2023). *Geleneksel diplomasiden dijital diplomasiye dönüşüm: İsrail’in kamu diplomasisi uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik: Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çüçen, A. K. (2003). İnsan hakları düşüncesinin gelişimi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 2, 27-35.

- Çiftçioğlu, C.T. (2011). 2802 Sayılı hakimler ve savcılar kanununa göre hâkim ve savcıların disiplin soruşturmaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 127-157.
- Diamantopulos, G.N. (2009). Notary public as the public auction clerk in Greek law-notary related nullities in public auctions of immovable property. *Правни факултет Универзитета у Београду*. 57 (3), 183-201.
- Demir, S. (2016). *Osmanlı sonrası Balkanlar'da Şeriye mahkemeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmezler, S. (1957). Hukuk ve hayat. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1-4), 424-433.
- Dural, M. ve Sarı, S. (2016). *Türk özel hukuku temel kavramlar ve medeni kanunun başlangıç hükümleri*. (11. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Duran, S. (2022). *Türk aile hukukundan doğan uyumsuzluklarda arabuluculuk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Durdu, E. (2011). *Bologna süreci ve Türk yükseköğretiminin Bologna Sürecine Uyum*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmaz, E. (2014). Tarihsel süreç içerisinde coğrafi, siyasi ve idari bir terim olarak "Rumeli" (12.- 19. Yüzyıllarda). *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (1), 68-75.
- Dür, O. (2017). *Arabuluculuk faaliyeti ve arabulucuların hak ve yükümlülükleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dorđević, M. Vlajić, M. (2023). How much for a legal intern? Internship at law offices in Serbia. *Casopis Pravnog Fakulteta Univerziteta Union u Beogradu*, 14 (1), 126-147.
- Elmas, M. (2012). Bologna süreci: uygulama veya uygulayamama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 137-141.
- Emini, M.E. (2004). Hak kavramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 203-2016.
- Emin, E (2018). Balkanlarda ortak bir geleceğin mimarı olarak eğitim. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Dergisi*, (73), 1-27.
- Erkal, A. (2022). Türk, Alman ve İsviçre idare hukukunda arabuluculuk. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 39-66.

- Erginer, U. O. (2017). Arabuluculuk ve gizlilik. *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (9), 73-98.
- Evren, T. (1988). Hak arama özgürlüğü ve savunma. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1 (1), 5-15.
- Ertürk, C.S. (2010). *Türk hukukunda kamu avukatlığı ve bağlı avukatlık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evrin Dalkılıç, E. (2016). Kamu avukatlarının Türk idare hukuku açısından dikkate alınması gereken sorunlar. *Türk Barolar Birliği Dergisi*, 29 (124), 305-322.
- Ercan, İ. (2008). *Hakim ve savcılarının disiplin sorumluluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gören, Z. (2007). Temel Hakların Sınırlanması- Sınırlamanın Sınırları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 39-59.
- Gözler, K. (2008). Hukuk eğitiminde arz ve talep. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 3 (24), 175-194.
- Gözler, K. (2008) Küreselleşme sürecinde Türkiye’de hukuk eğitimi. *Legal Hukuk Dergisi*, 6 (69), 3021-3030.
- Gözler, K. (2016). İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları. (14.Baskı), Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözler, K. (2017). Hukuka Giriş. (14. Baskı), Bursa: Ekin Yayınları.
- Güner, S. (2000). Avukatın özen yükümlülüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2, 557-586.
- Güner, S. (2014). Avukatlık Sözleşmesi ve Ücreti. (5.Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gürkan, T. (2018). Akademisyen olmak. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2 (2), 440-446.
- Gürdal, E. (2021). Dijital diplomatlar: Dijital diplomaside yeni nesil diplomatlar. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3 (1), 114-127.
- Ignjatović, M. Naumovski, G. Stefanovski, Lj. (2007). Principi medijacije u zakonu o medijaciji Republike Makedonije (osnovi njene funkcionalnosti i efikasnosti). *Law Theory and Practice*, 24 (5-6), 53-57.
- İnalcık, H. (2012), Osmanlı Döneminde Balkanlar tarihi üzerine yeni araştırmalar. *Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*. 1 (1), 1-10.

- İnalcık, H. (2016). Balkanlar'da Osmanlı fetihlerinin sosyal koşulları. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 1-10.
- İpçi, Ö (2021). *Avukatlık mesleğinde yapay zekâ kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalender, İ (2011). Contaminating factors in university students' evaluation of instructors. *Eğitim ve Bilim*, 36 (162), 56-65.
- Karasu, R. (2016). Türkiye ve Almanya'da hukuk eğitimi- diplomaların denkliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 3-26.
- Karajovic, E.S (2004). ABA/CEELI's clinical legal education programme in Serbia. *International Journal of Clinical Legal Education*, 4, 81-89.
- Karakocalı, A. (2006). *Roma Hukuku'nda istihkak davası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakocalı, A. (2010). *Roma Hukuku'nda hakim ve sorumluluğu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakocalı, A. (2015). Krallık döneminden iustinianus dönemine kadar anahtarları ile Roma'da hukuk eğitimi. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 131-150.
- Karakocalı, A. (2016). Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin düzenlemelerin Türk Hukuku ve Roma Özel yargılama sistemi bakımından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 369-400.
- Karakocalı, A. (2016). Changes in Roman legal education. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 6(1), 42-45.
- Karademir, D. (2015). Son kanun değişiklikleri ışığında hâkimin hukuki sorumluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 28 (119), 241-276.
- Kaya, B. (2012). Günümüzün büyük kuruluşlarında hukuk müşavirliğinin yapılanması ve işlevi. *Ankara Barosu Dergisi*, Sa.2, s.217-238.
- Kaya, Ö.K. (2014). Hakimlik mesleğinin gerektirdiği davranışlar ve özellikler. *Bursa Barosu Dergisi*, 38 (94), 7-8.
- Kavak, Y. Seferoğlu, S.S. Atalay Kabasakal, K. Şen,Z. Uludağ, G (2015). Eğitim alanındaki değişimler ve hukuk öğretimi: Bologna sürecine dayalı örnek inceleme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1) 1-13.
- Keser, H. Niyazioğlu, F. (2018). Türkiye'de hâkim ve savcılar yüksek kurulu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 119-157.

- Koca, M. (1998) *Hazırlık soruşturmasında sanığın savunma hakkı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü.
- Koyuncu, N ve Yılmaz, Y (2018). Osmanlı'nın son yüzyılında hukuk düşüncesinin dönüşümü ve dönemin başlıca tartışma konuları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 77-109.
- Miljkovic, E. (2014). Ottoman heritage in the Balkans: The Ottoman Empire in Serbia, Serbia in the Ottoman Empire. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.2, 129-137.
- Oğuz, A. (2003). Hukuk eğitimindeki son gelişmeler ve karşılaştırmalı hukukun hukuk eğitimindeki rolü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (4), 2-40.
- Özey, R. (2024). *Balkanlar ve Balkan ülkeleri coğrafyası*. (5. Bası), Ankara: Pegem Akademi.
- Özkorkut, N.Ü. (2003). Savcılık, avukatlık ve noterlik kurumlarının Osmanlı Devleti'ne girişi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 147-154.
- Öztoprak Sağır, M. (2010). *Güncel gelişmeler ışığında Türkiye'de hukuk eğitimi*. (2. Bası), Ankara: Türkaye Barolar Barlağa Yayınları.
- Ortaylı, I. (2020). *Orta Asya'nın bozkırlarından Avrupa'nın kapılarına Türklerin tarihi*. (33. Bası), İstanbul: Mega Basım.
- Örsten Esirgen, S. (2014). Tanzimat'tan cumhuriyete avukatlık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63 (4), 737-778.
- Özkent, A. H. (2002). *Avukatın Kitabı*. (2. Baskı). İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- Özkan, S. (2019). Kaymakam olma sürecinde kamu yönetimi: 2014/6894 karar sayılı yönetmeliğin etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 79-88.
- Pamuk, S. (2014). *Türkiye'de noter belgelerinin form ve özellikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi: İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekcanıtez, H., Atalay, O., Özekes, M., (2020). *Medeni usul hukuku*. (13.Baskı), İstanbul: Onikilevha Yayınları.
- Pekmez, T.K. (2021). Ceza muhakemesinde objektif bir taraf olarak savcılık makamı. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 275-291.
- Peker, Ö. L. (2007). *Avrupa Birliği ve Türk hukukunda avukatlık ortaklığı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Penchev, G. (2012). Bulgarian legal education – history and nowadays. *Revista Jurídica de Investigación e Innovación Educativa*, (6), 47-54.
- Qinami, A. (2013). *Türk avukatlık hukukunun Arnavutluk avukatlık hukuku ile karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçer, B. (2020). Akademisyen olmayanlar açısından doktora eğitimi. *İzmir İktisat Dergisi*, 36 (2), 295-313.
- Seçkin, A. (2023). *Osmanlı Devleti'nden erken cumhuriyet dönemine avukatlık müessesesi ve baro teşkilatı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
- Senemoğlu, O. (2016). Antik Yunan siyasi düşüncesinde insan doğası ve toplum anlayışı: Platon ve Aristoteles. *İnsan ve İnsan Dergisi*. 3(10), 42-63.
- Sert Çelik, Ç. (2014). Almanya'da hukuk eğitimi ve stajyerlik. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (54), 339-346.
- Söğütü, Ö. (2020). Roma'dan günümüze hukukçu olmak üzerine. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (1-3), 2815-2839.
- Stanic, A. (2001). Relations of prosecutors and public notaries in croatia de lege lata and de lege ferenda. *Zbornik Radova Pravnog Fakulteta Splitu*, 38(1), 103-108.
- Stojanovski, S. Denkova, J. Marolov, D. (2018). Higher education in Republic of Macedonia: challenges and perspectives *Balkan Social Science Review*, 11, 95-114.
- Şahinkaya, N. (2019). *İşçi avukatlık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şık, H. (2019). Bazı ülkelerde savcılık kurumu. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 7 (14), 397-461.
- Tanrıver, S. (2013). Bir hukuki güvenlik kurumu olarak noterlik ve noterlerin denetimi üzerine bazı düşünceler. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 8 (Özel), 2599-2606.
- Tansu Yavuz, S. (2020). *Uluslararası hukuk çalışmak ve öğretmek: Türkiye'de erken cumhuriyet döneminde uluslararası hukuk eğitimi ve literatürünün analizi (1923-1945)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taş, S. (2019). *Hukuk ve siyaset: Türkiye'de arabuluculuk tartışmaları ve düzenlemeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşkın, A. (2000). Noterlik işlemlerinde adli yardım hükümlerinin uygulanması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49 (1). 117-136.

- Topçu, E. (2009). *Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği'ne tam üyelik süreci ve Yunanistan*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Hukuk Kurumu. (1991). *Türk hukuk lügati* (2.Baskı). Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Türkan, K (2019). Balkanlarda lise mezuniyet ritüelleri: Makedonya örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (66), 212-217.
- Türkmen, K. (2018). *Hukuk Eğitiminde Yeni Bir Model Olan Klinik Hukuk Eğitimine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkyılmaz, Ö. (2019). *İslam hukuku açısından savcılık kurumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uymaz, A. (2015). Karşılaştırmalı hukukta ve Türk hukukunda hukuk eğitimi ve hukuk kliniği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (2), 459-506.
- Uzun, C.D. (2018). 6771 Sayılı kanunla anayasada yargıyla ilgili yapılan düzenlemeler. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6 (11), 409-433.
- Uluğ, A.S. (2011). *Noterin noterlik hizmetinden doğan hukuki sorumluluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üçok, C. (1947). Osmanlı kanunnamelerinde İslam ceza hukukuna aykırı hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 125-146.
- Vukorepa, I. (2005). New freedoms in liberal professions lawyers in croatia, from the association process to member state. *Zbornik Pravnog Fakulteta Zagrebu*, 55 (1), 141-186.
- Yalı, S. (2017). Avrupa Birliği'nde yükseköğretim çalışmaları: Bologna süreci ve Türkiye üniversiteleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (2), 144-145.
- Yıldırım, F. (2016). Arabuluculuk eğitime ilişkin Türk ve mukayeseli hukuk düzenlemeleri. *Legal Hukuk Dergisi*. 14 (162), 3059-3086
- Yıldırımoglu, H. (2022). Avrupa ülkelerinde ticari arabuluculuk uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (44), 945-961.
- Yılmaz, E. (2008). Kamuda çalışan Avukatlar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 733-752.

Yücel, Ö. (2018). *Kamu mali sisteminde seçilmiş ülke Sayıştayları ve Türk sayıştayı analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zajtay, I. (2011). Yabancı hukukun tüm olarak iktibası. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 37 (1-4), 309-324.

Zafer, H. (2013). Savunma hakkı ve sınırları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 19 (2), 507-540.

https-1:

<https://tr.euronews.com/2023/11/07/avukat-sayisinda-rekor-artist-son-5-yilda-yuzde-64-10-yilda-yuzde-123-artist>

(Erişim tarihi 03.02.2024)

https-2:

<https://sozluk.gov.tr>,

(Erişim tarihi: 08.01.2023)

https-3:

<https://www.verikaynagi.com/grafik/hukuk-mahkemelerine-gelen-dava-sayisi/>

(Erişim tarihi: 29.02.2024)

https-4:

https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Law-Legal-Profession.pdf

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-5:

https://e-justice.europa.eu/407/EN/lawyers_training_systems

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-6:

https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-7:

<https://prb.bg/en/acts/prosecutors-statute-and-functions>

(Erişim tarihi: 23.03.2024)

https-8:

<https://svjt.se/svjt/1994/936>

(Erişim tarihi: 23.03.2024)

https-9:

<https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/prgm/cph/experts/bulgaria/documents/LNNA.pdf>

(Erişim tarihi:20.04.2024)

https-10:

<https://parosnotary.com/greek-notary-public/>

(Erişim tarihi:19.08.2024)

https-11:

<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-advokaturi-federacije-bosne-i-hercegovine.html>

(Erişim tarihi:19.08.2024)

https-12:

<https://md.rks.gov.net/desk/inc/media/F6BADB4F-6CD7-42F2-9E54-9D01B98A778E.pdf>

(Erişim tarihi: 20.03.2024)

https-13:

<https://md.rks.gov.net/desk/inc/media/6F744E66-1B0E-43CE-AFBD-43725CD38818.pdf>

(Erişim tarihi:03.03.2024)

https-14:

<https://cps.rks.gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Ligji-per-Noterine.pdf>

(Erişim tarihi: 20.03.2024)

https-15:

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_posredovanju_u_resavanju_sporova.html

(Erişim tarihi: 29.02.2024)

https-16:

<https://gzk.rks.gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=17769>

(Erişim tarihi:29.02.2024)

https-17:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.1.pdf>

(Erişim tarihi: 01.03.2024)

https-18:

<https://sozluk.gov.tr/>

(Erişim tarihi:02.03.2024)

https-19:

<https://www.mfa.gov.tr/meslek-memurlari.tr.mfa>

(Erişim tarihi: 02.01.2024)

https-20:

<https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0317.pdf>

(Erişim tarihi: 01.03.2024)

https-21:

<https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0891.pdf>

(Erişim tarihi: 01.03.2024)

https-22:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240508-1.htm>

(Erişim tarihi: 15.05.2024)

https-23:

https-22:

(Erişim Tarihi: 15.05.2024)

https-24:

<https://www.halildemir.av.tr/post/hukuk-mesleklerine-giris-sinavi>

(Erişim tarihi: 19.04.2024)

https-25:

<https://kadimhukuk.com.tr/makale/hukuk-mesleklerine-giris-sinavi-avukatlik/>

(Erişim tarihi: 19.04.2024)

https-26:

https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation_Law-Legal-Profession.pdf

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-27:

<https://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/Ordinance-on-the-Bar-Examination/EN.pdf>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-28:

<https://pak.hr/cke/propisi,%20zakoni/en/JudicialTraineesAndBarExaminationAct/EN.pdf>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-29:

https://e-justice.europa.eu/407/EN/lawyers_training_systems (Erişim Tarihi: 29.03.2024)

https-30:

https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-31:

https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2015/HKU101/600103133_dunya_ulkelerinde_hukuk_egitimi_ve_avukatlik_staji.pdf

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-32:

<https://spot.gov.si/en/activities-and-professions/permits-and-declarations/entry-in-the-lawyers-register/#nationality-el2111>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-33:

<https://cps.rks.gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Law-on-the-Bar-Examination.pdf>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-34:

<https://cps.rks.gov.net/wp-content/uploads/2020/09/Law-on-the-Bar-Examination.pdf>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-35:

<https://www.drejtesia.gov.al/wp-content/uploads/2019/02/LIGJ-nr.-55-2018-date-23.7.2018.pdf>

(Erişim tarihi: 29.03.2024)

https-36:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2802.pdf>

(Erişim tarihi:28.03.2024)

https-37:

https://www.sayistay.gov.tr/files/692_Sayistay_dene_Sinav_Giris.pdf

(Erişim tarihi:28.03.2024)

https-38:

<https://www.sayistay.gov.tr/pages/44-sayistay-denetciligi>

(Erişim tarihi: 28.03.2024)

https-39:

<https://www.sayistay.gov.tr/pages/44-sayistay-denetciligi>

(Erişim tarihi: 28.03.2024)

https-40:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15092&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

(Erişim tarihi: 28.03.2024)

https-41:

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1700.pdf>

(Erişim tarihi: 28.03.2024)

https-42:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15092&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 28.03.2024)

https-43:

<https://istatistik.yok.gov.tr>
(Erişim tarihi: 12.04.2024)

https-44:

https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/turkey_hed_strategy_2007.pdf
(Erişim tarihi: 23.03.2024)

https-45:

https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/law.ieu.edu.tr/3350_1384354747.pdf
(Erişim tarihi: 17.04.2024)

https-46:

https://www.ukim.edu.mk/en_content.php?meni=10&glavno=10
(Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-47:

<https://pf.ukim.edu.mk/en/mission-and-history/>
(Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-48:

<http://arhiva.rect.bg.ac.rs/en/university/history.php>
(Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-49:

<http://www1.ius.bg.ac.rs/history/>
(Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-50:

<https://uni-pr.edu/page.aspx?id=2,2>
(Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-51:

<https://fiek.uni-pr.edu/desk/inc/media/C5F19FED-C351-4473-8F40-C6E7865526C9.pdf> (Erişim tarihi: 22.02.2024)

https-52:

<https://pf.ukim.edu.mk/>
(Erişim tarihi: 19.04.2024)

https-53:

<https://www.seeu.edu.mk/mk/faculties/Law/law-study-programmes?id=321>
(Erişim tarihi: 19.04.2024)

https-54:

<https://masht.rks.gov.net/wp-content/uploads/2022/05/lmash-gz-nr-2-08-janar-2016-actdocumentdetail.pdf>

(Erişim tarihi: 02.03.2024)

https-55:

<https://repository.rit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=10970&context=theses>

(Erişim tarihi: 02.03.2024)

https-56:

<https://www.unizg.hr/homepage/about-university/history/>

(Erişim Tarihi: 21.02.2024)

https-57:

<https://www.pravo.unizg.hr/en/faculty-of-law-zagreb/tradition/>

(Erişim tarihi: 21.02.2024)

https-58:

https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/history

(Erişim tarihi: 23.02.2024)

https-59:

https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_law/history

(Erişim tarihi: 24.02.2024)

https-60:

<https://www.pf.uni-lj.si/en/faculty/basic-facts-about-the-faculty-of-law/history/>

(Erişim tarihi: 01.09.2024)

https-61:

https://www.pravo.unizg.hr/wp-content/uploads/2024/04/Course-Catalogue-2023_2024-Faculty-of-Law-10.pdf

(Erişim tarihi: 19.04.2024)

https-62:

<https://www.pf.uni-lj.si/en/1st-cycle/>

(Erişim tarihi: 04.09.2024)

https-63:

<https://www.pf.uni-lj.si/en/2nd-cycle/>

(Erişim tarihi: 04.09.2024)

https-65:

https://www.pf.uni-lj.si/media/pf_brosuraeng_2018_low.pdf

(Erişim tarihi: 04.09.2024)

https-66:

<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yuksekogretimde-yeni-istatistikler.aspx#> (Erişim tarihi: 03.02.2024)

https-67:

<https://timebalkan.com/yuksekogretim-kurumlarinda-4-bin-656-hoca-ve-asistan-gorev-yapiyor/>
(Erişim tarihi: 19.04.2024)

